

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MALATYA'DA TARIM VE HAYVANCILIĞIN
EKONOMİYE KATKISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet UĞUR

HAZIRLAYAN
Süheyla KURNAZ

MALATYA- 2024

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALATYA'DA TARIM VE HAYVANCILIĞIN EKONOMİYE KATKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Süheyla KURNAZ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ahmet UĞUR

MALATYA- 2024

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Ahmet Uğur'un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım MALATYA'DA TARIM VE HAYVANCILIĞIN EKONOMİYE KATKISI başlıklı çalışmamda bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Süheyla KURNAZ

TEŞEKKÜR

Malatya ili eski devirlerden beri ticaret yollarının üzerinde olması dolayısıyla cazibe merkezi olma özeliğini korumuştur. Sanayi yatırımlarının da bulunduğu Malatya’da tarım ve hayvancılık önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Malatya ilinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin ekonomiye katkısı incelenmiştir.

Tez çalışmam sürecinde beni sabırla destekleyen hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet UĞUR’a ve hayatımın her aşamasında yanımda olan aileme ve sevgili eşim Cumali KURNAZ’a sonsuz teşekkür ederim.

Süheyla KURNAZ

MALATYA’DA TARIM VE HAYVANCILIĞIN EKONOMİYE KATKISI

ÖZET

Malatya, tarım ve hayvancılık alanında çevre illere göre yüksek verim elde edilen bir il olarak dikkat çekmektedir. Bu başarının arkasında, Malatya'nın özgün yer şekilleri ve iklim özellikleri yatmaktadır. Bu özellikler, ilde çeşitli tarım ürünlerinin yetişmesini mümkün kılmaktadır. Malatya'nın en bilinen tarımsal ürünü kayısıdır. Kayısı yetiştiriciliği konusunda il, Türkiye'nin yaş kayısı üretiminin yarısını ve kuru kayısı üretiminin %80-85'ini karşılamaktadır. Ayrıca, dünya genelindeki yaş kayısı üretiminin %6'sı ve kuru kayısı üretiminin %50-55'i Malatya'da üretilmektedir. Bu veriler, Malatya'yı dünya kayısı sektöründe önemli bir oyuncu yapmaktadır. Hayvancılık sektöründe ise Malatya, bölgedeki diğer illerle karşılaştırıldığında yüksek bir potansiyele sahip olsa da, bu potansiyelin etkin bir şekilde değerlendirilmesi konusunda zorluklar yaşamaktadır. Özellikle küçükbaş hayvancılık alanında üretim miktarı oldukça düşüktür. Ancak, Malatya'daki tavuk üretim çiftlikleri, ilin kanatlı hayvan üretiminde öne çıkmasını sağlamıştır. Malatya'daki tarım ve hayvancılık faaliyetleri, mevcut bazı sorunlara rağmen sürdürülmektedir. Bu üretimlerin ihracatında kurumsallaşmaya gidilmesi ve pazarlama faaliyetlerinin daha etkili hale getirilmesi, hem Malatya hem de ülke ekonomisi için faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Ekonomi, Tarım, Hayvancılık

THE CONTRIBUTION OF AGRICULTURE AND LIVESTOCK TO THE ECONOMY IN MALATYA

ABSTRACT

Malatya stands out as a region with high agricultural and livestock productivity compared to neighboring areas. This success is attributed to Malatya's unique topography and climatic conditions, which allow for the cultivation of a variety of agricultural products. The most well-known agricultural product of Malatya is apricot. The region accounts for half of Turkey's fresh apricot production and 80-85% of its dried apricot production. Additionally, Malatya produces 6% of the world's fresh apricots and 50-55% of its dried apricots. These figures make Malatya a significant player in the global apricot sector. In the livestock sector, Malatya has high potential compared to other regional provinces, but it faces challenges in fully utilizing this potential. Specifically, production in small ruminant livestock is relatively low. However, the poultry farms established in Malatya have made the region stand out in poultry production. Despite some existing challenges, agricultural and livestock activities in Malatya continue. Enhancing institutionalization in export activities and improving marketing efforts could be beneficial for both Malatya and the national economy.

Keywords: Malatya, Economy, Agriculture, Livestock

MALATYA’DA TARIM VE HAYVANCILIĞIN EKONOMİYE KATKISI

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.MALATYA İLİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. Adı, Kısa Tarihi ve Coğrafi Konumu	3
1.2. İklim, Bitki Örtüsü ve Toprak Özellikleri	4
1.2.1. İklim.....	4
1.2.2. Bitki Örtüsü.....	6
1.2.3. Toprak Özellikleri.....	7
1.3. Doğal Kaynaklar.....	8
1.3.1. Rüzgâr Enerjisi	8
1.3.2. Güneş Enerjisi.....	10
1.3.3. Biyokütle Enerjisi	13
1.3.4. Elektrik Enerjisi	14
1.4. Malatya İlinin Sosyal Yapısı	14

1.4.1. Nüfus.....	14
1.4.2. Eğitim.....	17
1.4.3. İstihdam	19
1.5. Malatya İlinin Ekonomik Yapısı	22
1.5.1. Sanayi.....	22
1.5.1.1. Organize Sanayi Bölgeleri	22
1.5.1.2. Öne Çıkan Sektörler	23
1.5.2. Madenler.....	24
1.5.3. Dış Ticaret.....	24
1.5.4. Turizm.....	26
1.5.5. Tarım ve Hayvancılık.....	28
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
2. MALATYA’DA HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİYE KATKISI 29	
2.1. Hayvancılık Sektörünün Sosyal ve Ekonomik Açidan Faydaları	29
2.1.1. Sosyal ve Sağlık Açısından Faydaları	29
2.1.2. Ekonomik Yararları	30
2.1.2.1. Kalkınma.....	31
2.1.2.2. İşsizliği Önleme	32
2.1.2.3. Gayri Safı Yurtiçi Hasıla	33
2.1.2.4. İhracat	34
2.2. Malatya’da Hayvancılık Üretimi ve İhracatı.....	34
2.2.1. Büyükbaş Hayvan Üretim ve İhracatı	35
2.2.2. Küçükbaş Hayvan Üretim ve İhracatı	36
2.2.3. Balıkçılık Üretim ve İhracatı	37
2.2.4. Tavukçuluk Üretim ve İhracatı.....	39

2.2.5. Arıcılık Üretim ve İhracatı	42
2.3. Malatya İlinin Hayvansal İhracatı.....	43
2.4. Malatya İlinde Hayvancılığın Ekonomiye Yararları.....	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	48
3. MALATYA'DA TARIM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİYE KATKISI.....	48
3.1. Tarım Sektörünün Sosyal ve Ekonomik Açıdan Faydaları	48
3.1.1. Sosyal Güvenlik ve Tarım Sektörü.....	48
3.1.2. Ekonomik Faydaları	50
3.1.2.1. Kalkınma.....	50
3.1.2.2. İşsizliği Önleme	53
3.1.2.3. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	55
3.1.2.4. Tarımın İhracata Katkısı	56
3.2. Malatya'da Tarım Üretimi ve İhracatı	57
3.2.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı.....	58
3.2.2. Bitkisel Üretim	62
3.2.3. Tahıllar	66
3.2.4. Baklagiller	67
3.2.5. Sanayi Bitkileri.....	69
3.2.6. Sebzecilik	71
3.2.7. Meyvecilik.....	72
3.2.7.1. Kayısı Üretim ve İhracat	74
3.3. Malatya İlinin Tarımsal İhracatı.....	79
3.4. Malatya İlinde Tarımın Ekonomiye Yararları.....	80
SONUÇ	82
KAYNAKÇA.....	87

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2000-2023 Yılları Arasında Gerçekleşen Ortalama Değerler	5
Tablo 2: 1929-2023 Yılları Arasında Gerçekleşen En Yüksek Yağış, Rüzgâr ve Kar.....	6
Tablo 3: Malatya’da Rüzgâr Hızı ve Yoğunluğu.....	10
Tablo 4: Malatya’da Bulunan Rüzgâr Enerjisi Santralleri.....	10
Tablo 5: Malatya’da Bulunan Güneş Enerjisi Santralleri	13
Tablo 6: Malatya’da Bulunan Biyokütle Enerji Tesisleri	13
Tablo 7: Malatya İlinde Bulunan Hidroelektrik Santralleri.....	14
Tablo 8: 2023 Yılı Malatya Nüfusu	15
Tablo 9: Malatya İlının 2000-2023 Yılları Arası Nüfusu	16
Tablo 10: Malatya İlının 2015-2023 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı.....	16
Tablo 11: Malatya İlının 2023 Yılı Eğitim Durumu.....	17
Tablo 12: Malatya İlının 2023 Yılı Eğitim Durumu Oranı.....	18
Tablo 13: Malatya İlinde Bulunan Resmi Okulların Dağılımı	19
Tablo 14: Malatya İlinde 2023 Yılı Sigortalı İstihdam Verileri	20
Tablo 15: Malatya İlinde Sektörlere ve Cinsiyete Göre Çalışan Sayıları.....	21
Tablo 16: Malatya’nın Yıllara Göre İthalat, İhracat Tutarları ve Dış Ticaretteki Payı ..	25
Tablo 17: Malatya İlının Büyükbaş Hayvan Varlığı	36
Tablo 18: Malatya İlının Küçükbaş Hayvan Varlığı	37
Tablo 19: Malatya’da Su Ürünleri Üretimi.....	38
Tablo 20: Malatya’da Kümes Hayvancılığının Varlığı	40
Tablo 21: 2023 Yılı Türkiye ve Malatya’nın Kümes Hayvanları Varlığı.....	41

Tablo 22: Malatya İlinin Arıcılık Varlığı.....	42
Tablo 23: Malatya’da Hayvansal Ürün İhracatı.....	43
Tablo 24: Malatya’da 2023 Yılı Canlı Hayvan İthalatı.....	44
Tablo 25: Türkiye ve Malatya’nın Hayvansal İthalat ve İhracat Değerleri.....	45
Tablo 26: Türkiye’de Toplam İstihdam İçerisinde Tarımın Payı.....	54
Tablo 27: Türkiye’de GSYH İçerisinde Tarımın Payı.....	55
Tablo 28: Türkiye’de Toplam İhracat İçerisinde Tarım Sektörünün Payı.....	57
Tablo 29: Malatya İli Arazi Varlığı ve Dağılımı	59
Tablo 30: Malatya İlinin Yıllara Göre Tarım Alanları Dağılımı	61
Tablo 31: 2023 Yılı Türkiye ve Malatya Tarım Alanları.....	61
Tablo 32: 2023 Yılı Türkiye Geneli ve Malatya İli Bitkisel Üretim	63
Tablo 33: Malatya İlinin Bitkisel Üretimi	64
Tablo 34: Malatya’da Tahıl Üretim Alanı ve Miktarı	66
Tablo 35: Malatya’da Baklagil Üretim Alanı ve Miktarı	68
Tablo 36: Malatya’da Sanayi Bitkileri Alanı ve Miktarı.....	70
Tablo 37: Malatya’da 2023 Yılı Sebze Üretimi.....	71
Tablo 38: Malatya’da 2023 Yılı Meyve Üretimi.....	73
Tablo 39: 2023 Yılı Malatya Kayısı Rekoltesi.....	75
Tablo 40: Türkiye ve Malatya’da Kayısı Üretimi.....	76
Tablo 41: Türkiye ve Malatya’da Kuru Kayısı İhracatı.....	77
Tablo 42: 2006-2023 Yılları Arası Kayısı Üretim ve İhracatı.....	78
Tablo 43: Türkiye ve Malatya’nın Tarımsal Ürünlerinin İthalat ve İhracatı.....	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Malatya’da Yıllık Ortalama Rüzgâr Hızı Dağılımı (100 Metre).....	8
Şekil 2: Malatya’da Yıllık Ortalama Rüzgâr Güç Yoğunluğu Dağılımı (100 Metre)	9
Şekil 3: Malatya İlinin Güneş Enerjisi Potansiyeli	11
Şekil 4: Malatya PV Tipi-Alan-Üretilebilecek Enerji (KWh-Yıl).....	12
Şekil 5: Malatya İli Arazi Dağılımı	60

KISALTMALAR

AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FKA	: Fırat Kalkınma Ajansı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
IPARD	: Kalkınmaya Yönelik Mali Yardım
İşKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
OBS	: Organize Sanayi Bölgesi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

MALATYA'DA TARIM VE HAYVANCILIĞIN EKONOMİYE KATKISI

GİRİŞ

Son yıllarda gelişmiş ülkeler, tarım sektörüne daha fazla önem vererek, sektörün gelişimi için politikalar üretmektedirler. Devlet, özel sektör, üniversiteler ve diğer kurumlar, tarımsal verimin artırılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için iş birliği yapmaktadırlar. Tarım sektörü, insanların temel besin ihtiyaçlarını karşıladığı için geçmişten günümüze kadar büyük önem taşımaktadır. Nüfus artışıyla birlikte tarımsal ürün ihtiyacının daha da artacağı düşünüldüğünde, tarım sektörünün önemi daha da belirginleşmektedir.

Tarım sektörü sadece besin maddeleri sağlamakla kalmayıp aynı zamanda sanayi sektörüne hammadde tedarik etmesiyle de kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bir ülkenin sanayi sektörünün gelişmesi için tarım sektörünün de gelişmiş olması son derece önemlidir.

Türkiye'de tarım sektörü, coğrafi konumu, iklimi ve doğal zenginlikleri sayesinde yüksek potansiyele sahiptir. Ancak, eksik politikalar, yetersiz eğitim, teknoloji ve araştırma faaliyetleri nedeniyle sektörün potansiyeli tam anlamıyla kullanılamamaktadır. Özellikle Türkiye'nin incir, fındık ve kayısı gibi ürünlerde dünya lideri olmasının getirdiği avantajlar daha iyi değerlendirilmelidir.

Malatya bölge için hayati bir ekonomik değer olan kayısılarıyla ünlüdür. Malatya kayısı, kalitesi ve olağanüstü lezzetiyle yurt içi ve yurt dışı pazarlarında ilgi gören bir üründür. Ancak, bu ürünlerin ham madde olarak ihraç edilmesi ve dış ülkelerde işlenip katma değer oluşturulması şeklinde bir politika izlenmesi, ülke ekonomisine zarar vermektedir. Kayısı sektöründe daha iyi politikalar geliştirilerek ürünün işlenmesi ve katma değer oluşturulması teşvik edilmelidir.

Hayvancılık sektörü, tarım sektörünün önemli bir alt sektörüdür. Sağlıklı bir toplum için hayvansal protein tüketiminin yanı sıra hayvansal kaynaklardan elde edilen aminoasitlerin alınması da son derece önemlidir. Bu nedenle hayvancılık sektörü de desteklenmeli ve geliştirilmelidir.

Bu tez, Malatya'nın tarım ve hayvancılık potansiyelinin ortaya çıkarılması ve ekonomiye sunduğu katkıları incelemektedir. Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Malatya ili ile ilgili genel bilgiler verilir iklim, toprak özellikleri, doğal kaynaklar ve Malatya ilinin sosyal ve ekonomik yapısı incelenmiştir. İkinci bölümde Malatya'nın hayvan varlığı ve ülke içi sıralamasında yeri değerlendirilmiştir. Türkiye ve Malatya'nın hayvansal ithalat, ihracat değerleri TÜİK'ten alınıp karşılaştırılması yapılmıştır. Malatya ilinin, Türkiye'nin hayvansal ithalat ve ihracatına oranı bulunup değerlendirilmesi incelenmiştir. Malatya ilinde tarımın ekonomiye yararları değerlendirilmiştir. nc bölümde ise, Malatya Tarım İl Müdürlüğü'nden alınan veriler ile Malatya'da yetiştirilen seçili tarım ürünlerinin üretim miktarları ve ülke içi sıralamasında yeri tespit edilmiştir. Türkiye ve Malatya'nın tarımsal ithalat, ihracat değerleri TÜİK'ten alınıp Malatya ilinde hayvancılığın ekonomiye yararları değerlendirilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, araştırma kapsamında 2020 yılı pandemi ve 2023 yılı deprem sebebiyle azalışların olduğu Malatya ilinde tarım ve hayvancılığa gereken önemin verilmesi ve Malatya'nın bu alanda daha ileri gitmesi için öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALATYA İLİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. Adı, Kısa Tarihi ve Coğrafi Konumu

Malatya şehri antik çağlardan beri birçok özelliğe sahip olduğundan farklı medeniyetler tarafından işgal edilmiş ve el değiştirmiştir (Kozan, 2020: 15). Malatya adı Kültepe vesikalarında “Meletia”, Hitit vesikalarında “Maldia” şeklinde, Asur imparatorluğu vesikalarında “Meliddu”, “Melide”, “Melid” adlarıyla anılmaktadır. Urartu kaynaklarında ise Malatya’ya “Melitea” olarak bahsedilmektedir. Malatya, Hitit kaynaklarında “bal” anlamına gelerek Melit’ten türetildiği bilinmektedir (Kınal, 1991: 240).

Hitit devletinin yıkılmasından sonra Malatya çok önemli bir şehir haline geldi. Malatya Yukarı Mezopotamya ile İç Anadolu arasındaki yolun geçtiği bölgede bulunması nedeniyle önem arz etmektedir. Asur ve Ural metinlerinden de görüldüğü gibi Malatya genç Hitit şehir devletlerinden biridir. Şehir o zamanlar Urartu, Asur, Pers, Selekos, Kontes ve Komagen krallıklarının egemenliği altında kalmıştır (Ürkmez, 2016: 970).

Şehir, Araplar tarafından Sugür Al Cezeriye'nin merkezi olmuş (Yakar vd., 2004: 20). Ünlü Türk seyyah Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde Malatiyya, İranlılar tarafından Aspozan, Rumların Türkmen Malatta'sı olarak bilinmektedir. Şehir, Selçuklular tarafından Malatya Vilayeti olarak adlandırılmış olup üstünlük ve asalet anlamına gelen Dar-ül Rifa (Mutluluk ve Mutluluk Yeri) olarak isimlendirilmiştir (Doğan, 2011:3). Memlükler arasında "İklim al Ozaria" lakabı kullanılmıştır (Yakar vd., 2004: 20; Özcan, 2005: 312).

Osmanlı belgelerinin çoğunluğunda Malatya olarak zikrettiği şehre, Acemlerin “Aspozan”, Türkmenlerin “Malatiye”, Arapların “Malatye”, Yunanlıların “Rakabe”, tarihçilerin ise “Darü’r- Rakabe/Rakbe”, diye adlandırıldığı rivayetlerle açıklanmıştır. Yukarı Mezopotamya (Malatya ve Fırat Vadisi) veya Fırat'ın anahtarı olan Malatya, tüm bu bilgiler olmasına rağmen adını değiştirmeden günümüze ulaşan Anadolu şehirlerinden biridir, ancak geçmişten geldiği için, farklı isimleri bulunmaktadır (Göğebakan, 2002: 35; Tuğrulca, 2006: 307).

Anadolu coğrafyasında eskiden beri birçok toplumlar tarafından kurulan şehirlerin bulundukları coğrafyanın tarihi sayesinde askeri, siyasi, ekonomi, sosyal ve kültürel olarak son derece mühim merkez halini almıştır. Bu önemli merkezden bir tanesi de Malatya şehridir (Metin, 2013: 19).

Malatya ili Doğu Anadolu bölgesinde Fırat havzasının Yukarı Fırat Bölümünde yer alarak 35° 54' ve 39° 03' kuzey enlemleri ile 38 °45' ve 39° 08' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Doğusunda Diyarbakır ve Elâzığ, batısında Kahramanmaraş, güneyinde Adıyaman, kuzeyinde ise Tunceli ve Erzincan, kuzeybatısında Sivas ile komşudur. Nüfusa oranla Doğu Anadolu bölgesinin en büyük ilidir. 13 ilçesi bulunmaktadır. Bunlar: Battalgazi, Yeşilyurt, Akçadağ, Pütürge, Kale, Darend, Arguvan, Arapgir, Doğanşehir, Doğanşol, Hekimhan, Kuluncak ve Yazıhan'dır. Yüzölçümü 12.313 km² olan Malatya Sürgü Çayı ve Sultan Suyu vadileriyle Akdeniz'e, Tohma vadisi ile de iç Anadolu'ya, Fırat vadisiyle de Doğu Anadolu'ya açılarak bu bölgeler arasında bir geçiş bölgesi durumundadır (Malatya Valiliği, 2022).

Malatya ovasının güneyi 910-950 m deniz seviyesinden yüksektir. Rakımın ortalama 700-950 m civarında değişir. Malatya, batıdan kuzeye doğru gidildikçe yükselen yayla ve dağlara sahiptir (Gürsul, 2020: 6).

Fırat, Tohma, Kuruçay ve Sürgü Suyu bölgenin önemli akarsularını oluşturmaktadır. Fırat havzası, Malatya şehrinin kavşak noktasında olup bu ovayı zengin kılarak önemli merkez haline getirmiştir. Mezopotamya, Anadolu ile Suriye mesafelerinin uğrak yeri olması nedeniyle birçok medeniyetin oluşmasına katkı sağlamıştır (Günebakan, 2002: 1).

1.2. İklim, Bitki Örtüsü ve Toprak Özellikleri

1.2.1. İklim

Malatya, Doğu Anadolu'nun en büyük ilidir. Yukarı Fırat bölümünde, güney ve orta Anadolu'nun kesişme noktasında bulunur.

Malatya şehrinde karasal iklim geçerlidir. Yazlar kurak ve sıcak, kışlar karlı ve soğuktur. Denize uzak olduğundan iklim serttir ama baraj göllerinden dolayı iklim zaman zaman yumuşamıştır. Yıllık ortalama sıcaklık -25 ile +41° arasındadır. Yıllık

yağış ise ortalama 380-400 m³ arasındadır. Malatya denize uzak olduğundan nem oranı düşüktür.

Akdeniz'e Doğu ve Güney bölgelerine geçit konumunda bulunması dolayısıyla Malatya'nın iklimi, bir geçiş iklimi özelliği göstermektedir (Gezer vd., 2011: 25). Denize uzak ve denizden yüksek olduğundan Malatya'nın iklimi serittir (Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, 2022). En çok yağış ilkbahar ve sonbahar aylarında almakta ve en sıcak günleri de yaz aylarında yaşanmaktadır (<https://www.iklim.gen.tr/malatya-iklimi.html>).

Tablo 1: 2000-2023 Yılları Arasında Malatya'da Gerçekleşen Ortalama Değerler

Aylar	En yüksek sıcaklık (°C)	En düşük sıcaklık (°C)	Ort. Sıcaklık (°C)	Ort. En Yüksek Sıcaklık (°C)	Ort. En Düşük Sıcaklık (°C)	Ort. Güneşlenme süresi (Saat)	Ort. yağışlı gün sayısı	Aylık toplam yağış miktarı Ort.(mm)
Ocak	15.4	-19.5	-0,2	3,2	-3,3	3,3	8,75	42,3
Şubat	20.3	-22,2	1,5	5,5	-2,0	4,4	8,50	41,1
Mart	27.2	-13,9	6,8	11,5	2,2	5,7	11,42	48,8
Nisan	33.7	-6,6	12,9	18,4	7,5	7,2	10,5	55,0
Mayıs	36.3	0,1	18,0	24,0	12,0	9,3	11,33	45,6
Haziran	40.0	4,9	23,1	29,6	16,2	11,5	5,42	17,4
Temmuz	42.5	10,0	27,1	34,0	19,9	12,5	3,42	3,9
Ağustos	42.7	9,3	27,0	33,9	19,9	11,7	2,75	3,5
Eylül	39.5	6,2	22,5	29,1	15,6	10,1	3,42	8,1
Ekim	34.4	-1,2	15,5	24,1	9,9	7,4	7,58	35,7
Kasım	25.0	-12,0	8,0	12,6	4,0	5,5	6,58	41,7
Aralık	18.0	-22,2	2,1	5,5	-0,8	3,2	9,50	4,04

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Resmi İstatistikler, 2024

Malatya İl Meteoroloji Müdürlüğü'nün 2000-2023 yıllara ait istatistikleri göz önüne alındığında ve Tablo 1'de gösterildiği gibi Malatya ilinde bu tarihler arasında en yüksek sıcaklık Temmuz ve Ağustos aylarında sırasıyla 42.5°C ve 42.7°C olarak kaydedilmiştir. Bu aylar, oldukça sıcak geçiyor ve genellikle güneşlenme süresi fazla olmasına rağmen yağış oldukça azdır. Yağışlı gün sayısı ve yağış miktarı açısından Mart ve Nisan ayları öne çıkıyor. Bu dönemlerde yağış miktarı oldukça yüksekken, sıcaklık da mevsim normallerinin üzerindedir. Mayıs ayında güneşlenme süresinin uzun olması, hava koşullarının genellikle güneşli ve sıcak olduğunu gösteriyor. Aralık ve Şubat aylarında en düşük sıcaklıklar görülüyor, özellikle Şubat ayında -22.2°C'ye kadar düşebiliyor. Bu dönemlerde yağış miktarı düşük olmasına rağmen, sıcaklıklar oldukça

düşüktür. Ekim ve Kasım ayları, sonbaharın etkilerini gösteriyor. Sıcaklık ve yağış miktarı yavaş yavaş azalmaya başlıyor, ancak hava koşulları ılıman seviyelerdedir. En yüksek ortalama güneşlenme süresinin 12.5 saat ile Temmuz ayında, en yüksek ortalama yağışlı gün sayısının 11.42 ile Mart ayında, aylık toplam yağış ortalamasının en yüksek 55 mm ile Nisan ayında olduğu görülmektedir. Bu değerlendirmeler, yıl boyunca hava koşullarının nasıl değiştiğini ve her mevsimin kendine özgü özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: 1929-2023 Yılları Arasında Malatya'da Gerçekleşen En Yüksek Yağış, Rüzgâr ve Kar

Günlük Toplam En Yüksek Yağış Miktarı	Günlük En Hızlı Rüzgâr	En Yüksek Kar
05.04.1971 52.6 mm	30.07.1991 127.2 km/sa	20.12.1951 67.0 cm

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Resmi İstatistikler, 2024

Tablo 2’de görüldüğü gibi 1929-2023 yılları arasında Malatya’da günlük toplam en yüksek yağış miktarı 52.6 mm ile 05.04.1971, günlük en hızlı rüzgâr 127.2 km/sa ile 30.07.1991, en yüksek kar ise 67 cm ile 20.12.1951 tarihinde gerçekleşmiştir.

1.2.2. Bitki Örtüsü

Malatya'nın eskiden önemli bir alanı orman iken bu örtü zamanla yok olmuştur. Bu nedenle Malatya bitki örtüsünden yoksundur. Doğal şartların ormanların oluşumunu engellemesinden bozkırlar ortaya çıkmıştır.

İl arazisinin 234.745 hektarı yani %18'i ormanlık ve fundalıklarla, 283.961 hektarı, %23'ü ise çayır ve meralarla kaplıdır. Malatya dağlarının batı ucunda Sultansuyu vadisine bakan yamaçlarda Doğu Anadolu'da ortadan kalkmakta olan ibrelilerden kızılıcıklara rastlanır (Malatya Valiliği,2024).

Ormanlarda çoğunlukla kayın, meşe, çam, kavak ve ardıç ağaçları yetişmektedir. Kekik, meşe, alıç, ahlat, karaçalı, keven, sakız ağacı, potaryum, yumak otu ve ayrık otu mevcuttur (Fırat Kalkınma Ajansı, 2020). Malatya'nın orman alanlarında tilki, yabani domuz, keklik, tavşan, kaz, yabani ördek, çakal, kurt, bildircin, sansar, kaya güvercini, çulluk ve üveyik yaşamaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2020).

Malatya dağları üzerinde yer alan platolar ile Malatya ovasına yakın kesimlerde yer alan yarı ova nitelikli düzlükler, zengin çayır otları ile kaplıdır. İl alanının

güneybatısını kuşatan dağlar ve platolarda doğal bitki örtüsü hemen hemen ortadan kalmıştır. Daha çok meşelerden oluşan bozuk nitelikte orman kalıntılarından başka canlı örtüye rastlanamaz. Bu örtüye yer yer yabani meyve araçları ile kaynak ve vadi boylarında kavak ve söğütler katılmaktadır. Bitkisel üretim yapılan kesimlerde meyvecilik doğal örtüye göre daha yaygındır. Malatya'nın kuzeyini kaplayan dağlar ise örtü bakımından Pütürge ve Doğanşehir yöreleri kadar olmasa da batıya göre daha da zengin sayılır. Bu yörelerde, çoğu bozuk nitelikli olmak üzere meşenin çoğunlukta olduğu yapraklı ormanlar vardır. Bu kesimde kalın bir toprak tabakası ile meyve ağaçları, söğüt ve kavaklıklar görülür (Malatya Valiliği, 2024).

Malatya ilinin bitki örtüsü, bozkır biçiminde küçük otlardan oluşur. Kavak ve söğüt ağaçlarının çoğunlukla akarsu kenarlarına bulunduğu Malatya'da, il merkezinde fazla kalmasa da ilçe ve köylerde meyvelik alanlar ve yaygın bir şekilde kayısı bahçeleri bulunmaktadır. Çayır ve mera alanlarının da bulunduğu ilin yaklaşık %34'ü ekili dikili alandır (<http://www.cografya.gen.tr>).

1.2.3. Toprak Özellikleri

Malatya ilinde büyük toprak grupları bulunur. Bunların bazıları alüviyal topraklar, kahverengi topraklar, kırmızımsı kahverengi topraklar ve bazaltik topraklardır. Malatya ilinde hemen hemen bütün toprak çeşitlerine rastlanmaktadır. Kahverengi orman toprakları oldukça fazladır. Alüvyonlu topraklar ise Malatya için en önemli topraktır. Kuru ve sulu tarla tarımı bu topraklarda yapılmaktadır (Malatya Valiliği, 2020).

Malatya arazisinin eğimli kesimlerinde kalın, daha eğimli kesimlerinde ise ince tabakalı kahverengi orman toprakları görülür. Dağların batı kesiminde kireçsiz kahverengi orman toprakları bulunur. Bitki örtüsü bakımından değilse de nitelik açısından Malatya'da ki en önemli toprak alüvyonlu topraklardır.

Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre Malatya'da toplam 1.231.300 hektar alanın 391.541 hektarı sulanan tarım alanı, 315.075 hektarı taşlık yerleşim alanları ile göl ve göletler, 283.961 hektarı ise çayır ve meralardan oluşmaktadır. Su miktarı yönünden problem yaşamayan iller arasındadır. En önemli su kaynakları; İspendere İçmesi, Derme Konağı, Horata Pınarı, Davullu Kaynakları, Elemendik Kaynakları ve Beylerderesi Kaynaklarıdır (Malatya Valiliği, 2024).

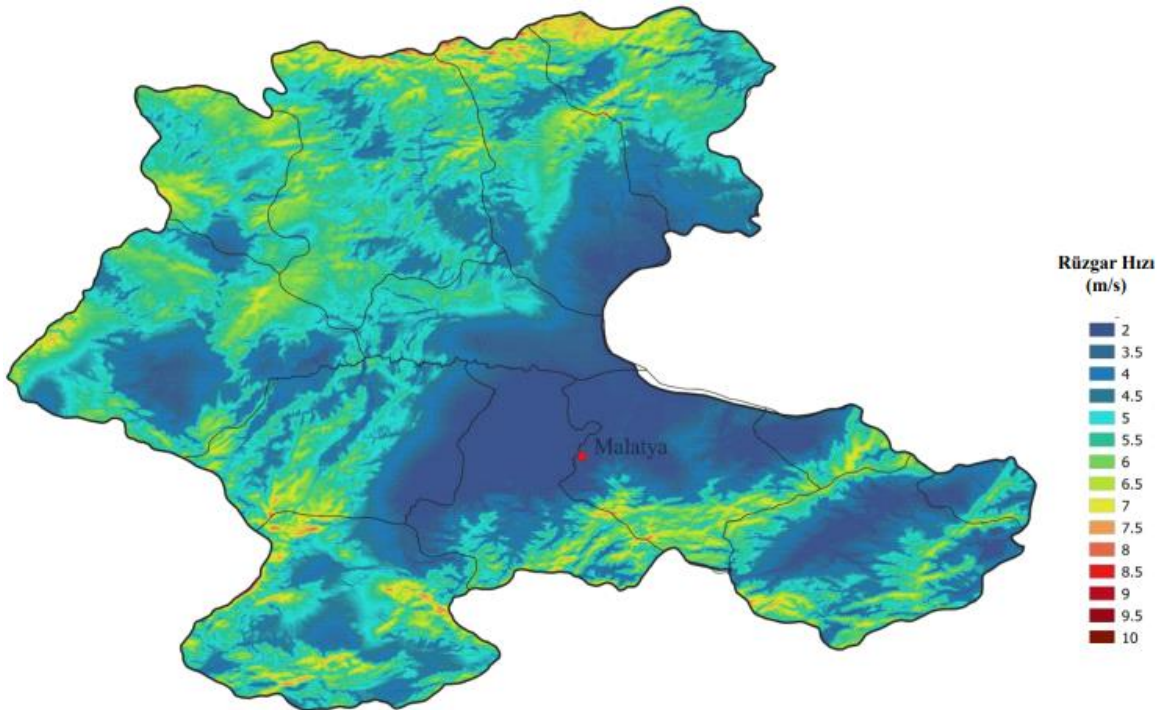
1.3. Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklar, insanların etkisi olmadan doğal ortamda oluşan doğal zenginliklerdir. Toprak, hava, bitki örtüsü, su, madenler ve hayvanlar dünyanın doğal kaynaklarıdır. Doğal kaynaklar tükenebilen ve tükenmeyen doğal kaynaklardan oluşmaktadır (Başol vd., 2005: 62).

Bir şehrin doğal kaynaklarının bilinmesi kırsal ve tarımsal kalkınma kısıtlarının ve potansiyellerinin tanımlanması açısından önemlidir. Malatya'nın doğal kaynaklar açısından durumu aşağıda kısaca ele alınmıştır.

1.3.1. Rüzgâr Enerjisi

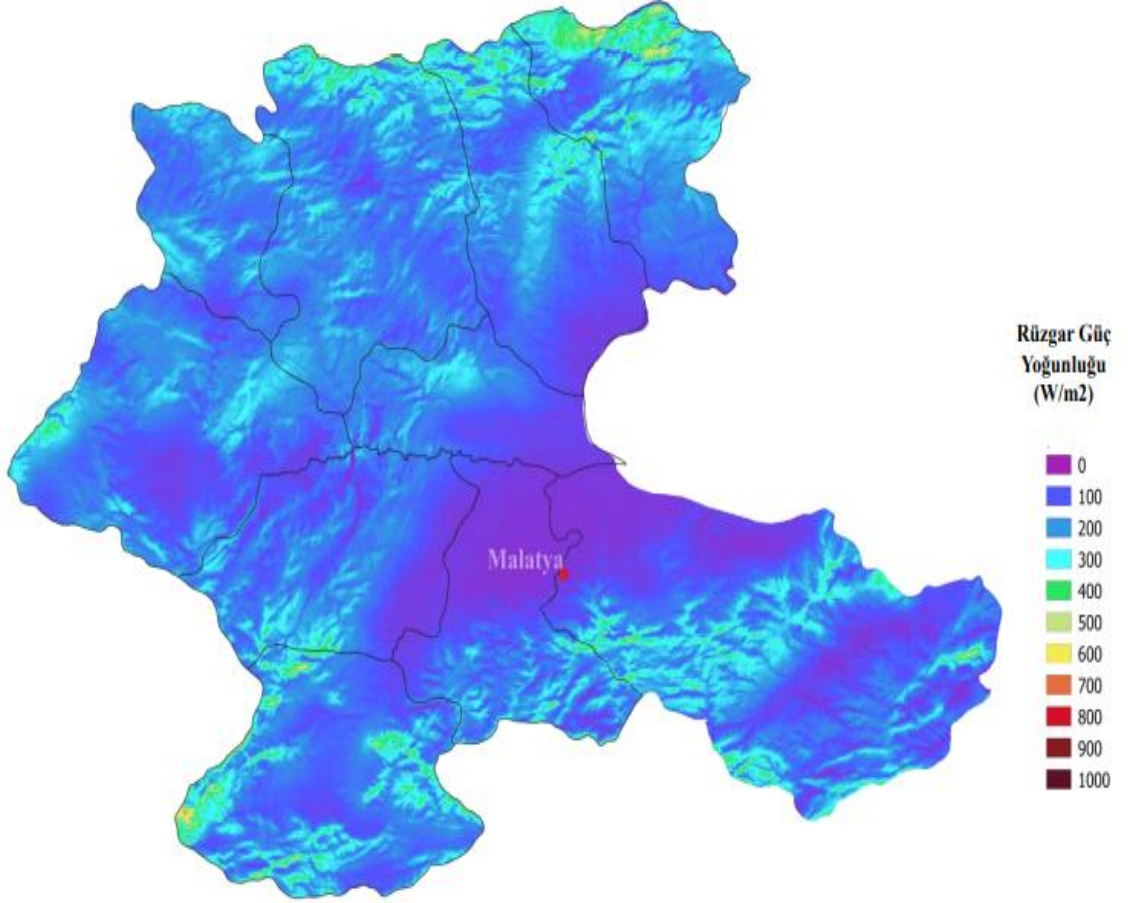
Rüzgâr enerjisi Malatya ili için önemli bir doğal kaynaktır. Rüzgâr enerjisi, çevreyi kirletmeyen ve çevreye çok az zararı olan yenilenebilir bir enerji türüdür. Bölgede kurulabilecek rüzgâr gücü bakımından Malatya ili en zengin potansiyele sahiptir. Bu nedenle ilin sahip olduğu bu rüzgâr potansiyelinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. (Behçet vd., 2014: 69).

Şekil 1: Malatya’da Yıllık Ortalama Rüzgâr Hızı Dağılımı (100 Metre)

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Şekil 1’de Malatya’da yıllık ortalama hız dağılımı gösterilmektedir. 100 metre yükseklikte ölçülen Malatya iline ait yıllık rüzgâr hızı değerler verilerine göre ilin rüzgâr hız dağılımı 3m/s-8m/s arasında değişim göstermektedir.

Şekil 2: Malatya’da Yıllık Ortalama Rüzgâr Güç Yoğunluğu Dağılımı (100 Metre)
Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Malatya ilinde rüzgârın hızı ve yıllık ortalama güç dağılımı, Şekil 1 ve Şekil 2’de de görüldüğü gibi il merkezinden ilçelere doğru gidildikçe farklılaşmaktadır. Şehir merkezinde daha düşük olan rüzgâr hızı ilçelere doğru gidildikçe artmaktadır. Rüzgâr enerjisi santralının kurulması için Malatya ilinde en uygun yer Arapgir ilçesidir. Arapgir ilçesi bölgenin en iyi rüzgâr enerjisi potansiyeline sahiptir (Behçet vd., 2014: 69).

Tablo 3: Malatya’da Rüzgâr Hızı ve Yoğunluğu

Hız	Minimum	2,10 (m/s)
	Maksimum	8,86 (m/s)
	Ortalama	4,77 (m/s)
Güç	Minimum	14,2 (W/m ²)
	Maksimum	714,65 (W/m ²)
	Ortalama	164,98 (W/m ²)

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Tablo 3’e bakıldığında Malatya’da rüzgârın hızı 2,10 ile 8,86 m/s arasında değişirken ortalama hız 4,77 m/s olarak gerçekleşmiştir. İlde gerçekleşen rüzgârın gücü ise 14,2 ile 714,65 W/m² arasında değişirken, ortalama olarak 164,98 W/m² olmuştur.

Tablo 4: Malatya’da Bulunan Rüzgâr Enerjisi Santralleri

Santral Adı	Kurulu Güç
Arapgir Rüzgâr Santrali	10 MW

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Malatya iline, Tablo 4’te gösterildiği gibi Arapgir ilçesinde rüzgârın şiddetli olması sebebiyle Arapgir Rüzgâr Santrali kurulmuştur.

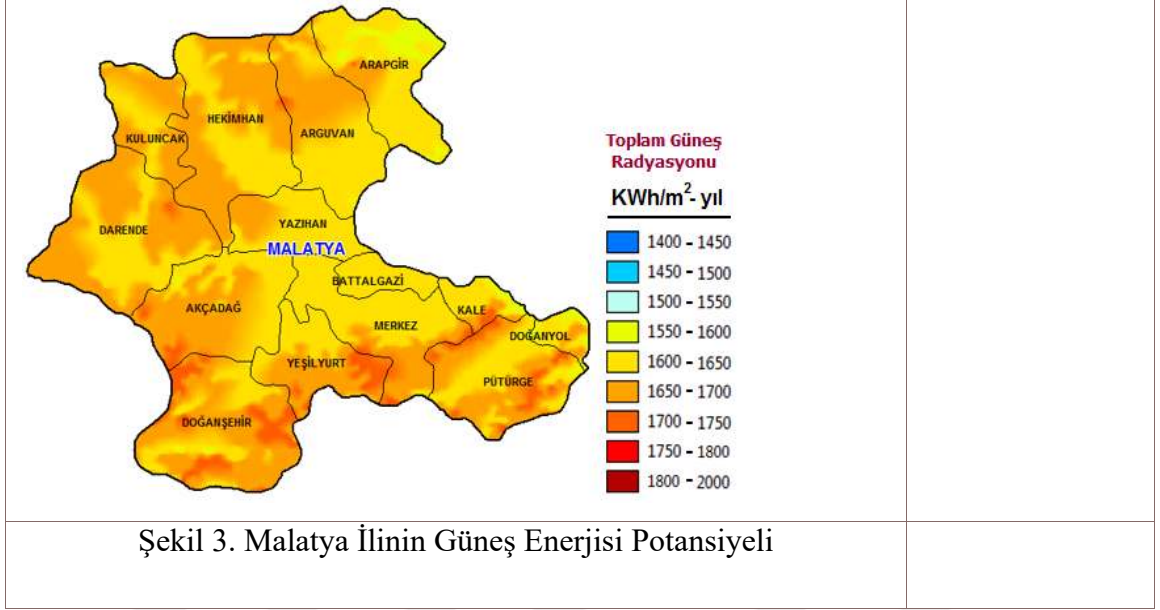
Malatya’da faaliyette bulunan Arapgir Rüzgâr Santrali’nin toplam kurulu güç miktarı 10 MW’dır. Üretim lisansı alınan rüzgâr santralleri olan Gülümuşağı Rüzgâr Enerji Santrali, Battalgazi de ve toplam kurulu güç miktarı 30 MW’dir. Ön lisans alan rüzgâr santrali de R3 Malatya 1 RES Arapgir’de bulunur ve toplam kurulu güç miktarı 80 MW’dir.

1.3.2. Güneş Enerjisi

Malatya, güneş enerjisi bakımından oldukça yüksek potansiyele sahip illerimizden birisidir. Malatya için yıllık toplam güneş radyasyonu yaklaşık 1700 kWh/m² kadardır (Kocaaslan, 2018: 22).

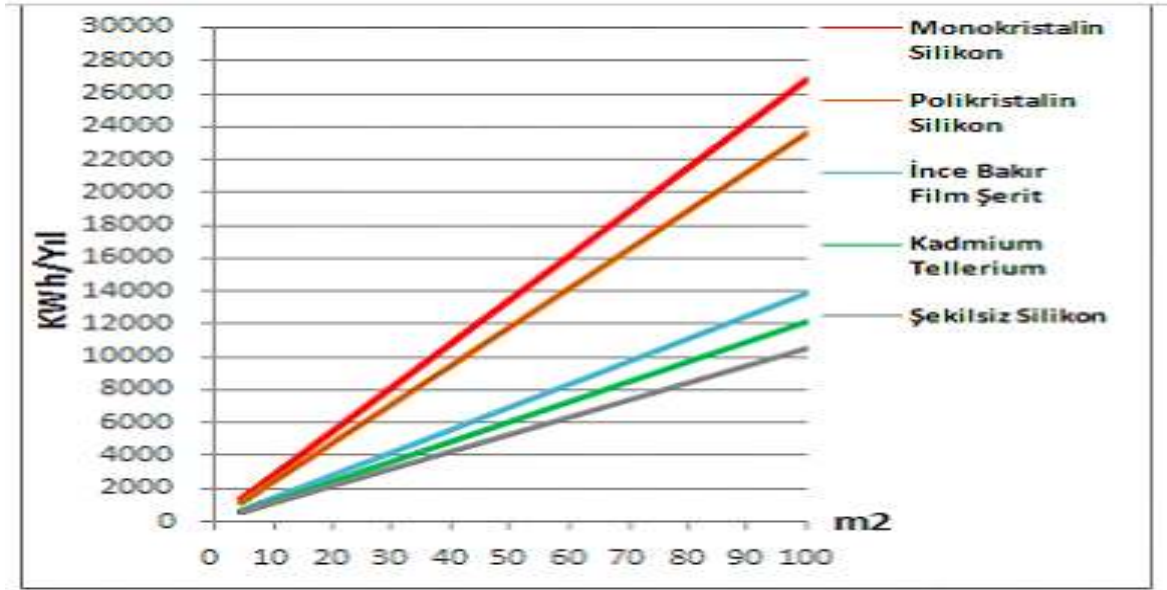
Malatya ili, yıl boyunca güneş ışığı aldığı için güneş enerjisi üretimi için oldukça uygun bir coğrafyadır. Malatya’nın genel olarak güneşlenme süresi yılda ortalama 2.800 saat civarındadır. Malatya’nın sahip olduğu güneş enerjisi potansiyeli, özellikle tarımsal sulama sistemleri, konutlar ve ticari binalar için güneş enerjisi panelleri kullanarak elektrik üretimi yapmak için idealdir. Ayrıca güneş enerjisiyle sıcak su üretimi de oldukça yaygındır ve yaygın olarak kullanılmaktadır.

Malatya ili, bu doğal kaynağını etkin bir şekilde kullanarak çevreye duyarlı ve yenilenebilir enerji üretimine katkı sağlamaktadır. Güneş enerjisi potansiyelini değerlendirmek için çeşitli projeler ve yatırımlar da ilde hayata geçirilmektedir. Bu sayede hem çevreye zarar veren fosil yakıtların kullanımı azaltılmakta hem de enerji ihtiyacı karşılanmaktadır.

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Malatya ili için güneş radyasyonu ve güneş ışınlam haritası Şekil 3'te görüldüğü gibidir. Şehir merkezinde ilçelerine göre daha az güneş radyasyonu vardır. Malatya ilinde güneş ışınlamının yüksek olduğu ilçeler arasında Yeşilyurt, Battalgazi, Doğanşehir ve Pütürge bulunmaktadır. Yeşilyurt, genellikle güneşli gün sayısı fazla olan bir bölgedir. Battalgazi, güneş ışınlarının yoğun olduğu bir bölgedir. Doğanşehir, güneşli günlerin fazla olduğu bölgedir. Pütürge ilçesi ise güneş ışınlarının etkili olduğu yerdir.

Şekil 4. Malatya PV Tipi-Alan-Üretilebilecek Enerji (KWh-Yıl)

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Malatya'nın doğal ve kültürel zenginlikleriyle birlikte, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik artan ilgi, bölgede güneş enerjisi projelerinin gelişmesine olanak tanımaktadır. Şekil 4'te Malatya ilinde yenilenebilir enerji kaynaklarından olan güneş enerjisinden yararlanılacakların yıllık değerleri verilmiştir. Şekil 4'te gösterilen güneş panelleri yapımında kullanılan malzemelerin kısaca tanımı aşağıda yapılmıştır.

Monokristalin Silikon: Elektronik ekipmanda kullanılan mikroçipler için temel bir malzemedir.

Polikristalin Silikon: Güneş fotovoltaik ve elektronik endüstrisi tarafından hammadde olarak kullanılan yüksek saflıkta, polikristalin bir silikon şeklidir.

İnce Bakır Film Şerit: Pil yapımında kullanılmaktadır.

Kadmiyum Tellerium: Pil olarak kullanılmaktadır.

Şekilsiz Silikon: Güneş paneli yapımında kullanılmaktadır.

Malatya ilinin güneş enerjisi potansiyeli, doğal olarak yüksek güneş ışınlamı ve geniş açık alanlara sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. PV (fotovoltaik) güneş enerjisi sistemleri için ideal koşullar sunan bu bölgede, güneş panelleri verimli bir şekilde enerji üretebilir. Malatya'da kurulacak bir PV sisteminin potansiyel enerji üretimi, kullanılacak

teknolojiye, panellerin konumlandırılacağı açığa ve yerel iklim koşullarına bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

Tablo 5: Malatya’da Bulunan Güneş Enerjisi Santralleri

Santral Adı	Kurulu Güç
İota Güneş Enerji Santrali	9,95 MW
Malatya İnönü Üniversitesi Güneş Santrali	5,00 MW
İnan Güneş Enerji Santrali	4,13 MW
Malatya Trambüs Bakım İstasyonu Güneş Enerji Santrali	0,35 MW
Hacı Yusufklar Güneş Santrali	0,29 MW
Diğer lisanssız GES'ler	104 MW

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Tablo 5’de görüldüğü gibi Malatya ilinde bulunan güneş enerjisi santrallerinin yaklaşık 124 MW kurulu gücü bulunmaktadır.

1.3.3. Biyokütle Enerjisi

Biyokütle, güneş enerjisini fotosentez yoluyla kimyasal enerjiye dönüştürerek güneş enerjisini depolayan yeşil bitkiler ve bu bitkilere bağlı organik madde kaynaklarıdır (Koçer ve Ünlü, 2007: 175). Biyokütle enerji teknolojisi kapsamında (Karaosmanoğlu, 2003: 14);

- Odun (enerji ormanları, ağaç artıkları),
- Yağlı tohum bitkileri (ayçiçeği, kolza, soya vb.),
- Karbonhidrat bitkileri (patates, buğday, mısır, pancar, vb.),
- Elyaf bitkileri (keten, kenef, kenevir, sorgum, vb.),
- Bitkisel artıklar (dal, sap, saman, kök, kabuk vb.),
- Hayvansal atıklar,
- Şehirselle ve endüstriyel atıklar değerlendirilmektedir.

Tablo 6: Malatya’da Bulunan Biyokütle Enerji Tesisleri

Santral Adı	Kurulu Güç
Malatya Çöp Gazlaştırma ve Yakma Tesisi	4,00 MW
Malatya BŞB Çöp Gazı Elektrik Üretim Santrali	2,40 MW
Malatya 1 Çöp Gaz Elektrik Üretim Tesisi	2,40 MW

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Malatya’da bulunan üç tesiste biyokütle enerjisi üretilmektedir. Bu tesislerin kurulu gücü toplam Tablo 6’da görüldüğü gibi 8,80 MW’dır.

1.3.4. Elektrik Enerjisi

Malatya’nın elektrik üretiminin yapılabildiği hidroelektrik santrallerinin (HES) kurulu gücü Tablo 7’de görüldüğü gibi 62 MW’nin üzerindedir.

Tablo 7: Malatya İlinde Bulunan Hidroelektrik Santralleri

Santral Adı	Kurulu Güç
Hacılar HES	13 MW
Tohma HES	13 MW
Keklice HES	8,67 MW
Güdül HES	7,24 MW
Aksu Regülatörü ve HES	5,77 MW
Derme HES	4,50 MW
Kayabaşı HES	3,27 MW
Suçatı HES	3,00 MW
Gemköprü HES	1,90 MW
Kernek HES	0,83 MW
Sancar Regülatörü ve HES	0,74 MW
Erkenek HES	0,32 MW

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024

Malatya ilindeki HES üretimleri kış ve ilkbahar aylarında en yüksek seviyelerde olmaktadır (Yıldız vd., 2018: 88).

1.4. Malatya İlinin Sosyal Yapısı

1.4.1. Nüfus

Malatya ili, sosyal yönden geniş bir etki alanına sahiptir. Doğu Anadolu Bölgesi’nin en kalabalık şehirlerinden birisidir. İnönü Üniversitesi’nin kurulması, Karakaya Baraj Gölünün oluşması, II. Ordu’nun Malatya’da konumlandırılması, Güneydoğu Anadolu projesinin etkileri nüfusun artmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2006: 32).

Tablo 8: 2023 Yılı Malatya Nüfusu

İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Nüfus Yüzdesi
Yeşilyurt	286.918	143.390	143.528	38,63%
Battalgazi	269.150	132.723	136.427	36,24%
Doğanşehir	35.936	18.498	17.438	4,84%
Akçadağ	34.322	19.173	15.149	4,62%
Darende	26.318	13.382	12.936	3,54%
Hekimhan	20.106	10.391	9.715	2,71%
Pütürge	15.779	8.164	7.615	2,12%
Yazıhan	16.370	8.516	7.854	2,20%
Arapgir	10.641	5.513	5.128	1,43%
Kuluncak	8.549	4.426	4.123	1,15%
Arguvan	7.708	3.954	3.754	1,04%
Kale	6.492	3.275	3.217	0,87%
Doğanyol	4.436	2.283	2.153	0,60%
Toplam	742.725	373.688	369.037	

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 8’ de Malatya ilinin ilçelerine ait nüfus verileri gösterilmektedir. Nüfus dağılımı ve yoğunluğuna baktığımızda Malatya ilinin en büyük ilçeleri Yeşilyurt ve Battalgazi, sırasıyla 286.918 ve 269.150 nüfusuyla öne çıkmaktadır. Bu ilçeler, toplam nüfusun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Diğer ilçeler ise daha küçük nüfuslara sahiptir. Erkek ve kadın nüfusu arasında büyük bir fark gözlenmemektedir. Genellikle nüfusun yaklaşık olarak yarısı erkek, yarısı kadın olarak dağılmış durumdadır. Kale, Doğanyol gibi küçük ilçeler, nüfus açısından daha azdır. İlçelerin nüfus yüzdesi, her bir ilçenin Malatya ilinin toplam nüfusu içindeki payını göstermektedir. Bu yüzdelere bakarak, ilçeler arasındaki nüfus dağılımının nasıl olduğunu anlayabiliriz. Yeşilyurt %38,63 ve Battalgazi %36,24 oran ile toplam nüfusun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Malatya ilinin demografik yapısı, büyük ilçelerin merkezdeki yoğunluğunu ve diğer ilçelerin ise bu yoğunluğa katkılarını göstermektedir.

TÜİK 2022 yılı verilerine göre 812.580 kişinin yaşadığı Malatya ilinin nüfusu 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi sebebiyle göç vererek 2023 yılında 742.725’e gerilemiştir. 12.146 km² yüzölçümüne sahip Malatya ilinde 2021 yılı nüfus sayımına göre km²’ye 68,67 kişi, 2022 yılında 69 kişi ve 2023 yılı nüfus sayımına göre km²’ye düşen kişi sayısı 63.07’dir (TÜİK, 2024).

Tablo 9: Malatya İlinin 2000-2023 Yılları Arası Nüfusu

Yıllar	Nüfus	Yıllar	Nüfus
2000	685.533	2012	762.366
2001	691.399	2013	762.538
2002	696.387	2014	769.544
2003	701.155	2015	772.904
2004	706.222	2016	781.305
2005	711.496	2017	786.676
2006	716.879	2018	797.036
2007	722.065	2019	800.165
2008	733.789	2020	806.156
2009	736.884	2021	808.692
2010	740.643	2022	812.580
2011	757.930	2023	742.725

Kaynak: TÜİK, 2024

Malatya'nın nüfusu 2007 – 2021 yılları arasında sürekli yükselen bir seyir izlemektedir. 2007 yılında yaklaşık 720.000 olan il nüfusu 2019 yılında 800.165 olmuştur.

Malatya ilinin nüfusu, Tablo 9'da görüldüğü gibi 2000 yılında 685.583'ken 2010 yılında 740.643, 2015 yılında 772.904, 2023 yılında ise 742.725 olmuştur. Buna göre 2000-2021 yılları arasında Malatya nüfusunun %18 arttığı görülmektedir. Malatya, depremin etkisiyle nüfus artış hızının en çok gerilediği kent oldu ve kentin nüfus artış hızı 2023 yılında binde 89,89 azalmıştır (TÜİK, 2024).

Tablo 10: Malatya İlinin 2015-2023 Yılları Arası Nüfus Artış Hızı Oranı

YIL	MALATYA NÜFUSU	ARTIŞ HIZI
2015	772.904	%0.44
2016	781.305	%1.09
2017	786.676	%0.69
2018	797.036	%1.32
2019	800.165	%0.39
2020	806.156	%0.75
2021	808.692	%0.31
2022	812.580	%0.48
2023	742.725	%-8.60

Kaynak: (<https://www.nufusu.com>)

Malatya nüfus artış hızı, Tablo 10'da görüldüğü gibi önceki dönemde yani 2022 yılında binde 4,8 iken 2023 yılında %-8,60'lara düşmüştür. 2022'de 812 bin 580 olan il nüfusu 2023'te deprem etkisiyle 742 bin 725'e geriledi.

2015-2023 yılları arasında Malatya ilinin nüfusundaki değişime bakıldığında her yıl il nüfusu artıyor olmakla birlikte, Tablo 10'da da görüldüğü gibi 2016 ve 2018 yıllarında nüfus artışının %1'in üzerinde, diğer yıllarda ise %1'in altında olduğu görülmektedir. 2023 yılında ise nüfustaki değişime bakıldığında nüfus artış hızı, sıfırın altına düşmüştür.

1.4.2. Eğitim

Malatya'nın, eğitim durumu ile ilgili TÜİK 2023 yılı verileri incelendiğinde, 6 yaş ve üzeri okuma ve yazma bilmeyenlerin oranı %4,46 olduğu, okuma ve yazma bilenlerin oranı ise %95,54 olduğu görülmektedir. Malatya'da en çok görülen eğitim düzeyi ilkokul daha sonra ise lise ve dengi gelmektedir. Yaygın görülen eğitim düzeyi bayanlarda ilkokul iken erkeklerde lise veya dengi olarak görülmektedir. Doktoranın ise hem erkeklerde hem de bayanlarda ortak olarak düşük kaldığı gözlenlenmektedir. 2023 yılı TÜİK verilerine göre okuma yazma bilmeyen toplam 30.418 okuma yazma bilen ise toplam 652.089 kişidir. İlkokul mezunu 99.006, ilköğretim mezunu 43.006, ortaokul mezunu 106.777, lise mezunu 165.170, yüksekokul veya fakülte mezunu 106.047, yüksek lisans mezunu 12.117 ve doktora mezunu ise toplam 1.939 kişidir. Kadın ve erkek olarak eğitim durumu ise aşağıda Tablo 11'de verilmiştir:

Tablo 11: Malatya İlinin 2023 Yılı Eğitim Durumu (15 yaş ve üzeri)

Eğitim Durumu	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Okuma yazma bilmeyen	25.467	3.747	29.214
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	15.027	4.685	19.712
İlkokul mezunu	61.736	37.270	99.006
İlköğretim mezunu	18.931	24.075	43.006
Ortaokul veya dengi mezunu	46.427	60.350	106.047
Lise veya dengi mezunu	69.072	96.098	165.170
Yüksekokul veya fakülte mezunu	48.801	57.246	106.047
Yüksek lisans mezunu	5.027	7.090	12.117
Doktora mezunu	681	1.258	1.939
Bilinmeyen	1.447	1.160	2.607
Toplam	292.616	292.979	585.595

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 11’de Malatya nüfusunun eğitim düzeyleri ve okuma-yazma durumu gösterilmektedir. 15 yaş ve üzeri toplam 585.595 kişilik nüfus içinde en fazla mezun 165.170 kişi ile lise veya dengi olan okullardır. Daha sonra 106.047 kişi ile ortaokul veya dengi mezunlar gelmektedir. İlkokul mezunlarının sayısı ise 99.006 kişidir. Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 29.214 kişi iken, okuma yazma bilen ancak bir okul bitirmeyenlerin sayısı 19.712 kişi olarak görülmektedir.

Tablo 12: Malatya İlinin 2023 Yılı Eğitim Durumu Oranı

Eğitim Durumu	Oran
Okuma yazma bilmeyen	4,98%
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3,36%
İlkokul mezunu	16,90%
İlköğretim mezunu	7,34%
Ortaokul veya dengi mezunu	18,23%
Lise veya dengi mezunu	28,33%
Yüksekokul veya fakülte mezunu	18,19%
Yüksek lisans mezunu	2,06%
Doktora mezunu	0,33%
Bilinmeyen	0,44%

Kaynak: TÜİK, 2024

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2023 yılı verilerine göre, Malatya ilinde 15 yaş ve üzeri 585.595 kişi bulunmaktadır. Bu nüfusun %28,33’ü lise ve dengi meslek okulu mezunu, %18,23’ü ortaokul veya dengi mesleki ortaokul mezunu, %16,90’ı ilkokul mezunu, %18,19’u yüksek okul veya fakülte mezunu, %7,34’ü ilköğretim mezunu, %4,98’i okuma yazma bilmemekte, %3,36’sı okuma yazma bilmekte fakat bir okul bitirmemiş, %2,06’sı yüksek lisans mezunu, %0,33’ü doktora mezunudur. 15 yaş ve üzeri nüfusun %0,44’ünün eğitim durumu ise bilinmemektedir (TÜİK, 2024).

Malatya’da eğitim veren resmi okulları gösteren Tablo 13’e baktığımızda, ilin büyükşehir olmasından sonra Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinin merkez olması sebebiyle bu iki bölgede okulların sayısı yüksektir.

Tablo 13: Malatya İlinde Bulunan Resmi Okulların Dağılımı

İlçe	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
Akçadağ	1	15	10	10	36
Arapgir	1	5	2	3	11
Arguvan	0	4	4	1	9
Battalgazi	21	75	53	29	178
Darende	1	17	12	4	34
Doğanşehir	3	25	13	10	51
Doğanyol	0	4	3	1	8
Hekimhan	1	7	4	2	14
Kale	0	3	4	1	8
Kuluncak	0	5	5	1	11
Pütürge	0	14	7	2	23
Yazıhan	1	9	10	3	23
Yeşilyurt	28	80	49	29	186
Toplam	57	263	176	96	592

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, 2024 <https://mebbis.meb.gov.tr/kurumlistesi.aspx>

Tablo 13'deki verilere bakıldığında Malatya ilinin ilçelerinde en fazla okul Yeşilyurt'ta bulunmaktadır. Yeşilyurt'ta 186 ve Battalgazi'de 178 okul bulunmaktadır. Kamu okulunun en az bulunduğu ilçeler ise Arguvan 9, Kale ve Doğanyol'da okul sayısı 8'dir. 5 ilçede anaokulunun bulunmadığı ilde Yeşilyurt ve Battalgazi ilçeleri hariç diğer ilçelerde sadece 1'er anaokulu, Doğanşehir'de ise 3 tane anaokulu bulunmaktadır. Malatya ilinde bu okullara ilaveten 2 tane üniversite bulunmaktadır.

1.4.3. İstihdam

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) 2023 raporuna göre kuruma kayıtlı işsizlerin sayısı 32.553 kişi iken bu kişilerin içinde kadınların oranı %45,8'dir. 18-24 yaş arası gençlerin oranı ise %21,4 seviyesindedir. Kayıtlı işsizlik oranı %7'dir. İş arayanların %37,4'ü ilköğretim mezunu, %29,9'u ise, %18,1'i lisans ve %10,7'si ise ön lisans mezunlarıdır. İş arayanların %94,4'ü normal statüsünde, %2'si engelli statüsünde, %0,6'sı ise eski hükümlüler statüsünde iş arayanlardır (İŞKUR, 2024).

İŞKUR tarafından 2023 yılında yayınlanan rapora göre Malatya ilinde 6.013 kişi işe yerleştirilmiştir. İşe yerleştirilen 6.013 kişiden 2.038 kişisi kadındır.

Malatya ilinde 2023 yılı ekim dönemi Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerine göre ise zorunlu 4A sigortalı istihdam eden işyeri sayısı 10 bin 291'dir. Bu işyerlerinde toplam 109 bin 503 kişi, 4A sigortalı çalışan olarak istihdam edilmektedir. 1 ile 9 arası çalışanı olan işyerlerinin oranı yüzde 85,4 düzeyindedir. İlimizde 100 ve üzeri çalışanı

olan işyeri sayısı 170 iken bu işyerlerinde toplam 52 bin 903 çalışan istihdam edilmektedir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2024).

2022 Temmuz ayı SGK işyeri istatistiği verileri ile kıyaslandığında işyeri sayısında toplamda 3667, sigortalı sayısında 7278 azalma görülmektedir. 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli deprem sonrası SGK verilerinde resmi kapanış yapan işyerlerinin yüzde 26,27 çalışan sayısında yüzde 6,23'lük bir azalma olmuştur (İŞKUR, 2023).

Tablo 14: Malatya İlinde 2023 Yılı (Ekim) Sigortalı İstihdam Verileri

Gösterge		Sayı/Tutar	Toplam/Ortalama
İşyeri Sayısı	Kamu	545	10.291
	Özel	9.746	
Sigortalı Sayısı	Kamu	26.508	109.503
	Özel	82.995	
	Erkek	82.166	
	Kadın	27.337	
Ortalama Aylık Kazanç	Kamu	25.503,38 ₺	19.376,78 ₺
	Özel	17.237,40 ₺	
	Erkek	19.764,38 ₺	
	Kadın	18.200,84 ₺	

Kaynak: İŞKUR, 2024

Tablo 14'te görüldüğü gibi Malatya'da 2023 yılında (Ekim) sigortalı çalışan sayısı 109.503 olurken, bunun 82.166'sı erkek, 27.337'si kadındır. İlde kamuda istihdam edilen sigortalı çalışan oranı %24,2, özel sektörde istihdam edilen sigortalı çalışan oranı %75,8 olarak gerçekleşmiştir. Kamu ve özel sektördeki işyeri sayılarına baktığımızda, kamu sektöründe 545 işyeri bulunurken özel sektörde bu sayı 9.746'dır. Bu, Malatya'da iş gücünün büyük çoğunluğunun özel sektörde istihdam edildiğini göstermektedir. Kamu sektöründe 26,508 kişi, özel sektörde ise 82.995 kişi sigortalı olarak çalışmaktadır; toplamda ise 109.503 sigortalı bulunmaktadır. Özel sektördeki sigortalı sayısının kamu sektöründekinden üç kat fazla olması, özel sektörün iş gücü piyasasındaki önemli konumunu vurgulamaktadır.

Cinsiyet dağılımına baktığımızda, sigortalıların büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır; erkek sigortalı sayısı 82.166 iken kadın sigortalı sayısı 27.337'dir. Ayrıca, ortalamada erkeklerin kadınlardan daha yüksek aylık kazanç elde ettiği

görülmektedir. Kamu sektöründe çalışanların ortalama aylık kazancı 25.503,38 TL iken, özel sektörde bu rakam 17.237,40 TL'dir. Erkeklerin ortalama kazancı 19.764,38 TL iken, kadınların ortalama kazancı ise 18.200,84 TL'dir.

Tablo 15: Malatya İlinde Sektörlere ve Cinsiyete Göre Çalışan Sayıları

Sektörler	Erkek	Kadın	Toplam
İmalat	21.602	7.156	28.758
Toptan ve perakende ticaret	3.956	1.668	5.623
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	5.527	1.801	7.328
İnşaat	2.871	424	3.296
Ulaştırma ve depolama	2.341	227	2.568
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	346	493	839
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	890	296	1.187
Eğitim	570	638	1.208
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	699	44	743
Diğer hizmet faaliyetleri	281	162	443
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	173	11	184
Madencilik ve taş ocaklığı	572	26	598
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	338	69	407
Bilgi ve iletişim	329	188	517
Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	340	187	527
Gayrimenkul faaliyetleri	164	53	216
Finans ve sigorta faaliyetleri	28	22	51
Genel Toplam	41.028	13.465	54.493

Kaynak: İŞKUR, 2024

Tablo 15'de Malatya'daki farklı sektörlerde istihdam edilen kişi sayılarını ve bu sektörlerdeki toplam istihdamın ne kadarını oluşturduğunu göstermektedir. Malatya ilinde en çok çalışanın olduğu iş kolunun imalat sektörü olduğu görülmektedir. İmalat sektörü, 28.758 çalışan ile toplam istihdamın yaklaşık yarısını oluşturarak en fazla istihdam sağlayan sektör konumundadır. İmalat sektörünü, 7.328 çalışan ile idari ve destek hizmet faaliyetleri, 5.623 kişi ile toptan ve perakende ticareti izlemektedir. Toplam 54.493 çalışanın olduğu Malatya'da bu çalışanların 41.028'i erkek, 13.465'i ise kadındır. Cinsiyet dağılımı açısından, farklı sektörlerde belirgin farklılıklar görülmektedir. Örneğin, inşaat sektöründe çalışanların çoğunluğu erkekken, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri sektöründe kadın çalışanların sayısı erkek

Çalışanlardan fazladır. Bu durum, sektörler arasında cinsiyet tabanlı iş gücü dağılımının nasıl değiştiğini göstermektedir.

1.5. Malatya İlinin Ekonomik Yapısı

1.5.1. Sanayi

1.5.1.1. Organize Sanayi Bölgeleri

2022 yılı Malatya Ticaret Sanayi Odası verilerine göre ilde iki tane Organize Sanayi Bölgesi (OBS) bulunmaktadır. Birinci Organize Sanayi Bölgesinin toplam alanı 650 hektar, bunun 322 hektarı sanayi alanını oluşturmaktadır. Tahsisi yapılan parsel sayısı 191, tahsisi yapılmayan parsel sayısı 22 olmak üzere toplam sanayi parsel sayısı 213 adettir. Bu durumda parsel doluluk oranı %89 dur. Toplam sanayi alan içerisinde müteşebbis sayısı 191 adettir. Firma faaliyetlerine göre üretime geçen firma sayısı 147, inşaat halindeki firmalar 31, proje sahasındaki firmalar 31 ve atıl durumda olan firma sayısı on ikidir. retime geçen firmalarda istihdam sayısı 11.000’dir. Firmaların tamamı üretime geçtiğinde toplam istihdam sayısı 7000 kişi artarak 18.000 kişi olacaktır. Birinci Organize Sanayi Bölgesi’nde üretime geçen 147 firmanın sektörel dağılımı incelendiğinde 41 firma sayısının gıda, 42 firma sayısının tekstil, on firma sayısının makina, yedek parça, elektrik, Metal, 18 firma sayısının plastik, 18 firma sayısının da diğer sektörlerden oluştuğu görülmektedir (Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, 2024).

II. Organize Sanayi Bölgesi için Malatya Ticaret Sanayi Odası verilerine bakıldığında İkinci Organize Sanayi Bölgesi’nin toplam alanı 500 hektar olup 300 hektarı toplam sanayi alanını oluşturmaktadır. Toplam personel sayısı tesis edilen parsel sayısı ile eşit olup 156 adettir. Yani parsel doluluk oranı %100’dr. Toplam müteşebbis sayısı 152 adettir. retime geçen firma sayısı 133, inşaat halindeki firma sayısı 19 adet olmak üzere toplam firma sayısı 152’dir. retime geçen firmalarda istihdam eden 9578 kişidir. Firmaların tamamı üretime geçtiğinde istihdam sayısı 12.000 kişi olacaktır. İkinci organize Sanayi Bölgesi’nde üretime geçen 152 firmanın sektörel dağılımı; gıda 63, tekstil 28, makina yedek parça 23, plastik 11, diğer 27 firma sayısı olarak oluşturmaktadır (Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, 2022).

1.5.1.2. Öne Çıkan Sektörler

Malatya'nın önemli sektörleri; meyvecilik (özellikle kayısı), tekstil, mermer madenciliğidir. Ancak Malatya'da sanayi denilince gıda ve tekstil sektörleri öne çıkmaktadır. Gıda sektöründe ise kayısının payı büyüktür. Kayısı üretimi ilin tarımsal üretimi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Dünya kuru kayısı üretiminde yaklaşık %70'ini Malatya gerçekleştirmektedir. Bu açıdan Malatya Türkiye'nin değil dünyanın en önemli kayısı üretim merkezi olup, Malatya'nın kuru kayısı üretimi adeta ülke üretimini temsil etmektedir. 2023 yılı itibariyle Malatya yaş kayısı rekoltesi 385.850 ton, kuru kayısı rekoltesi 77.110 ton düzeyinde gerçekleşmiştir. 2023 yılında ihraç edilen Türkiye kuru kayısı miktarı 70.869 ton, elde edilen gelir ise 408.074.301 (\$) dolardır.

Kayısı ile özdeşleşse de Malatya kayısı dışında meyvecilik alanından başka alternatiflere de sahiptir. Çünkü Malatya iklimi birçok ürün yetiştirmek için elverişlidir. Örneğin; elma, dut, ceviz, üzüm ve kiraz yetiştiriciliği de meyvecilik sektöründe öne çıkmaktadır (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024).

Tekstil sektörüne baktığımızda Malatya ilinde iplik, dokuma, örme konfeksiyon alanında birçok firma faaliyet göstermektedir. Tekstil sektöründe istihdam oranı %54'tür. Gün geçtikçe gelişip önem kazanan bir diğer sektör ise hayvancılıktır. Geniş merasıyla ve uygun iklimi ile hayvancılık yatırımı için ideal bir yerdir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021).

Önemli baraj gölleri de sahip olması nedeniyle su ürünleri de önemli bir alternatiftir. Madencilik sektöründe ise Türkiye'de nadir bulunan ve değerlendirilmesi gereken önemli rezervler Malatya'da bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2020).

Turgut Özal Tıp Merkezi Malatya ilinde bulunan Türkiye'deki örnek hastanelerden biridir. Tıp merkezi, karaciğer nakli için dünya sıralamasında yer almakta ve ayrıca kornea ve kemik iliği nakilleri için hizmet vermektedir. Kalp ve böbrek nakillerini gerçekleştirerek önemli bir organ nakli merkezi haline gelmiştir. Turgut Özal Tıp Merkezi, sağlık turizminin hayata geçmesiyle önemli bir cazibe merkezi haline gelmiş ve önemli bir gelir kaynağı oluşturmuştur (Turgut Özal Tıp Merkezi, 2022).

1.5.2. Madenler

Hekimhan-Hasan Çelebi Türkiye'nin önemli demir yataklarından biridir. Dünyanın sayılı ve Türkiye'nin tek profit yataklarından biri de Pütürge'de bulunmaktadır. Ayrıca Pütürge bakır ve demir yönüyle de zengin bir yöredir. Malatya'nın Akçadağ ilçesinde de önemli mermer kaynağı bulunmaktadır (Kundi, 2005: 30).

Malatya ili, Doğu Anadolu Bölgesinin gerek sanayi gerekse yer altı kaynakları bakımından önemli bir kentidir. Yöre sahip olduğu jeolojik yapı gereği çeşitli maden yatakları oluşumu için uygun bir ortam sunmaktadır. Ülkemizin tek, dünyanın da sayılı yataklarından biri olan profillit yatağı Pütürge'de bulunmaktadır. Ayrıca ilimizde dolomit, florit, vermikülit, tras, mermer ve çimento hammaddeleri bulunmaktadır. Türkiye'nin en önemli demir yataklarından bazıları bu bölgede bulunmaktadır. Hekimhan Hasançelebi demir yatağında %15 Fe tenörlü 865 milyon ton görünür + muhtemel rezerv, Hekimhan-Deveci %38-52 Fe tenörlü toplam 40 milyon ton, Hekimhan-Karakuz'da %40-55 Fe tenörlü 14.5 milyon ton rezerv bulunmaktadır. Sorunlu demir yataklarımızın toplam potansiyelinin yarısından fazlasını oluşturan Hasançelebi Demir Yatağı yüksek titan içeriği nedeniyle işletilememektedir. MTA laboratuvarlarında yapılan teknoloji deneylerinde, Hasançelebi cevheri manyetik ayırma yöntemiyle kolayca zenginleştirilebildiği halde, cevherin titan içeriği yüksek fırınlar için istenilen %0.5'in altına düşürülemediği görülmüştür. Bununla birlikte, MTA laboratuvarlarında Hasançelebi cevherlerinden sünger demir elde edilmiştir. Mn içeriği ortalama %3.7 olan Deveci Demir Yatağı'nın oksitli kesimleri işletilmiş, karbonatlı cevherlerden zaman zaman üretimler devam etmektedir. (<http://www.mta.gov.tr/malatya-madenler>).

1.5.3. Dış Ticaret

Malatya'nın dış ticaretine baktığımızda son yıllarda düzenli bir şekilde artış olduğu fakat 2023 yılında 6 Şubat depreminden etkilenen Malatya ilinde ihracat ve ithalat tutarlarında azalış olduğu gözlemlenmiştir. İhracat hacmi 2013 yılında 307.737 dolar civarında iken ithalatı 77.548 dolardır. 2022 yılında ise ihracat hacmi 449.649 dolar civarına kadar yükselmiş ve 171.650 dolar ithalat hacmi oluşmuştur. Malatya ekonomisinin Türkiye içindeki önemi böylelikle görülmektedir.

Tablo 16: Malatya'nın Yıllara Göre İthalat, İhracat Tutarları (bin \$)

Yıl	İthalat	İhracat
2013	77.548	307.737
2014	86.767	311.199
2015	73.124	250.101
2016	88.893	248.397
2017	125.892	235.780
2018	102.412	224.177
2019	84.863	271.877
2020	114.404	288.864
2021	106.529	405.220
2022	171.650	449.649
2023	156.689	386.556

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 16'da Malatya'nın 2013 ve 2023 yılları arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat rakamları dolar cinsinden gösterilmektedir. 2013 yılında Malatya'nın ithalatı 77.548 bin dolar olarak gerçekleşmiş ve 2014 yılında 86.767 bin dolara yükselmiştir. Bu dönemde ithalat artışı gözlemlenmiştir. 2015 yılında ithalat miktarı 73.124 bin dolara gerilemiş ancak 2016 yılında tekrar 88.893 bin dolara çıkmıştır. Bu yıllar arasında dalgalanmalar olsa da genel olarak ithalatın artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2017 yılında 125.892 bin dolarlık bir artış yaşanmış, ancak 2018 yılında 102.412 bin dolara düşmüştür. Sonrasında 2019 yılında 84.863 bin dolara düşüş yaşanıp, 2020 yılında ise 114.404 milyon dolara kadar artış yaşanmıştır. 2021 yılında 106.529 bin dolarlık bir ithalat miktarı kaydedilmiş, ancak 2022 yılında bu rakam 171.650 bin dolara yükselerek rekor seviyeye ulaşmıştır. 2023 yılında ithalat miktarı 156.689 bin dolar olarak kaydedilmiştir. İthalat rakamlarındaki bu dalgalanmalar, Malatya'nın dış ticaret politikaları, iç talep, enerji fiyatları ve küresel ekonomik koşullar gibi faktörlerden etkilenmektedir. Özellikle 2020 ve 2021 yıllarında ithalat miktarında belirgin artışlar görülmüş, 2022 yılında ise rekor seviyeye ulaşılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında ise ithalatın düşük seviyelerde seyrettiği dikkat çekmektedir, bu dönemde pandemi, ekonomik belirsizlikler ve iç talepteki sınırlamalar etkili olmuştur.

2013 yılında Malatya'nın ihracatı 307.737 bin dolar olarak gerçekleşmiş ve 2014 yılında 311.199 bin dolara hafif bir artış göstermiştir. 2015 yılında ihracat miktarı 250.101 bin dolara gerilemiş ve 2016 yılında 248.397 bin dolara hafif bir düşüş yaşanmıştır. 2017 yılında ihracat 235.780 bin dolar olarak kaydedilmiş ve 2018 yılında

224.177 bin dolara düşmüştür. 2019 yılında 271.877 bin dolar olan ihracat miktarı, 2020 yılında 288.864 bin dolara yükselmiştir. 2021 yılında Malatya'nın ihracatı 405.220 bin dolar olarak gerçekleşmiş ve 2022 yılında 449.649 bin dolara rekor seviyeye ulaşmıştır. 2023 yılında ihracat miktarı 386.556 bin dolar olarak kaydedilmiştir. İhracat rakamlarındaki dalgalanmalar, Malatya'nın dış ticaret politikaları, küresel ekonomik koşullar ve sektörel performans gibi faktörlerden etkilenmektedir. 2020 ve 2021 yıllarında ihracat miktarında belirgin artışlar görülmüş, 2022 yılında ise rekor seviyeye ulaşılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında ise düşük ihracat performansı dikkat çekmektedir, bu dönemde pandemi, ekonomik belirsizlikler ve küresel ticaret savaşları gibi faktörler etkili olmuştur.

1.5.4. Turizm

Malatya tarih boyunca çeşitli kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmış olup, tarih ve arkeoloji bakımından büyük ve eski bir kültüre sahiptir. İl turizm potansiyeli geçmişten günümüze korunarak taşınmıştır. Gerek sahip olduğu tarihî, doğal ve kültürel zenginlikleri gerekse bölgesinde bulunan önemli turistik değerler Malatya'nın turizm ekonomisini desteklemektedir. 7000 yıllık geçmişe sahip olan ve çok önemli eserleri bünyesinde barındıran Arslantepe Höyüğü'nün 2021 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine girmesi ilimizin tanıtılması ve turizminin gelişmesi açısından büyük önemi haizdir (Malatya Valiliği, 2024).

Malatya, doğal güzellikleri, tarihi zenginlikleri ve eşsiz lezzetleriyle öne çıkan bir şehirdir. Malatya'nın önemli tarihi ve turistik yerleri aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Arapgir Kalesi
- Aslantepe Höyüğü
- Malatya Kalesi
- Yusuf Ziya Paşa Bedesteni
- Beş Konaklar
- Karakaş Konağı
- Somuncu Baba Türbesi ve Külliyesi

- Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı
- Melik Sunullah Camii
- Yeni Camii (Hacı Yusuf Camii)
- Yusuf Ziya Paşa Camii
- Battalgazi Ulu Camii
- Malatya Arkeoloji ve Etnografya Müzesi
- Beşkonaklar Etnografya Müzesi
- Atatürk Evi
- Orduzu
- Gelincik Tepesi
- Günpınar Vadisi
- Karamıldan Tepesi
- Nemrut Dağı
- Levent Vadisi
- Karakaya Baraj Gölü
- Tohma Kanyonu ve Kudret Havuzu

Malatya, kültürel ve doğal zenginlikleriyle ön plana çıkan bir şehirdir, ancak turizm potansiyelinden beklenen ekonomik kazanımları henüz sağlayabilmiş değildir. Şehir, tarihi ve doğal güzellikler açısından zengin bir mirasa sahiptir. Aslantepe Höyüğü, Ulu Cami, Şire Pazarı, Bakırcılar Çarşısı, Yeni Cami, Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı gibi tarihi mekânlar, ziyaretçiler için önemli kültürel duraklardır. Bunun yanı sıra, Kanlı Kümbet, Taşhan ve Arkeoloji Müzesi gibi yapılar da şehrin tarihî dokusunu ve zenginliğini yansıtmaktadır. Doğal güzellikler açısından ise Sultansuyu Harası, Karakaya Baraj Gölü, Gürpınar Şelalesi, Somuncu Baba Camii Çevresi ve İspendere İçmesi gibi noktalar Malatya'nın doğal cazibe merkezleridir. Özellikle UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Nemrut Dağı, bölgenin önemli turistik destinasyonlarından biridir ve hem Malatya hem de çevresindeki diğer ilçeler için

turizm açısından büyük potansiyel sunmaktadır (Malatya Valiliği, 2010; Malatya İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2010).

Malatya'nın sahip olduğu bu zenginlikler ve turistik değerler, ekonomik kazanımlara yeterince dönüşmemiştir. Turizm sektörünün geliştirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve altyapı iyileştirmelerinin yapılması gerekmektedir. Böylelikle, şehrin turizm potansiyeli daha etkin bir şekilde kullanılabilir ve ekonomik katkı sağlayabilir.

TÜİK 2021 verilerine göre Malatya iline gelen yabancı sayısı 3.967 ve yabancı geceleme sayısı 12.816'dır. Toplam geliş sayısı 7.799, toplam geceleme kişi sayısı ise 612.333 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2024).

1.5.5. Tarım ve Hayvancılık

Malatya'nın ekonomisi, tarıma, tarımsal sanayiye ve hayvancılığa dayalı bir ekonomidir. Ama Malatya'da genel ekonominin diğer tüm sektörlerinden ekonomik faaliyetler de vardır. Turunçgiller dışında hemen hemen tüm meyvelerin yetiştiriciliğinin yapılması ve bir meyve üretim bölgesi olarak nitelenen Malatya'da, bitkisel üretimin en önemli kolu meyveciliktir. Malatya halkının birçoğu geçimini tarımsal faaliyetlerle sürdürür. Özellikle kayısı, buğday, şekerpancarı, arpa, nohut, mercimek, mısır ve çavdar Malatya'da yetiştirilen en önemli tarım ürünleridir. İlde tarım çeşitlilik kazanmıştır. Tarıma ayrılan alanlarda tahıl ekimi ağırlıktadır. Sanayi bitkilerine ayrılan yer, sebze ve meyve üretimine ayrılan alanlardan daha fazladır. İlde bağcılık ve meyvecilik de gelişmiştir. İlde bulunan toprakların yaklaşık %55'i mera ve çayırarla kaplı olduğundan, hayvan yetiştirilmesi için iyi bir ortam mevcuttur. Son yıllarda Malatya'da modern bir şekilde besicilik, süt inekçiliği ve tavukçuluk yapılmaktadır. Ayrıca daha önce ırmak balıkçılığı şeklinde yapılan küçük balıkçılık, Karakaya Baraj Gölü'nün oluşmasıyla kenar köylerde yaşayan halkın geçim kaynağı olabilecek şekilde büyümüştür. Başta kayısı olmak üzere elma, armut, şeftali, kiraz, vişne, dut, üzüm ve burada sayamadığımız birçok meyve çeşidi önemli miktarda yetiştirilmektedir. Son yıllarda Yeşilyurt ve Akçadağ ilçelerinde antepfistiği yetiştirilmesine başlanmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır. (Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

MALATYA'DA HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİYE KATKISI

2.1. Hayvancılık Sektörünün Sosyal ve Ekonomik Açıdan Faydaları

2.1.1. Sosyal ve Sağlık Açısından

Hayvancılık sektörü, sosyal ve sağlık açısından birçok fayda sunar. Hayvansal ürünler, insanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir kaynaktır. Et, süt ve yumurta gibi ürünler, dengeli bir diyetin vazgeçilmez parçalarıdır. Ayrıca, hijyenik üretim ve işleme süreçleri, gıda güvenliğini sağlar. Hayvancılık, veterinerlik hizmetlerinin gelişimine katkı sağlar. Hayvan sağlığına yapılan yatırımlar, insan sağlığını korumak için önemlidir. Ayrıca, hayvan hastalıklarının kontrol altına alınması, salgın hastalıkların önlenmesine yardımcı olur. Aile işletmeleri ve kooperatifler, hayvancılık sektöründe sıkça görülen iş birliği ve dayanışma örnekleridir. Bu, toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlar. Hayvancılık, genellikle kırsal bölgelerde yapıldığı için bu bölgelerin kalkınmasına katkıda bulunur. Kırsal alanlarda gelir düzeyinin artması, göçü azaltır ve toplumun yaşam kalitesini yükseltir. Hayvancılık, birçok kültürde önemli bir yer işgal eder. Geleneksel hayvancılık uygulamaları ve ritüeller, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar. Hayvanlarla etkileşim, insanların psikolojik ve ruhsal sağlığını olumlu yönde etkiler. Hayvanlarla vakit geçirmek, stresi azaltır, mutluluk hissi ve duygusal destek sağlar. Bu nedenlerle, hayvancılık sektörü sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve sağlık açısından da büyük önem taşır ve toplumların refahını artırır.

Tarım ve hayvancılığın temel işlevi kuşkusuz beslenme ihtiyaçlarını karşılamaktır. Tarım sektörüne balıkçılık faaliyetlerini de dahil edersek ve değerlendirirsek, insan tüketimi için var olan tek sektör tarım ve hayvancılık olacaktır (Dinler, 2000: 38).

İnsanoğlunun uzun zamandır yaşadığı ve gelecekte karşılaşacağı en büyük sorunlardan biri yeterli ve dengeli beslenme ve denge sorunudur. Yeterli beslenme sağlıklı bir yaşamı sürdürebilecek besin kaynaklarının bulunamaması, dengeli beslenme ise bu protein miktarlarında yeterli protein kalitesine ve toplam proteinde yeterli hayvansal proteine sahip olmak olarak tanımlanabilir (Hacıhasanoğlu, 2015: 5).

Hayatımız için gerekli olan proteinler amino asitleri oluşturur. 23 çeşit amino asit birbirinden farklı bileşikler oluşturarak binlerce protein oluşturur. İnsan vücudu bu amino asitlerin bir kısmını üretebilmesine rağmen, insan vücudu yaklaşık 10 amino asit üretemez ve bu amino asitleri dışarıdan alması gerekir. Bitki proteini, dışarıdan satın almamız gereken tüm amino asitlere sahip değildir ve insanlar bu temel amino asitleri elde etmek için hayvansal besin yemelidir (Dinler, 2000: 48).

2.1.2. Ekonomik

Sevimli (2020) tarafından yapılan araştırmada, hayvancılığın kârlı şekilde yapılabilmesi için üreticilerin bilgi düzeyleri önemlidir. Kültür ırkı sığıra sahip işletmelerin süt verimi yüksek, laktasyon süreleri uzundur. Bu durum üretilen süt miktarının fazla olmasına ve ev için üretimden ziyade pazar amaçlı üretim yapmaya teşvik etmektedir. Sütün mandıraya veya kooperatife verilerek gelir elde edilmesi yıllık tarımsal geliri artırdığı belirtilmiştir.

Hayvancılık sektörü, kırsal bölgelerde hâkim olan işsizlik oranını azaltmak, kırdan kente göçün önüne geçerek çarpık kentleşmenin azalmasına yardımcı olmak gibi sosyal fonksiyonları vardır. Sektör, ülkenin dengeli bir şekilde kalkınmasına yardımda bulunmak, milli geliri artırmak, et, süt, deri, kozmetik vb. sektöre hammadde akışını sağlamak gibi ekonomik fonksiyonları da içermektedir (Seçer ve Boğa, 2016).

Polat (2017) “Hayvancılık sektörünün TRA2 bölgesinin ekonomik kalkınma üzerine etkileri” adlı çalışmasında hayvancılığın halkın geçimini sağlamada önemli bir rolünün olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kısacası hayvancılık sektörü, tarımsal yönden gelişmeyi sağlama ve kırsal kalkındırma özelliğine sahiptir (Bartl vd., 2009; Uçum ve Gülçubuk, 2018).

Hayvancılık sektörünün, ekonomik açıdan birçok fayda sağlayan önemli bir sektör olduğu bilinmektedir. Hayvancılık, birçok kişiye istihdam ve gelir sağlayarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur. Çiftliklerde, işleme tesislerinde ve dağıtım ağlarında çalışanlar, hayvancılık sektörü sayesinde geçimlerini sağlarlar. Hayvancılık ürünleri, birçok ülke için önemli bir ihracat kalemi oluşturur. Süt ürünleri, et ürünleri ve deri gibi hayvansal ürünler, uluslararası piyasalarda rekabetçi bir konumdadır ve ülkelere döviz kazandırır. Hayvancılık, tarım sektörünün çeşitlendirilmesine olanak tanır. Bitkisel ürünlerle birlikte hayvansal ürünlerin de üretilmesi, tarımsal geliri artırır ve tarımsal riskleri dağıtır. Genellikle kırsal alanlarda yapılan hayvancılık faaliyetleri, yerel

ekonomiyi canlandırır. Buralarda faaliyet gösteren çiftçiler, hayvancılık ve hayvansal ürünlerin işlenmesiyle gelir elde ederler, bu da yerel ekonomiyi destekler. Hayvancılık sektörü, yan sanayi sektörlerinin gelişmesine de katkı sağlar. Hayvan yemi üretimi, veterinerlik hizmetleri ve hayvan barınakları için yapı malzemeleri gibi yan sektörler, hayvancılık faaliyetlerinin desteklenmesiyle büyür. Hayvan atıkları, biyoyakıt ve biyogaz üretimi için potansiyel bir kaynak oluşturur. Bu şekilde hayvancılık sektörü, enerji üretiminde yenilenebilir kaynakların kullanımını teşvik eder. Bu sebeplerden dolayı, hayvancılık sektörü birçok ülke için ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli bir parçası olduğu düşünülmektedir. Hayvancılık sektörünün ekonomik yararları da kalkınma, işsizliği önleme, gayrisafi yurtiçi hasıla ve ihracat açısından ele alınabilir.

2.1.2.1. Kalkınma

Sanayi devrimini gerçekleştiren ülkelerde bazı bitkilerin, sanayi devriminden önce tarımı nadasa bırakma, toprağı üretecek hale getirme ve onu hayvan yemi olarak kullanma yöntemini terk ettikleri görülmektedir. Yeşil gübre adı verilen bu bitkilerin nadas alanlarına ekilmesiyle, hayvanın yem talebi ile orantılı olarak hayvancılık hızla gelişmeye başladı. Hayvancılığın gelişmesiyle birlikte tarımda kullanılan doğal gübre miktarı artmış, tarımın verimliliği de artmıştır. Bu verimlilik artışları nedeniyle, tarım sektöründe elde edilen ürünler tarım dışı faaliyette bulunanları tatmin edecek düzeye geldiğinde sanayi sektörü de zamanla yükselmekte ve gelişmektedir (Dinler, 2000: 58).

Bu nedenle, tarım sektörü ve sanayi sektörü birbirine bağlı ve birbirini güçlendiren iki sektördür. Ekonomik kalkınmanın başlatılması için her iki sektöre aynı anda vurgu yapılmalıdır. Ancak, bu iki sektör arasındaki önemli ilişkiye rağmen, az gelişmiş ülkelerde hakim sektör tarım sektörüdür. Az gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için, kırsal alanlardaki altyapının geliştirilmesi yoluyla bölgesel pazar ulusal pazara açılmalıdır. Altyapıyı finanse edecek sektör, toplumun %80'inden fazlasını istihdam eden ve milli gelirden önemli bir paya sahip olan tarım sektörüdür (Dinler, 2000: 59).

Hayvancılık, günümüzün gelişmiş ülkelerinin sanayi ve ekonomisinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu da tarım ve hayvancılığın ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olduğunu göstermektedir. Ayrıca hemen hemen her ülke tarım politikasını ulusal düzeyde bir politika olarak uygulamış veya uygulamaya

teşebbüs etmiştir. Sürdürülebilir kalkınma sürecinde hayvancılık, çeşitli ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınması için büyük önem taşıdığı gibi, uluslararası rekabete de büyük katkılar sağlamaktadır. Hayvancılık, Türkiye'de ve dünyada hızla artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak, birçok bölgede sanayiye hammadde olarak kullanmak, kırsal kalkınmayı sağlamak ve tarımsal işsizliği azaltmak gibi ekonomik ve sosyal açıdan stratejik öneme sahiptir (Turgut vd. 2019: 30).

2.1.2.2. İşsizliği Önleme

Türkiye ekonomisinde hayvancılık; artan nüfusun hayvansal protein ihtiyacının karşılanması, bölgeler ve sektörler arasında dengeli kalkınma ve istikrarın sağlanması, sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam olanakları yaratılması, kırsal alanlardaki işsizlik sorunlarının azaltılması ve gizli işsizliğin önlenmesi, kendi kaynaklarına dayalı göç, taban geliştirme ve sanayileşme finansmanı, doğrudan insan gıdası olarak kabul edilemez. Bitkisel ürünlerin ve bunların kalıntılarının hayvanlar için faydalı gıdaya dönüştürülmesinde, sanayiye hammadde sağlanmasında, ihracatın artırılmasında vb. güçlü bir araçtır. Bunun yanı sıra sektör, ulusal beslenme ve koruyucu sağlık politikalarının gerçekleştirilmesinde toplumsal amaca yönelik öncelikli bir göreve sahiptir (Aydemir ve Pıçak, 2007: 16).

Tarım sektöründe istihdamın yıllar içinde önemli ölçüde azaldığı bir gerçektir. Ancak kırdan kente göç edenlerin tamamının tarım dışı sektörde istihdam edildiğini varsaymak yanlış olur. Aslında kırsal kesimden kente göç edenlerin çoğu tarım sektöründen hammadde ihtiyacını karşılayan ve tarım sektörü ile entegre olan sektörlerde (gıda, içecek, tütün, tekstil, deri sektörleri) istihdam edilmektedir (Çetin, 2013: 26).

Tüm bunlara ek olarak hayvancılığın kırsal alanlardan kentlere göçü engellemek gibi önemli bir işlevi daha vardır. Hayvancılığın kırsal kesimde gizli işsizliği önlemesi, küçük ve yoksul üreticilere ekonomik katkı sağlaması ve kırsal kesimde yoksulların en yoksulu olarak tanımlanan topraksız işçilere ek gelir sağlaması gibi bir başka önemli işlevi daha vardır (Öter, 2019: 15).

2.1.2.3. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), bir ülke ekonomisinin büyüklüğünün birkaç ölçüsünden biridir. GSYH, belirli bir zaman içinde bir ülke içinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin parasal değeridir. GSYH genellikle bir yıl veya üç ay içinde ölçülür (Turan vd., 2017: 66).

Hayvancılığın temel işlevi gıda üretimidir. Bu özelliğinden dolayı, bu sektörün sağladığı toplam değerın ülke ekonomisindeki payı, doğrudan hayvancılığın önemi ile ilişkilendirilmemelidir. Ülkenin sanayi ve hizmet sektörlerinden sağlayabileceği çıktı değeri arttıkça tarımsal üretimin payı azalmaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe, hayvancılığın sağladığı değer ve tarımdaki payı, GSYH içindeki payı azalsa bile artmaktadır. Bu, beslenme bilincinin gelişmesinin ve nüfus artışının doğal bir sonucu olarak görülmelidir (DPT, 2007: 3).

Türkiye'nin tarım, avcılık ve ormancılığının GSYH içindeki payı 2004'te %9,3'ten 2011'de %7,9'a düştü. Bu düşüşün nedeni genel ekonomik durumdaki bir gerileme olabilir. Hayvancılığın toplam tarımsal üretim içindeki payı 2003 yılında yüzde 29 iken 2010 yılında yüzde 32'ye yükselmiştir. 2010 yılında hayvancılık üretim değeri 38 milyar lira olup, buna en çok sığır ve süt katkı sağlamıştır. Son yıllarda Türkiye'nin hayvansal ürün ithalat ve ihracatı önemli ölçüde artmıştır. Bu da süt ve süt ürünlerinin dış ticaretteki payını artırmaktadır. (Turan ve ark. 2017: 66). Hayvancılık, başta et, süt ve yumurta gibi gıda olmak üzere insanların önemli ihtiyaçlarını karşılayan tarımın önemli alt sektörlerinden biridir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre, tarım sektörü 2016 yılında dünyanın toplam üretiminin %3,2'sini oluştururken, hayvancılık sektörü toplam tarımsal çıktının %37'sini oluşturmuştur. Bu oran AB ülkelerinde %55, ABD'de %46 iken gelişmekte olan ülkelerde %24'ler civarında kalmıştır. Ülkemizin 2019 yılındaki gayrisafi yurtiçi hasılatı 4,3 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda tarım sektörü satış hasılatı 275 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve gayri safi hasıladaki payı %6,4 olmuştur. 2018 yılında 58 milyar 448 milyon TL olan canlı hayvan pazar değeri 2019 yılında 66 milyar 13 milyon TL olarak gerçekleşerek, tarım sektörü içerisindeki payı %24 olarak gerçekleşmiştir (TİGEM, 2020: 3-35).

2022 yılında ise Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasılası 15 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda tarım sektörü satış hasılatı 972 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve gayri safi hasıladaki payı, 2019 yılındaki gibi %6,4 olmuştur (TÜİK, 2024).

2.1.2.4. İhracat

Türkiye, doğal kaynakları ve ekolojik koşulları göz önüne alındığında, büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde elverişli koşullara sahiptir. Bir işletmenin başarısında kullanılan hayvansal materyalin cinsi, yaşı ve verim düzeyi belirleyici rol oynamaktadır. Faaliyet biriminin çıktı değeri ve işletmenin hayvansal malzeme ve işlemlerin kalitesi sonucunda elde ettiği tarımsal gelir, önemli ekonomik başarı kriterleridir (Tutan, 2016: 54).

Hayvancılığın, ihracat açısından sunduğu çeşitli avantajları bulunmaktadır. Bu sektör, bir ülke için ekonomik büyüme ve döviz kazanımı sağlar. Özellikle hayvansal ürünlerin uluslararası pazarlarda talep görmesi, tarım gelirlerini artırarak kırsal bölgelerde refahın yükselmesine katkıda bulunur. Ayrıca, ihracat odaklı hayvancılık uygulamaları, teknoloji ve inovasyonun gelişmesine teşvik eder ve sektördeki rekabetçiliği artırır. Bunun yanı sıra, hayvancılık ürünlerinin yurtdışında tanıtılması, bir ülkenin uluslararası alanda marka değerini güçlendirir ve ticaret ilişkilerini destekler. Sonuç olarak, hayvancılık ihracatı hem ekonomik büyümeye katkı sağlar hem de sosyal ve kırsal kalkınmaya destek olur.

2.2. Malatya'da Hayvancılık Üretimi ve İhracatı

Malatya'nın bereketli topraklarında hayvancılık, ekonomik anlamda önemli bir yere sahiptir. Burada her bir sığır, koyun veya keçi, sadece bir hayvan değil, aynı zamanda birçok ailenin geçim kaynağıdır. Hayvancılık, Malatya'nın dokusuna işlemiş bir geleneğin yanı sıra modern bir ekonomik sektör olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu alandaki faaliyetler, sadece üreticiler için değil, aynı zamanda istihdam sağlayarak ildeki nüfus içinde önemlidir. Ayrıca, hayvan gübresi gibi yan ürünler tarım arazilerinin verimliliğini artırarak tarımsal üretime katkı sağlamaktadır.

Malatya'nın hayvancılıkla canlanan pazarları, yerel ekonomiyi canlandırmakta ve bölgenin ticaret hacmini arttırmaktadır. Ayrıca, taze et ve süt gibi ürünlerin yerel olarak üretilmesi, hem kalite hem de tazelik açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Bu

sektör aynı zamanda tarımın çeşitlendirilmesine de katkıda bulunuyor. Sadece meyve yetiştiriciliğine dayalı bir ekonomi yerine, hayvancılıkla birlikte tarımsal üretimde çeşitlilik sağlanıyor, bu da bölgenin ekonomik olarak daha sağlam temellere dayanmasını sağlıyor.

Malatya'nın hayvancılık geleneği aynı zamanda turizm potansiyelini de arttırmaktadır. Geleneksel hayvancılık uygulamaları, turistler için ilgi çekici bir deneyim sunabilir, bu da turizm sektörünün çeşitlenmesine ve bölgeye ek gelir kaynakları sağlamasına yardımcı olabilir.

Malatya ilinde hayvancılık tarımsal faaliyetlerin önemli kollarından biridir. Malatya, besicilik alanlarına ve geniş meralara sahip olması nedeniyle hayvancılığa oldukça elverişlidir. Doğu Anadolu Bölgesi tarım ve hayvancılık için en önemli bölge sayılmaktadır ve Malatya bu bölgedeki en önemli illerden birisidir. Hayvancılık Malatya halkının geçim kaynakları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Malatya'da bulunan geniş meraların zayıf olması küçükbaş hayvancılığı etkilemektedir. Bu alanlar ıslah edildiği takdirde küçükbaş hayvan varlığı artış gösterebilecektir. Malatya ve ilçelerinde önemli ölçüde yem bitkisi ekimi yapılmaktadır (Köseman ve Şeker, 2015: 139).

2.2.1. Büyükbaş Hayvan Üretim ve İhracatı

Malatya ilinde geniş meralar vardır. Çok sayıda yem bitkisi yetiştirilmektedir. Süt ve besi endüstrisinin en önemli girdisi olan yem temininde herhangi bir problem yoktur. Malatya'da büyükbaş hayvancılık sektörü, sığır yetiştiriciliğiyle önemli bir potansiyele sahiptir. Bu alanda yapılan üretim ve ihracat, bölgenin ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Doğal koşulları, sığır yetiştiriciliği için elverişlidir. Sığır çiftlikleri, il genelinde yaygın olarak bulunur ve et ve süt ürünleri üretimi için temel kaynak oluşturulur. Malatya'da yetiştirilen sığırlardan elde edilen et ve süt ürünleri, hem yerel tüketim için hem de ihracat için üretilir. Bu ürünler, bölgenin tarımsal ve ekonomik çeşitliliğine katkı sağlar.

Malatya, büyükbaş hayvancılık ürünleri ihracatında da önemli bir role sahiptir. Hem et hem de süt ürünleri, uluslararası pazarlarda talep görür ve bölgenin dış ticaret dengesine olumlu katkı sağlar. Büyükbaş hayvancılık, Malatya'da istihdamın artmasına

ve yerel ekonominin canlanmasına da katkı sağlar. Ayrıca, çiftçilerin gelir düzeyini yükselterek kırsal kalkınmayı desteklemektedir.

Malatya'nın büyükbaş hayvancılık sektörü, bölgenin tarımsal ve ekonomik potansiyelini artıran önemli bir unsurdur. Bu sektörün gelişimi, bölgenin refah düzeyinin yükselmesine ve kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

Tablo 17: Malatya İlinin Büyükbaş Hayvan Varlığı

CİNS	TÜR	2002	2020	2021	2023
Büyükbaş	Manda	0	21	16	9
	Sığır	110.523	176.708	174.970	178.121
	Toplam	110.523	176.729	174.986	178.130

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Malatya'da büyükbaş hayvan varlığı TÜİK 2023 verilerine göre Tablo 17'de gösterildiği gibidir. 2002 yılında toplam büyükbaş hayvan sayısı 110.523 adet, 2020 yılında 176.729 adet, 2021 yılında ise 174.986 adettir. 2023 yılında büyükbaş hayvan sayısı ise 9 adet manda ve 178.121 adet sığır olmak üzere toplam 178.130 adettir. Bu yıllara bakıldığında Malatya ilinde büyükbaş hayvan varlığı yıllar içerisinde artış göstermiştir.

Malatya ilinin yıllık üretimi 16.824 ton kırmızı et, 51.600 ton beyaz ettir. Süt üretim miktarı 272.600 ton düzeyindedir (Malatya Valiliği, 2024).

2.2.2. Küçükbaş Hayvan Üretim ve İhracatı

Malatya'da küçükbaş hayvancılık, özellikle koyun ve keçi yetiştiriciliği, önemli bir tarım faaliyetidir. Bu alanda yapılan üretim ve ihracat, bölgenin ekonomisine önemli katkılar sağlar. İlde geniş meralar vardır. Yayla üreticileri ve çobanlar için habitat iyileştirmeleri, buzağuların varlığını daha da artıracaktır. Malatya'nın doğal coğrafi yapısı, koyun ve keçi yetiştiriciliği için elverişlidir. Bu hayvanlar, et ve süt ürünleri üretimi için temel bir kaynak oluşturur. Malatya'da yetiştirilen koyun ve keçilerden elde edilen et ve süt ürünleri, hem yerel tüketim için hem de ihracat için üretilir. Bu ürünler, bölgenin tarımsal çeşitliliğine katkı sağlar ve uluslararası pazarda talep görür.

Küçükbaş hayvancılık, Malatya'nın kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturur. Bu faaliyet, bölgenin geleneksel kültürünün ve yaşam tarzının devamını sağlar. Bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir rol oynar. Çiftçilerin gelir düzeyini artırarak kırsal kalkınmayı destekler ve yerel ekonomiye canlılık katar.

Tablo 18: Malatya İlinin Küçükbaş Hayvan Varlığı

CİNS	TÜR	2002	2020	2021	2023
Küçükbaş	Keçi	39.382	64.564	65.002	56.346
	Koyun	189.857	295.035	302.604	326.457
	Toplam	229.239	359.599	367.606	382.803

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Malatya'da küçükbaş hayvan varlığı TÜİK 2023 verilerine göre Tablo 18'de gösterildiği gibidir. 2002 yılında toplam küçükbaş hayvan sayısı 229.239 adet, 2020 yılında 359.599 adet, 2021 yılında ise 367.606 adettir. 2023 yılında büyükbaş hayvan sayısı ise 56.346 adet keçi ve 326.457 adet koyun olmak üzere toplam 382.803 adettir. Bu yıllara bakıldığında Malatya ilinde küçükbaş hayvan varlığı yıllar içerisinde artış göstermiştir.

2.2.3. Balıkçılık Üretim ve İhracatı

Malatya, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde, verimli toprakları ve zengin su kaynaklarıyla ön plana çıkan bir şehirdir. Malatya'nın coğrafi yapısı, su ürünleri yetiştiriciliği için ideal bir ortam sunar. Şehirdeki barajlar, göletler ve sulama kanalları, su ürünleri yetiştiriciliğinin gelişimine katkı sağlar. Malatya'nın su ürünleri yetiştiriciliği genellikle tatlı su balıkları üzerine odaklanır. Alabalık, sazan, turna gibi türler, bu sulama alanlarında başarıyla yetiştirilir. Özellikle Malatya'nın serin ve temiz su kaynakları, balıkların sağlıklı ve kaliteli bir şekilde büyümesini destekler. Su ürünleri yetiştiriciliği, Malatya'nın tarım ve ekonomisine önemli katkılar sağlar. Hem yerel tüketim için üretim yapılırken hem de ticari amaçlarla balık üretimi gerçekleştirilir. Bu sektör aynı zamanda istihdam olanağı da sunar, bölgedeki işsizlik sorununa çözüm getirir.

Malatya'da su ürünleri yetiştiriciliği özellikle alabalık yetiştiriciliği üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Karada alabalık yetiştiriciliği, özellikle Doğanşehir (Sürgü

Beldesi) ve Darende (Ayvalı Beldesi) ilçelerinde uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak, 2008 yılından sonra barajlarda kafes balıkçılığı üretimi önem kazanmıştır. Son zamanlarda kafeslerde alabalık üretimi başlamış olmasına rağmen, Malatya'nın su ürünleri üretiminde önemli bir konuma ulaşmıştır. Ayrıca, son yıllarda Türk somonu yetiştiriciliği de hızla artmaktadır. Malatya'da su kaynaklarının büyük bir kısmı alabalık üretiminde kullanılmaktadır. Özellikle Karakaya Barajı, alabalık üretiminde önemli bir role sahiptir. Ayrıca, Sultan Suyu Barajı ve Sürgü Barajı da üretime katkı sağlamaktadır. Karakaya Barajı'nda, üretim alanı olarak mevcut miktarın 10 katı kadar alan bulunmaktadır. Malatya'da tatlı su balık üretimi için baraj ve göletlerin bakir durumda olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum, kentte balık üretimi yapan firma sayısının her geçen yıl artmasına neden olmuştur. Türkiye'nin su ürünleri üretiminde Avrupa standartlarına uygun olması ve ilk sıralarda yer almasında Malatya'nın su ürünleri yetiştiriciliği alanındaki başarısının katkısı olduğunu belirtebiliriz (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024).

Tablo 19: Malatya İlinin Su Ürünleri Yetiştiriciliği

İLÇELER	KARA	KAFES	TOPLAM	ÜRETİM MİKARI (YIL/TON)	TOPLAM ÜRETİM (YIL/TON)
AKÇADAĞ	-	1	1	-	29
ARGUVAN	-	19	19	2.931	8.206
DARENDE	7	-	7	159	159
DOĞANŞEHİR	16	-	16	500	596
KALE		2	2	400	900
KULUNCAK	2	-	2	10	15
PÜTÜRGE	1	-	1	-	5
YEŞİLYURT	3	-	3	-	25
Toplam	29	22	51	4.000	9.935

Kaynak: (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024)

Tablo 19'da, Malatya'nın ilçelerdeki kara ve kafes tipi üretim miktarlarını ve bu üretimlerin toplamı gösterilmektedir. İlçelere göre incelendiğinde, Arguvan ilçesi sadece kafes tipi üretim yaparak toplam 8.206 ton ürün elde etmiştir. Diğer yandan, Darende ilçesi sadece kara tipi üretimle 159 ton, Doğanşehir ilçesi ise 596 ton ürün

üretmiştir. Kale ilçesi hem kara hem de kafes tipi üretim gerçekleştirerek toplamda 900 ton ürün elde etmiştir. Kuluncak, Pütürge ve Yeşilyurt ilçelerinde de kara tipi üretimler bulunmakla birlikte, genel toplamda 45 ton ürün elde edilmiştir. 29 adet kara tipi tesisi ve 22 adet kafes tipi tesisi olmak üzere toplamda ise 51 adet tesis bulunmaktadır. Toplam üretim miktarı ise 4.000 yıl/ton olarak belirtilmekte ve bu da toplam 9.935 ton üretim karşılığına denk gelmektedir.

İlimizde karada ve barajlarda toplam 9.935 Ton/yıl kapasiteli 51 adet tesiste 4.000 ton/yıl alabalık üretimi ve 53.124.894 adet yavru ve 40.718.000 yumurta üretimi yapılmaktadır. 1.625 ton/yıl kapasiteli 10 tesis üretime ara vermiş olup, pasif durumdadır. 1.279 ton/yıl kapasiteli 6 tesisin kiralaması yapılmış faaliyete geçmeye hazır haldedir. Hali hazırda 27.530 ton/yıl kapasiteli 66 müracaat ve ön izin aşamasında olan tesis bulunmaktadır (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024).

Son yıllarda su kaynaklarının değerlendirilmesi ile ilimizde yetiştiricilik sektörü artmıştır. Her yıl yaklaşık 4.225 ton balık elde edilmektedir (Malatya Valiliği, 2024).

Su ürünleri, dünyada en çok ticareti yapılan gıda ürünlerindendir. Uluslararası su ürünleri ticaretinin yıllar içinde önemli ölçüde büyümüş olmasında küresel ekonomik büyüme ve teknolojik ilerleme etkili olmuştur. Su ürünleri ticaret değeri, ticaret miktarına göre daha fazla artış göstermektedir. Bunun nedeni ekonomik değeri yüksek türlerin işlenmesi ile katma değer kazanarak ticarete konu olmasıdır. Su ürünleri ticaretinin ekonomik koşullara oldukça duyarlı olması, ekonomik durgunluk dönemlerinde ticarete meydana gelen daralmanın sebebi olarak açıklanmaktadır. Ayrıca jeopolitik değişimler, döviz kurlarındaki oynamalar, lojistik maliyetlerinin değişmesi ve salgın hastalıklar kısa vadede bile su ürünleri ticaretini etkilemektedir (FAO, 2022).

2.2.4. Kümes Hayvancılığı Üretimi ve İhracatı

Malatya ilinde kümes hayvancılığı sektörü, tarım ve hayvancılık alanında önemli bir yer tutar. Bu sektör, ilin ekonomisine önemli katkılar sağlar, iç ve dış talebi karşılar. Malatya'da tavukçuluk faaliyetleri genellikle broiler tavuk yetiştiriciliği ve yumurta üretimi üzerine yoğunlaşmıştır. Çiftlikler ve modern tesisler, bu ürünlerin üretiminde önemli bir rol oynar. Malatya'nın tavukçuluk sektörü, sadece iç piyasayı değil, aynı

zamanda uluslararası pazarları da hedefler. Et ve yumurta ürünleri, dış ticarete önemli bir paya sahiptir ve Malatya'nın ekonomisine döviz girdisi sağlar.

Kümes hayvancılığı sektöründe modern tesisler ve teknolojik yeniliklerin kullanımı giderek artmaktadır. Bu durum, üretim verimliliğini artırırken, aynı zamanda ürün kalitesini de yükseltir. Malatya'da önemli bir istihdam kaynağıdır. Binlerce kişi, çiftliklerde, işletmelerde ve paketleme tesislerinde çalışarak sektörün büyümesine katkı sağlar. Malatya'nın tavukçuluk sektörü, sürdürülebilirlik ve ürün kalitesine önem verir. Hijyen standartlarına uygun üretim, hem yerel tüketicilerin güvenini kazanır hem de uluslararası pazarlarda rekabet avantajı sağlar.

Malatya ilinin tavukçuluk sektörü, hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli bir rol oynar. Bu sektör, ilin tarım ve hayvancılık geleneğini sürdürürken, aynı zamanda modernizasyon ve uluslararası ticaret ile ilgili olanakları da değerlendirir.

Tablo 20: Malatya İlinin Kümes Hayvancılığının Varlığı

CİNS	TÜR	2002	2020	2021	2023
Kümes Hayvancılığı	Hindi	6.090	3.092	3.760	4.232
	Kaz	320	1.552	2.602	2.209
	Ördek	945	1.005	1.335	1.575
	Tavuk Eti	48.430	3.452.681	5.250.515	5.282.551
	Yumurta	145.200	793.049	827.574	850.128
	Toplam	200.985	4.251.379	6.085.786	6.140.695

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Malatya'da kümes hayvancılığı varlığı Tablo 20'de gösterildiği gibidir. Malatya'da 2002 yılına göre kümes hayvan sayılarında artış olduğu görülmektedir. 2002 yılında kümes hayvanları sayısı 200.985 adet iken 2023 yılında 6.140.695 adet olmuştur. TÜİK verilere göre, Malatya'da kümes hayvancılığı sektörü önemli bir büyüme göstermiştir. Özellikle tavuk eti üretimi, 2002 yılından 2023 yılına kadar büyük bir artış göstererek 48.430 adetten 5.282.551 adete yükselmiştir. Bu, sektördeki teknolojik gelişmeler ve tüketici taleplerindeki değişimlerin bir sonucu olabilir.

Hindi, kaz, ördek gibi diğer kümes hayvanları da genel olarak artış göstermiş, ancak bu türlerde yıllar arasında dalgalanmalar da görülmüştür. Örneğin, kaz yetiştiriciliği 2021 yılında yükselmiş, ancak sonrasında azalma göstermiştir.

Yumurta üretimi ise istikrarlı bir şekilde artmış ve 2023 yılında 850.128 adete ulaşmıştır. Yumurta üretimindeki bu istikrarlı büyüme, tüketici taleplerinin karşılanması ve sektörün genelindeki güçlü performansı göstermektedir.

Toplam kümes hayvancılığı ise 2002'den 2023'e kadar sürekli olarak artış göstermiş ve 6.140.695 adet ile yeni bir zirveye ulaşmıştır. Bu büyüme, sektörün Malatya ekonomisindeki önemini ve tarım sektöründeki genel gelişimini yansıtmaktadır.

Tablo 21: 2023 Yılı Türkiye ve Malatya'nın Kümes Hayvanları Varlığı

TÜR	TÜRKİYE 2023	MALATYA 2023	ORAN
Hindi	3.378.790	4.232	0,12%
Kaz	1.328.175	2.209	0,16%
Ördek	420.515	1.575	0,37%

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Tablo 21'de Türkiye genelinde ve Malatya ilinde 2023 yılında hindi, kaz ve ördek türlerine ait hayvan sayılarını ve bu hayvanların Türkiye genelindeki toplam içindeki oranlarını göstermektedir. Türkiye genelinde 2023 yılında 3.378.790 adet, Malatya ilinde ise sadece 4.232 adet hindi bulunmaktadır. Türkiye genelinde 1.328.175 adet kaz bulunmakta Malatya ilinde ise 2.209 adet kaz bulunmaktadır. Son olarak, Türkiye genelinde 2023 yılında 420.515, Malatya ilinde ise 1.575 adet ördek bulunmaktadır.

Malatya, Türkiye genelindeki hindi yetiştiriciliği hacminin sadece %0,12'sini, kaz yetiştiriciliği hacminin %0,16'sını, ördek yetiştiriciliği hacminin ise %0,37'sini oluşturur. Malatya ili, Türkiye geneline kıyasla hindi, kaz ve ördek yetiştiriciliği açısından nispeten küçük ölçekli bir performans sergilemektedir. Ördek yetiştiriciliğinde Malatya'nın oranı, diğer türlere göre daha belirgin bir şekilde yüksektir. Bu veriler, Malatya'da kümes hayvancılığı sektörünün genel olarak gelişmeye

açık olduğunu ve potansiyelini daha fazla değerlendirme fırsatı bulunduğunu göstermektedir.

2.2.5. Arıcılık Üretim ve İhracatı

Malatya ilinde arıcılık, geleneksel bir tarım faaliyeti olup, son yıllarda büyük önem kazanmıştır. Malatya, zengin flora ve iklim koşullarıyla arıcılık için elverişli bir ortam sunar. Malatya ilinde çeşitli çiçeklerin bolca bulunduğu ve verimli arazi yapısının bulunduğu bölgelerde bal üretimi yapılır. Özellikle kayısı çiçeklerinin bol olduğu dönemlerde, kayısı balı Malatya'nın öne çıkan ürünlerinden biridir. Malatya'da arıcılık faaliyetlerini desteklemek amacıyla çeşitli eğitim programları ve teknik destekler sağlanır. Çiftçilere arıcılık konusunda eğitimler verilir ve arıcılıkla ilgili teknik bilgiler sunulur.

Malatya'da üretilen kaliteli balın bir kısmı ihraç edilir. Özellikle organik ve doğal bal ürünleri, uluslararası pazarlarda talep görür ve Malatya'nın ekonomisine döviz girdisi sağlar. Malatya'da arıcılıkla ilgili çeşitli dernekler ve kooperatifler faaliyet gösterir. Bu kuruluşlar, arıcıların bir araya gelerek bilgi paylaşımında bulunmalarını, tecrübelerini artırmalarını ve pazarlama olanaklarından daha etkin bir şekilde yararlanmalarını sağlar.

Malatya'da arı ırkları arasında Kafkas arısı ve Anadolu arısı gibi yerel ırklar önemlidir. Arı yetiştiriciliği, çeşitli arıcılık teknikleriyle desteklenir ve arıların sağlıklı ve verimli bir şekilde yetiştirilmesi sağlanır. Malatya ilinde arıcılık, doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasıyla ilgili önemli bir tarım faaliyetidir. Arıcılık sektörü, ilin ekonomik çeşitliliğine katkı sağlarken, çiftçilere de gelir fırsatları sunar.

Malatya'da arıcılık yapan işletme sayısı TÜİK 2023 verilerine göre 1.963'tür. Bal üretimi ise 1005 tondur (TÜİK, 2024).

Tablo 22: Malatya İlinin Arıcılık Varlığı

CİNS	TÜR	2002	2020	2021	2023
Arı Kovanı	Arı	65.193	95.715	97.189	116.285

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Tablo 22’de Malatya ilinin yıllara göre arı kovanı sayısını gösterilmektedir. Malatya’da 2002 yılına göre arı kovanı sayılarında artış görülmektedir. 2002 yılında arı kovanı sayısı 65.193 adet olarak başlayıp 2020 yılında bu sayı 95.715 adete yükselmiştir. 2021 yılında 97.189 adet olan arı kovanı 2023 yılında 116.285 adete ulaşmıştır. Arı kovanları içindeki arı sayısı belirtilmemiştir ancak genellikle bir kovanın içinde binlerce arı bulunmaktadır. Bu nedenle kovan sayılarındaki artış, toplam arı popülasyonunda da muhtemel bir artışı işaret etmektedir. Bu tablo arıcılık faaliyetlerinin zamanla arttığını ve arı kovanı sayısının da bu doğrultuda arttığını göstermektedir.

2.3. Malatya İlinin Hayvansal İhracatı

Hayvansal ihracat, bir ülkenin ürettiği hayvansal ürünlerin yurtdışına satılmasıdır ve genellikle et, süt, yumurta ve bal gibi gıda maddelerini kapsar. Bu sektör, ülke ekonomisine döviz girişi sağlayarak tarımın gelişmesine katkıda bulunur ve istihdam fırsatları yaratır. İhracat, yerel üreticilere yeni pazarlar sunarak rekabeti artırır ve ürün çeşitliliğini desteklerken, modern üretim yöntemleri ve yönetim uygulamaları sayesinde sürdürülebilir hayvancılığı teşvik eder.

Tablo 23: Malatya’da Hayvansal Ürün İhracatı

YIL	Kanatlı eti (kg)	Balık (kg)	Süt Ürünleri (kg)	Yün ve Yün İplik (kg)	Kanatlı Canlı (adet)	Kuluçkalık Yumurta (adet)	Bal (kg)	Kolajen (kg)
2017	6.745.280	1.942.250	788.750	729.555	155.800	-	-	-
2018	1.972.318	1.005.625	556.460	714.651	1.553.668	-	-	-
2019	9.421.961	-	566.404	94.028	1.298.984	3.358.120	3.740	-
2020	6.496.345	-	466.040	-	2.053.980	2.893.824	4.300	-
2021	11.238.620	-	1.047.756	-	1.119.528	5.071.878	-	3.572
2022	12.879.393	-	687.682	276.050	746.840	1.623.600	-	-
2023	8.085.089	-	209.880	360.809	1.031.423	2.299.880	-	-

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 23’de Malatya ilinde hayvansal ürün ihracatının son sekiz yıllık verileri yer almaktadır. 2017 yılında kanatlı eti ihracatı 6.745.280 kilodan, 2018 yılında 1.972.371 kiloya kadar düşmüştür. 2021 yılında 11.238.620 kiloya yükselmiş ve 2023 yılında ise kanatlı eti ihracatı 8.085.089 kiloya düşmüştür. Balık ihracatı 2017 yılında 1.942.250 kilo seviyesindeyken 2018 yılında 1.005.625 kiloya düşmüş ve o yıldan sonra da balık

ihracatı yapılmamıştır. 2017-2021 yılları arasında süt ürünleri ihracatında önemli bir artış yaşanmıştır. 788.750 kilo olan süt ürünleri ihracatı 2021 yılında 1.047.756 kilo seviyesine yükselmiştir. Yün ve yün iplik ihracatı 2017 ve 2018 yıllarında 700.000 kilonun üzerindeyken 2019 yılında 94.028 kilo seviyesine düşmüş ve 2020 ile 2021 yıllarında yün ve yün iplik ihracatı olmamıştır. 2022 ve 2023 yıllarında yün ve yün iplik ihracatı tekrar yapılmaya başlanmıştır. Kanatlı canlı ihracatında 2017 ile 2023 yılları kıyaslandığında yaklaşık beş katı bir artış olduğu görülmektedir. Malatya'dan 2017 yılında kanatlı canlı ihracatı 155.800 adet olurken 2018 yılında 1.553.668 adete kadar yükselmiş olmakla birlikte 2023 yılında kanatlı canlı ihracatı 1.031.423 adet olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında başlayan kuluçkalık yumurta ihracatı 2019 yılında 3.258.120 adet olarak gerçekleşirken 2021 yılında 5.071.878 adet olmuş ve 2023 yılında kuluçkalık yumurta ihracatı 2.299.880 adete düşmüştür. Malatya ilinden bal ihracatı 2019 yılında 3.740 kilo olurken 2020 yılında 4.300 kilo olmuştur. Kalojen ihracatı da 2021 yılında 3.572 kilo olarak gerçekleşmiştir.

Yıllara göre ihracatta değişkenlikler olduğunu görülmektedir. Bazı ürünlerde belirli yıllarda önemli ihracat miktarları görülürken, diğer yıllarda düşük ihracat miktarları dikkat çekmektedir. Özellikle kanatlı eti, süt ürünleri ve kuluçkalık yumurta gibi ürünlerde zaman içindeki değişimler dikkat çekmektedir.

Tablo 24: Malatya'da 2023 Yılı Canlı Hayvan İthalatı

HAYVAN TÜRÜ	İŞLETME SAYISI	HAYVAN SAYISI
Damızlık Hayvan	8	675
Besilik Hayvan	12	1.056
Koyun	-	-

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Malatya'da 2023 yılı canlı hayvan ithalatı için Tablo 24'e baktığımızda damızlık hayvan için 8 işletme sayısı ve 675 baş ithal edilen hayvan vardır. 2023 yılında Malatya'da 1.056 baş besilik hayvan ithalatı yapılmıştır. Koyun ithalatı ise 2023 yılında gerçekleşmemiştir.

200 baş ve üzeri işletme kapasitesine sahip yetiştiriciler 2024 yılı için 362 işletme 29.333 baş besilik hayvan ithalatı için müracaat etmiştir (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024).

Tablo 25: Türkiye ve Malatya'nın Hayvansal İthalat, İhracat Değerleri

	TÜRKİYE		MALATYA			
Yıl	İhracat (dolar)	İthalat (dolar)	İhracat (dolar)	İthalat (dolar)	İhracatta payı	İthalatta payı
2015	341.121.261 \$	378.045.950\$	716.474 \$	7.692.952\$	%0,21	%2,03
2016	337.139.339 \$	651.535.110\$	2.219.568 \$	12.698.422\$	%0,65	%1,94
2017	438.979.993 \$	1.275.825.456\$	777. 446 \$	14.018.787\$	%0,17	%1,09
2018	517.316.306 \$	1.843.053.222\$	2.974.817 \$	24.268.787\$	%0,57	%1,31
2019	406.614.440 \$	753.092.758\$	1.091.637 \$	15.828.086\$	%0,26	%2,10
2020	366.545.861 \$	496.890.959\$	1.156.447 \$	14.419.789\$	%0,31	%2,90
2021	514.741.882 \$	386.829.710\$	3.446.304 \$	12.813.780\$	%0,66	%3,31
2022	571.426.762 \$	248.208.047\$	2.825.266 \$	3.468.904\$	%0,49	%1,39
2023	509.854.513 \$	1.254.514.316\$	3.534.914 \$	36.435.052\$	%0,69	%2,90

Kaynak: TÜİK, 2024

TÜİK verilerine göre Tablo 25’de de gösterildiği gibi Türkiye’nin hayvansal ihracatında 2015 ve 2023 yılları arasında en yüksek ihracat getirisi 571.741.882 dolar ile 2022 yılında, en düşük ihracat getirisi 341.121.261 dolar ile 2015 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye’nin 2021 ve 2022 yıllarında hayvansal ihracat ithalattan fazla olmasıyla dış ticaret fazlası ortaya çıkmıştır. Malatya’nın hayvansal ihracatına baktığımız zaman 2015 ve 2023 yılları arasında en yüksek ihracat getirisi ise 3.534.914 dolar ile 2023 yılında gerçekleşmiştir. Malatya hayvansal ihracat değeri 2015 yılında 716.474 dolar iken 2016 yılında 2.219.568 dolara kadar yükselmiştir. 2017 yılında 777.446 dolar olan hayvansal ihracat getirisi 2018 yılında tekrar 2.219.568 dolara yükselmiştir. 2015 yılında Malatya’nın ihracatı 341.121.261 dolar olarak gerçekleşmişken, aynı yıl içinde ithalatı 378.045.950 dolar olarak kaydedilmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı %0,21 olarak oldukça düşük kalmıştır. Türkiye ve Malatya ihracat getirisi oranına baktığımızda ise en yüksek oran 2023 yılında %0,69’dur. Malatya’nın hayvansal ihracat getirisinin Türkiye ihracatı içerisinde payı 2016 yılında %0,65, 2018 yılında %0,57 ve 2021 yılında ise %0,66’dır. Türkiye’nin

hayvansal ithalatına baktığımızda 2015 ve 2023 yılları arasında en yüksek ithalat 1.843.053.222 dolar ile 2018 yılında, en düşük ithalat ise 248.208.047 dolar ile 2022 yılında gerçekleşmiştir. 2018 yılı Türkiye'nin en fazla dış ticaret açığının olduğu yıl olmuştur. Malatya'nın hayvansal ithalatının en yüksek olduğu yıl 36.435.052 dolar ile 2023, en düşük olduğu yıl ise 3.468.904 dolar ile 2022 yılıdır.

Türkiye'nin toplam ihracat ve ithalat miktarları yıllar içinde değişkenlik gösterirken, Malatya'nın ihracat ve ithalat miktarları daha düşük seviyededir. Malatya'nın Türkiye'nin toplam ihracatında payı genellikle düşük seviyelerde kalmıştır. Yıllar içindeki en yüksek payı %0,69 ile 2023 yılında gözlenmiştir. Bu düşük paylar, Malatya'nın Türkiye ekonomisi içindeki ihracat potansiyelini sınırlı olduğunu göstermektedir. Malatya'nın Türkiye'nin toplam ithalatında payı genellikle düşük seviyelerde olsa da, %3,31 ile 2021 yılında önemli bir artış yaşanmıştır. 2023 yılında ithalat payı %2,90 olarak gerçekleşmiştir, bu da Malatya'nın ithalat bazında Türkiye genelindeki rolünün büyüdüğünü göstermektedir. 2018 ve sonrasında Malatya'nın hayvansal dış ticaret verileri incelendiğinde, ihracat ve ithalat rakamlarının artış gösterdiği görülmektedir. Ancak, Malatya'nın Türkiye genelindeki dış ticaretteki payının düşük seviyelerde kalmaya devam ettiği görülmektedir.

2.4. Malatya İlinde Hayvancılığın Ekonomiye Yararları

Malatya, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde köklü bir tarım ve hayvancılık geleneğine sahip önemli bir şehirdir. Bu topraklarda hayvancılık, binlerce yıllık geçmişiyle ekonomik ve kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği (koyun, keçi) ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği (sığır) gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sektör, Malatya ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır. Malatya'daki hayvancılık sektörü, yerel ekonomide büyük bir istihdam kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Binlerce çiftçi ve yetiştirici, hayvanların bakımı ve yetiştirilmesi sürecinde emek harcamakta ve bu sayede geçimlerini sağlamaktadırlar. Hayvanların sunduğu süt, et, deri, yün gibi ürünler ticari faaliyetlerde değerlendirilerek ekonomiye önemli bir canlılık katmaktadır. Malatya'da yetiştirilen hayvan ürünleri, hem yerel pazarlarda hem de ulusal düzeyde tüketicilere sunulmaktadır. Bu ticaret, bölgenin ekonomik döngüsünü desteklemektedir. Ayrıca hayvan gübresi, tarımsal üretimi destekleyen organik bir gübre kaynağı olarak kullanılmakta ve verimliliği artırmaktadır.

Hayvancılık, sadece ekonomik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda Malatya'nın geleneksel ve kültürel kimliğinin bir parçası olarak da önem taşımaktadır. Bu sektör, yerel topluluklar arasında dayanışmayı ve sosyal ilişkileri güçlendirerek şehrin sosyal dokusuna katkıda bulunmaktadır.

Malatya'da hayvancılık, bölgenin tarımsal üretim potansiyelini destekleyen ve ekonomiye önemli katkı sağlayan bir sektördür. Bu topraklarda hayvancılık, geçmişten bugüne taşınan bilgelik ve deneyimle şekillenmekte ve gelecek nesillere de güçlü bir miras bırakmaktadır.

Hayvancılık yatırımları, sadece ekonomik getiriler sunmanın ötesinde, topluma ve çevreye sağladığı pek çok avantajla da ön plana çıkar. Bu yatırımlar, öncelikle stabil ve sürekli bir gelir kaynağı sağlar. Hayvanların ürettikleri süt, et, yumurta gibi değerli ürünler, düzenli olarak pazarlanarak gelir elde etme imkânı sunar. Ayrıca hayvancılık, tarım ve çevre dengesini koruma açısından da kritik bir rol oynar. Özellikle tarımsal üretimin yan ürünü olarak kullanılan hayvan gübresi, tarım verimliliğini artırır ve toprakların sürdürülebilir kullanımını sağlar. Bu şekilde, doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve korunması da desteklenmiş olur.

Hayvancılık işletmeleri, yerel ekonomilere de büyük katkı sağlar. İstihdam yaratır, yerel tedarik zincirleri oluşturur ve bölgesel ekonomik büyümeye önemli ölçüde katkıda bulunur. Aynı zamanda, hayvancılık ürünlerinin ticaretinin yapıldığı pazarlar, yerel ve uluslararası düzeyde ekonomik etkileşimleri artırır.

Teknolojik ilerlemelerle birlikte modern hayvancılık yöntemleri ve otomasyon sistemleri kullanımı, işletmelerin verimliliğini artırır ve maliyetleri düşürür. Bu da yatırımcılara daha sürdürülebilir ve kârlı işletme modelleri sunar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALATYA'DA TARIM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİYE KATKISI

3.1. Tarım Sektörünün Sosyal ve Ekonomik Açıdan Faydaları

Tarım sektörü, toplumların sosyal ve ekonomik kalkınmasında kilit bir role sahiptir. Bu sektör, birçok açıdan önemli faydalar sağlar. İlk olarak, tarım sektörü geniş bir işgücü istihdam eder. Çiftçiler, tarım işçileri, veterinerler ve gıda işleme tesislerinde çalışanlar gibi birçok kişiye iş imkânı sunar. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan insanlar için, tarım sektörü geçim kaynağıdır ve istikrarlı bir gelir sağlar. Tarımın en temel faydalarından biri de gıda güvencesidir. Tarım, insanların beslenme ihtiyaçlarını karşılar ve gıda ürünlerinin geniş bir yelpazesini sunar. Yerel ve uluslararası pazarlarda çeşitli tarım ürünleri bulunur, bu da gıda güvencesini artırır.

Ekonomik açıdan, tarım sektörü birçok ülkenin milli gelirinin önemli bir kısmını oluşturur. Tarım ürünlerinin ticareti, gıda işleme endüstrisi ve tarım ekipmanları gibi alanlarda ekonomik faaliyetlerin canlanmasını sağlar. Tarım geliri, kırsal ekonomilerin güçlenmesine ve yerel kalkınmanın desteklenmesine katkı sağlar.

Tarımın çevresel etkileri de önemlidir. Sürdürülebilir tarım uygulamaları, toprak, su ve biyolojik çeşitlilik gibi doğal kaynakların korunmasına yardımcı olur. Ayrıca, çevresel etkilerin azaltılması için tarımsal yöntemlerin ve teknolojilerin geliştirilmesi önemlidir. Tarım sektörü sosyal ve ekonomik açıdan birçok fayda sağlar. Bu sektörün sürdürülebilirliği ve gelişimi, toplumların refahı ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önemlidir.

Tarım sektörünün sosyal ve ekonomik faydaları arasında sosyal güvenlik, ihracat, işsizliği önleme, sanayi gibi alanlara katkıları bulunmaktadır.

3.1.1. Sosyal Güvenlik ve Tarım Sektörü

Tarımsal faaliyetler insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, dünyanın ilk ve köklü politikalarını da tarım politikaları oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze insanların sosyal hayatını değiştiren ve şekillendiren farklı faktörleri ve gelişmeleri insanlar görmüşlerdir. Bu faktörler toplumun gelenek ve göreneklerini, sosyal ve

ekonomik alışveriş yapısını, insanların günlük yaşam alışkanlıklarını tamamen değiştirmiştir (Gültekin, 2017: 1).

Dünya nüfusunun hızla artması nedeniyle, bugün bazı ülkelerde meydana gelen açlık sorunu gelecekte başka ülkelerde de meydana gelebilecektir ve bu da toplumu tedirgin etmektedir. Bir yandan bu kaygı, mevcut ekili arazilerin üretimini artırmak için yeni teknolojilerin uygulanmasını gerekli kılarken, diğer yandan verimsiz olduğu düşünülen arazinin açılarak tarımsal ürünlerin çıktısının artırılmasına çalışılmaktadır. Sanayi devriminin gelişmesiyle birlikte tarımsal ürünlere dayalı sanayilerin gelişmesi, endüstriyel hammadde üretiminde kullanılan tarımsal ürünlere genel bir talep doğurmuştur. Ancak, nüfusun büyük bir bölümünün geçim kaynağı olarak tarıma bağlı olduğu ülkelerde sektörün ekonomideki önemi devam etmektedir. Dünya ekonomisinde tarımsal üretim ve dış ticarete söz sahibi olan bir ülke, bu sektörü diğer sektörlerden ayırmış ve önleyici müdahaleler uygulamıştır. Aslında serbest piyasa koşulları; sanayi ürünlerinin üretkenliğini ve çıktısını artırmasına rağmen, diğer sektörlerden farklı olan bazı işlevler nedeniyle tarıma uygun değildir. Tarım sektörünün bu özellikleriyle, en yaygın pazar ekonomisine sahip ülkeler de dâhil olmak üzere birçok ülke, toplumun genel dengesinin kurulmasına ve korunmasına katkı, ürün depolama vb. nedenlerle tarım sektörüne destek sağlamıştır. Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında, tarımda pazarlama fırsatları zordur ve gelir düşüktür (Topal, 2010: 8).

Türkiye’de çiftçilerin önemli bir kısmının arazi varlığı ve geliri ile tarım işçilerinin gelir düzeyleri, bunların kendilerini yaşamlarında karşılaşılabilecekleri risklere karşı koruyabilmeleri için genellikle yeterli olmamaktadır. Bu nedenle sosyal açıdan özellikle düşük gelirliyle yeterli sosyal güvence sağlanmalıdır (Tanrıvermiş, 2005: 94).

Geçimini tarımdan sağlayan insanlar, daha fazla gıda üreterek doğal çevreden daha fazla yararlanmaktadır. Giderek artan bir bilgi ve deneyim birikimi, çiftçilikle geçinen toplumları ortaya çıkardı, bu yüzden ilk insanlar topraktan yaşamayı öğrendikten sonra, her ne sebeple olursa olsun, avlarının yiyecek aramasını ve kendimi iklim değişikliğinden korumak için hareket etmeyi bıraktılar. Tarımın keşfiyle birlikte göçebe yaşamı sürdüren toplumlar yerleşik toplumlar karşısında gerilemeye başlamıştır (Gültekin, 2017: 3).

Küçük aile işletmelerinde genellikle gelir düzeyi düşüktür ve tasarruf olanağı ya hiç olmamakta ya da çok yetersiz kalmaktadır. İşletmelerin sayıca çok önemli bir kısmı yeterli gelir elde edememekte, sadece %5'i gelirden harcamaları çıktıktan sonra düşük düzeyde de olsa tasarruf edebilme olanağına sahiptir. Bireylerin sosyal güvenliği destekleyen bireysel emeklilik, özel sağlık hizmeti ve hayat sigortası satın alma imkanları oldukça sınırlıdır ve bu durumda kırsal kesimde devlet destekli sosyal güvenlik uygulaması zorunludur. Tarımda çalışanların statülerine bağlı olarak sosyal güvenlik olanağı sağlayan farklı yasalar ve kurumlar bulunmaktadır. Birincisi, bir hizmet akdine dayanarak, bir veya birkaç işveren tarafından sürekli olarak çalıştırılanlar (506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu), ikincisi süresiz hizmet akdi ile çalışanlar (2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu) ve üçüncüsü ise tarımda bağımsız çalışanlar (2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu)'dır (Tanrıvermiş, 2005: 94).

3.1.2. Ekonomik Faydaları

Tarım sektörünün ekonomik yararlarını kalkınma açısından, işsizliği önleme açısından, gayrisafi yurtiçi hasıla açısından ve ihracat açısından incelemek mümkündür.

3.1.2.1. Kalkınma

Dar anlamda ekonomik kalkınma, temelde insanların ekonomik koşullarının zaman içinde nasıl değiştiğini ve bunları değiştirmek için ne gibi önlemler alabileceklerini gösterir. Ancak insanın yaşam koşullarını iyileştirmek ve daha iyi bir yaşam standardı isteniyorsa bu dar tanımdan daha geniş bir tanıma ihtiyaç vardır. Bu nedenle, ekonomik kalkınmanın tanımı sadece ekonomik koşulların değil, sosyal açıdan komple bir gelişmenin var olmasıdır (Doğaner Gönel, 2010:5).

Kalkınma, salt iktisadi büyümeyi temel alan meta merkezci bakış açısının ötesinde, normatif ve sosyal faktörleri de içine alan çok boyutlu bir süreçtir (Turhan, 2020: 149).

Toprak, üretimin birinci faktörü ve tarımsal faaliyetlerin ana kaynağıdır. Toprak denilince akla ilk gelen tarım sektörüdür. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sürecinin ilk aşamalarında, tarım sektörü ekonomideki en önemli sektör idi. Bu dönemde, tarımın toplam istihdam içindeki payı, toplam üretim içindeki payının üzerindedir. Aslında, tarım sektörü her ülke için hayati önem taşımaktadır. Tarım sektörü sadece gelişmekte

olan ülkeleri güçlendirmede başarılı olmakla kalmaz, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını sürdürmek için göz ardı edilemez bir faktördür. Tarım, az gelişmiş ülkelerin kalkınmasını sağlamanın ilk adımıdır ve ekonomik kalkınmaya çeşitli şekillerde fayda sağlamaktadır. Tarım sektörü, özellikleri ve içeriği ile karmaşık bir yapıya sahiptir. Tarımın ekonomik kalkınmaya katkısı şu şekildedir (Erbay, 2013: 8):

- Ürün ve piyasa katkısı
- Artan gıda taleplerine karşılık verme
- Nüfus ve işgücü katkısı
- Tarım ürünleri ihracatı ile döviz geliri elde edilmesi
- Sanayi sektörüne katkı
- Milli gelire katkısı
- Sermaye birikimi ve iç pazarın genişlemesi ile dış ticarete katkısı

Tarımın ekonomiye katkısı genel olarak içeriği artırılıp azaltılabilen yedi kategoride sınıflandırılmaktadır. Tarım ürünleri gerek ihtiyaçlar hiyerarşisinin altında yatan fizyolojik ihtiyaçların karşılanması gerekse diğer sektörlerin hammadde ihtiyaçlarının karşılanması açısından son derece önemli bir yapıya sahiptir. Ayrıca diğer sektörlerle yapılan tarımsal satışlar ve diğer sektörlerden mal ve hizmet alımları piyasanın ekonomik kalkınmaya katkısını oluşturmaktadır. Tarımda geçimlik tüketim azaldıkça ve üretim piyasaya kaydıkça, diğer üretim bağlantılarından satın alınan girdiler, çıktı değerinden bir pay olarak artmakta, ihracatta artışa neden olmakta, bu da daha yüksek döviz kazancı ve ithalat fırsatlarına yol açmaktadır. Bu durumdan yararlanan üreticilerin tüketim mallarını satın almaları, beklenen pazar katkısı açısından olumlu bir gelişmedir (Kazgan, 2003: 209).

Ülke kalkınmasında tarım sektörünün mü sanayi sektörünün mü daha etkili olduğu sorusu iktisat bilimini sürekli meşgul etmiştir. Bazı iktisatçılar, sanayi sektörüne önem vererek kalkınmanın başlangıcıyla ilgili görüşlerini ifade etseler de, bir başka iktisatçı grubu, kalkınmanın kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için tarım sektörüne önem verilerek kalkınmanın başlangıcının yapılması gerektiğine işaret etmiştir. Sanayi sektörüne öncelik vererek kalkınmayı savunan iktisatçılar, zaten az gelişmiş olan tarım sektörünün göz ardı edilmesi gerektiğine inanıyorlardı. Sanayi sektörü, sanayiye

odaklanarak gelişirse, sanayi sektörü tarım sektörüne bir engel olacaktır. Tarım sektörüne odaklanarak kalkınmayı savunan iktisatçılara göre baskın sektör tarımdır. Tarım sektörü geliştirilmeli ve buradan elde edilen kaynaklar sanayi sektöründe kullanılmalıdır. Bu nedenle sanayi sektörünün gelişmesi için tarım sektörünün geliştirilmesi ve buradan kaynak aktarılması gerekmektedir. Aslında bu iki durumu savunan iktisatçılara göre kalkınmayı başlatmak çok zordur. Tarım sektörü, bir ülkenin endüstriyel kalkınması için gerekli fonları sağlayacaktır. Bu nedenle tarım sektörünü dikkate almadan kalkınmak zordur. Öte yandan sanayi sektörüne aldırış etmeden gelişmek zordur. Zira tarım sektörü için üretilen araç, makine, gübre gibi ürünler sanayi sektörü tarafından tedarik edilmektedir. Bu ürünlerin ithalat yoluyla elde edilmesi büyük bir mali yük getirecektir (Dinler, 2000: 58-59).

Kalkınma sürecinde öncelikle emek ve sermayenin tarımdan diğer sektörlerle transferi değerlendirilmelidir. Gelişmiş ülkelerde tarımsal modernizasyon ve makineleşmenin gelişmesiyle birlikte kırsal nüfusun hem mutlak hem de göreceli sayıları azalmaktadır. Tarımsal nüfusu terk eden nüfus, başta sanayi olmak üzere yerleşim yerlerinde yoğunlaşan inşaat, ticaret, ulaşım gibi sektörlerle kaymıştır. Bu hareketlilik tarım sektörünün işgücü transferine katkısını da ortaya koymaktadır (İnan, 2006: 25-30).

Tarımın kalkınmaya katkısı öncelikle üretkenliği ve verimi artırma yeteneğine bağlıdır ve bu özellikle daha fazla sermaye kullanımına bağlıdır. Örtülü biçimde ciddi işsizliği olan tarım sektörü, toprak tasarrufu yapmalıdır. Teknolojik değişiklikler hektar verimini ve emek verimliliğini arttırmıştır (Kazgan, 2003: 315).

Tarım sektöründeki işçilerin başka sektörlerle aktarılmasıyla birlikte emeğin bir sektörde yoğunlaşmasının önüne geçecek ve ücretlerin artmasını sağlayacaktır. İş verimliliğinin artmasıyla, çalışan nüfusun refahı artacak, satın alma gücü ve sosyal faaliyetlere katılma yeteneği artacak ve bu da ekonomik kalkınmanın başarısını garanti edecektir (Doğaner Gönel, 2010:6).

Tarım sektörünün gelişmesi ve iç pazarda rekabetin yoğunlaşmasıyla ürünler daha kaliteli ve verimli koşullarda üretilmeye başlanacaktır. Ülke ekonomisi, iç pazarın canlılığını sağlayacak, kendi kendine yeterliliğini artıracak ve böylece üretimin devamlılığı ile ekonomik bağımsızlık artacaktır. İç pazarın canlılığı ile üreticilerin geliri

artacak, dolayısıyla sanayi ürünlerine olan talep artacaktır. Bu nedenle sanayileşme sürecinin ilk gereksinimlerinin üstesinden gelmek kolay olacaktır. Özetle, tarımın ekonomik kalkınmaya katkısının önemli süreçlerin tüm yönlerini kapsamaktadır (Erbay, 2013: 8).

Sanayi sektörünün büyümesi için bu sektörde üretilen ürünlerin satılması gerekmektedir. Kalkınmanın ilk döneminde tarım sektörü, sanayi ürünleri için en büyük pazardı. Bu dönemlerde, tarımsal büyüme ile endüstriyel büyüme arasında tamamlayıcılık ilişkisi vardı. Günümüzün gelişmiş ekonomilerinin tarihsel deneyimi, hızlı endüstriyel büyümenin tarım sektöründe hızlı büyümeyi gerektirdiğini açıkça göstermektedir. Tarım sektörü kendi ürünlerine ve sanayi ürünlerine talep yaratarak her iki sektörün gelişimine katkı sağlamaktadır. Tarım ürünleri zorunlu tüketim malları olduğundan, kırsal ve kentsel nüfusun artmasıyla bu ürünlere olan talep artacaktır. Talep artışı üretim ve ürün kalitesini artıracaktır. Öte yandan tarım sektöründe üretimde kullanılan girdilerin çoğu sanayi sektöründe üretilmektedir. Tarımda kullanılan traktör ve ekipmanlar, biçerdöver gibi alet ve makineler ile gübre ve zirai ilaç gibi girdiler her zaman sanayi sektöründe üretilmektedir. Ülkede üretilen ve tarımda kullanılan sanayi ürünlerinin özellikle gelişmenin ilk aşamalarında sınırlı ihracat olanakları nedeniyle, bu ürünler için tek tüketici grubu yerli tarımsal nüfustur (Boz, 2004: 141).

3.1.2.2. İşsizliği Önleme

Modern bir ekonomik ve sosyal olgu olarak işsizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde önemli bir sorun kaynağıdır. Bu, emeğin üretken amaçlar için kullanılmasından bu yana yaşanan kişisel ve toplumsal bir gerçektir ve son yüzyılda alınan tüm ekonomik ve sosyal politika önlemlerine rağmen etkisi artarak ekonomik sistemi olumsuz yönde etkilemektedir (Kumaş, 2001: 10).

Gelişmekte olan ülkelerde özellikle sanayi sektöründe yatırım hacimlerinin sürekliliğinin sağlanamaması, tarım sektörü dışındaki sektörlerde tarım sektöründeki işgücü fazlasının eksik istihdam edilmesine yol açabilmektedir. Sanayileşme ve kalkınmanın ilerlemesiyle birlikte, tarımın ekonomideki payı azalmaktadır (Aydemir, 2013: 116).

İstihdam açısından bakıldığında, tarım sektörü genellikle bir ülkenin iş gücünün büyük bir kısmını istihdam eder. Özellikle kırsal bölgelerde, tarım işleri, işsizliği azaltır ve yerel halka gelir elde etme imkânı sunar.

Tablo 26: Türkiye’de Toplam İstihdam İçerisinde Tarım Sektörünün Payı

Yıllar	Tarımda Çalışan (bin)	Toplam Çalışan (bin)	Oran (%)
2014	5.470	25.933	21
2015	5.483	26.621	21
2016	5.305	27.205	20
2017	5.464	28.189	19
2018	5.297	28.738	18
2019	5.097	28.080	18
2020	4.515	27.066	17
2021	3.556	29.815	12
2022	3.430	31.556	11
2023	3.383	32.020	11

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 26’da da gösterildiği gibi tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payına bakıldığında 2014 yılında %21 olan bu oranda, daha sonraki yıllarda düşüş yaşanmış, 2020 yılına gelindiğinde toplam istihdam içerisinde tarımda çalışanların oranı %4’lük azalışla %17 olmuştur. TÜİK 2023 yılı verilerine göre 2014 yılında tarımda çalışanların sayısı 5.470 bin kişi iken, 2023 yılında bu rakam 3.383 bin kişiye düşmüştür. Bu süreçte tarımdaki istihdamın azalması, sektördeki teknolojik ve yapısal değişimleri işaret etmektedir. Aynı dönemde, toplam işgücü içindeki tarımın payı %21’den %11’e gerilemiştir, bu da tarımın ekonomideki önemini gözler önüne sermektedir. Özellikle 2021 yılından itibaren tarımdaki çalışan sayısında ve oranında belirgin bir düşüş gözlenmiştir. Bu düşüş, tarımda yapılan işlerin modernleşmesi ve diğer sektörlerle yönelik iş gücü kaymasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Türkiye’de tarımda çalışan sayısının zaman içinde azaldığı ve bu sektörün toplam çalışanlar içindeki oranında düşüş olduğu görülmektedir. Bu durum, tarım sektöründe teknolojik ilerlemeler, kırsal göç, ekonomik yapılanma ve iş gücü piyasasındaki değişimler gibi çeşitli faktörlere bağlanabilir. Tarımda çalışanların azalması, Türkiye’nin ekonomik yapısının dönüşümünde ve iş gücü dağılımındaki değişimlerde önemli bir göstergedir.

3.1.2.3. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Ekonomik terimlerle çıktı, bir üretim faaliyeti sonunda yaratılan bir malın veya ürünün fiziksel değerinin toplam miktarı olarak ifade edilir. GSYH, bir ülke içinde ve belirli bir zaman diliminde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin parasal değeri olarak tanımlanmaktadır. Tarım sektörü söz konusu olduğunda ürün, tarımsal faaliyet sonucu üretilen ürünün fiziksel değerinin toplam miktarı olarak ifade edilebilir. Tarım sektörünün ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi, yani ekonomiye katkısı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından üretim yöntemi kullanılarak hesaplanan tarımsal GSYH'ya bağlıdır ve tarımsal GSYH'nın toplam ekonomi içindeki payı, tarım sektörünün GSYH'sinin büyüklüğünü göstermektedir (Ege, 2011: 1).

Tarım sektörü, herhangi bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişiminde kritik bir rol oynar. Bu sektör, sadece gıda üretimi ile sınırlı kalmayıp, ekonomik büyümeye, istihdama, dış ticaret dengesine ve çevresel sürdürülebilirliğe önemli katkılar sağlamaktadır. Tarım sektörünün ekonomiye sağladığı en önemli katkılardan biri, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) içindeki payıdır. Tarımın toplam GSYH içindeki payı genellikle gelişmekte olan ülkelerde belirgin bir şekilde yüksektir. Üretim ve satışlarıyla ekonominin büyümesine önemli bir ivme kazandırır ve ülke genelindeki gelir düzeyini artırmaktadır.

Tablo 27: Türkiye’de GSYH İçerisinde Tarımın Payı

CARİ FİYATLARLA TARIMSAL GSYH ve TARIMIN PAYI (2009=100)								
Yıllar	Tarım* (Milyon TL)	Gelişme Hızı (%)	Türkiye (Milyar TL)	Gelişme Hızı (%)	Tarımın Payı(%)	Döviz Kuru (TL)	Tarım* (Milyon \$)	Türkiye (Milyon S)
2011	114.838	9.7	1.394.477	20,2	8,2	1.802	63.739	773.979
2012	121.693	6.0	1.569.672	12,6	7,8	1.996	60.959	786.282
2013	121.709	0.0	1.809.713	153	6.7	2,199	55.352	823.045
2014	134.725	10.7	2.044.466	13,0	6.6	2,558	52.676	799.370
2015	161.446	19.8	2.338.646	14,4	6.9	2.715	59.471	861.468
2016	161.305	-0.1	2.608.526	113	6.2	3,024	53.350	862.744
2017	189.194	17,3	3.106.537	19,1	6.1	3.648	51.857	851.491
2018	217.072	14,7	3.758.316	21,0	5,8	4.715	46.040	797.123
2019	277.495	27,8	4.317.809	15,0	6.4	5,679	48.866	760.779
2020	336.736	20.1	5.048.567	13.6	7.0	6.705	50.222	752.956
2021	401.536	19.2	7.256.141	43.8	5.5	13.250	30.305	547.634
2022	972.301	142.1	15.011.775	106.9	6.5	16.590	58.608	904.869

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 27'ye göre toplam gayrisafi milli hasıla içerisinde tarımın payı 2022 yılı itibariyle %6,5 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında % 8,2 ile en yüksek seviyesinde olan tarım sektörünün toplam gayri safi milli hasıla içerisindeki payı, 2021 yılında %5,5 ile en düşük seviyede gerçekleşmiştir.

3.1.2.4. Tarımın İhracata Katkısı

Tarımın ekonomik kalkınmaya bir diğer katkısı da ihracat etkisidir. Gelişmekte olan ülkeler için en önemli gelir tarımsal ihracattan gelmektedir. Bol ürün üretimi, ülkenin ihracat politikası için ek gelir yaratacaktır. Aksi takdirde zaten darboğaza giren ülkeler ithal ürünlerle ağır borçlanacak ve refah seviyeleri düşecek ve tarımla ilgilenen halkına maddi tatmin sağlayamayacaktır. Ürünleri için pazar yaratan ve başarılı bir şekilde ihracat yapan ülkeler, kendi üreticilerinin gelişmesini sağladıkça gelir düzeylerini ve refahı artıracaktır. Tarımsal gelirin artmasıyla birlikte milli gelir düzeyi de artacak, dış ticaret oranı da artacak ve bu da ülkeye fayda sağlayacaktır (Doğaner Gönel, 2010: 6).

Tarım sektörü, bir ülkenin dış ticaret performansında kritik bir rol oynar ve ihracat gelirlerine önemli katkılar sağlar. Tarım ürünleri, birçok ülkenin ihraç ettiği ana ürünler arasında yer alır ve uluslararası pazarlarda talep gören çeşitli ürünlerin başında gelir.

Tarım ürünlerinin ihracatı, bir ülkenin ekonomik büyümesini destekleyen önemli bir faktördür. Bu ihracat gelirleri, tarım sektörünün gelişimine ve modernizasyonuna yatırım yapılmasını sağlar. Ayrıca, tarımın teknolojik olarak yenilenmesi ve verimliliğin artırılması, üretim maliyetlerini azaltarak rekabet gücünü artırır ve ihracatı destekler. İhracatı yapılan tarım ürünleri, genellikle kırsal bölgelerde üretilir ve bu bölgelerdeki insanların geçim kaynaklarını sağlar. Bu da kırsal kalkınmayı teşvik eder ve yerel ekonomilerin canlanmasına katkıda bulunur. Tarım gelirlerinin artması, kırsal kesimde yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltir ve sosyal refahı artırır (Doğan, 2009:370).

Tarımın ihracata katkısı, bir ülkenin dış ticaret dengesine de olumlu yönde etki eder. Tarım ürünlerinin uluslararası pazarda rekabet edebilirliği arttıkça, dış ticaret açığı azalır ve ülkenin ekonomik istikrarı güçlenir. Ayrıca, tarım ürünlerinin çeşitliliği, farklı pazarlara ve taleplere cevap verebilme kabiliyetini artırır, bu da dış ticaretin çeşitlenmesine ve risklerin azaltılmasına yardımcı olur. Bir ülkenin ekonomik

büyümesi, kırsal kalkınma ve dış ticaret dengesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, tarımın sürdürülebilirliğinin ve rekabet gücünün artırılması için çeşitli politika ve stratejilerin geliştirilmesi önemlidir.

Tablo 28: Türkiye’de Toplam İhracat İçerisinde Tarım Sektörünün Payı (Bin Dolar)

Yıllar	Tarımsal İhracat	Toplam İhracat (000)	Oran (%)
2014	5.712.144	166.504.862	3,43
2015	5.293.786	150.982.114	3,51
2016	5.686.894	149.246.999	3,81
2017	5.579.339	164.494.619	3,39
2018	5.846.649	177.168.756	3,30
2019	5.588.545	180.832.722	3,09
2020	5.956.937	169.481.945	3,15
2021	7.156.041	225.214.458	3,17
2022	7.767.814	254.164.747	3,05
2023	9.631.414	255.412.194	3,77

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 28’de Türkiye'nin tarımsal ihracatının ve toplam ihracatının yıllara göre nasıl değişim gösterdiği gösterilmektedir. Tarımsal ihracat getirisi her yıl değişiklik göstermekle birlikte genel eğilimde artış göstermektedir. Özellikle 2021, 2022 ve 2023 yıllarında belirgin bir artış görülmektedir. Toplam ihracat getirisi de yıllara göre değişiklik gösterip artmaktadır. 2014 yılında 166.504.862 bin dolar olan toplam ihracat getirisi 2023 yılında 255.412.194 bin dolara yükselmiştir.

Tablodaki verilere dayanarak, Türkiye'nin tarımsal ürünlerdeki ihracat performansının genel olarak pozitif olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de toplam ihracat içerisinde 2023 yılında tarımsal ürün ihracatının payı %3,77 olarak gerçekleşmiştir. 2014-2020 yılları arasında toplam ihracat içerisinde tarımsal ürün ihracatının payı birbirine yakın oranlarda gerçekleşmekle birlikte 2016 yılında %3,81 ile en yüksek, 2019 yılında %3,09 ile en düşük seviyede gerçekleşmiştir.

3.2. Malatya’da Tarım Üretimi ve İhracatı

Malatya, verimli toprakları ve iklim koşullarıyla tarım açısından oldukça önemli bir şehirdir. Malatya'nın tarımı, özellikle dünya çapında ün kazanmış olan Malatya kayısılarıyla tanınır. Ancak, kayısının yanı sıra çeşitli tarım ürünleri de başarıyla yetiştirilir ve hem iç piyasada hem de uluslararası pazarda talep görür.

Malatya'nın, verimli topraklarında buğday, arpa, sebzeler ve bağcılık ürünleri gibi çeşitli tarım ürünleri yetiştirilir. Ancak, Malatya'nın en bilinen ürünü kayısıdır. Malatya kayısı, dünya genelindeki talep ve yüksek kalitesiyle Malatya'nın en önemli tarımsal ürünüdür ve şehrin ekonomisine büyük katkı sağlar.

Malatya'nın tarım ürünleri sadece iç piyasada tüketilmez, aynı zamanda ihracatı da yapılır. Malatya kayısı, özellikle Avrupa ülkeleri, Orta Doğu ve Asya ülkeleri gibi çeşitli pazarlarda talep görmektedir. Bunun yanı sıra, diğer tarım ürünleri de uluslararası pazarda kendine yer bulur ve Malatya'nın dış ticaret gelirlerine katkı sağlar.

Malatya'daki tarım faaliyetleri, şehrin ekonomisine önemli katkılar sağlar ve istihdamı destekler. Tarım sektörü, çiftçilerin yanı sıra paketleme işçileri, nakliyeciler ve tarım ekipmanları üreticileri gibi birçok kişi ve kuruma iş imkânı sunar. Ayrıca, tarım geliri Malatya'nın ekonomik büyümesine ve kalkınmasına katkı sağlar, böylece şehrin refah düzeyini artırır.

Malatya'da Kalkınmaya Yönelik Mali Yardım (IPARD), Fırat Kalkınma Ajansı, faiz desteği gibi bölgesel teşviklerin var olması, ulaşım olanağının gelişmiş olması, mera ve geniş tarım alanlarının verimli olması, meyvecilik için mikro klima bölgesinin varlığı, tarım yönünden güçlü kurum ve kuruluşların varlığı, tarımsal sanayi alt yapısının yeterli olması gibi nedenler tarımsal üretimi kolaylaştırmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2020).

3.2.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı

Malatya'nın arazi varlığı ve dağılımı, şehrin doğal ve kültürel yapısını belirleyen önemli bir faktördür. Şehir, verimli ovalarından dağlık bölgelere kadar çeşitli arazi tiplerine sahiptir. Tarım, Malatya'nın ekonomisinin temel taşlarından biridir. Şehirde geniş tarım arazileri bulunur ve bu arazilerde Malatya'nın gururu olan kayısı başta olmak üzere çeşitli tarım ürünleri yetiştirilir. Sulama sistemlerinin geliştirilmesiyle tarım verimliliği artırılmış, modern tarım teknikleriyle şehrin tarımsal potansiyeli maksimum seviyeye çıkarılmıştır. Mera ve çayırlar da Malatya'nın arazi varlığında önemli bir yer tutar. Bu alanlar genellikle hayvancılık faaliyetleri için kullanılır ve kırsal yaşamın önemli bir parçasını oluşturur. Dağlık bölgelerde yer alan ormanlık alanlar ise şehrin doğal güzelliklerini korurken aynı zamanda kereste ve odun üretimi gibi kaynakları da sağlar. Kentsel alanlar, Malatya'nın nüfus yoğunluğunu ve ekonomik

faaliyetlerini barındırır. Şehir merkezi ve çevresindeki kentsel alanlar, konutlar, iş yerleri, alışveriş merkezleri ve diğer ticari faaliyetler için kullanılır. Bu alanlar, şehrin modernizasyonunu ve kalkınmasını desteklerken, aynı zamanda kültürel ve sosyal etkileşimi de sağlar (Malatya Valiliği, 2024).

Malatya'nın arazi varlığı ve dağılımı, şehrin tarımsal zenginliğinden doğal güzelliklerine, kentsel yaşamından ekonomik yapıya kadar çeşitliliği yansıtır. Bu çeşitlilik, Malatya'nın benzersiz karakterini oluşturur ve şehrin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlar.

Malatya ilinde arazi varlığı ve bu arazilerin dağılım durumu Tablo 29'da yer almaktadır.

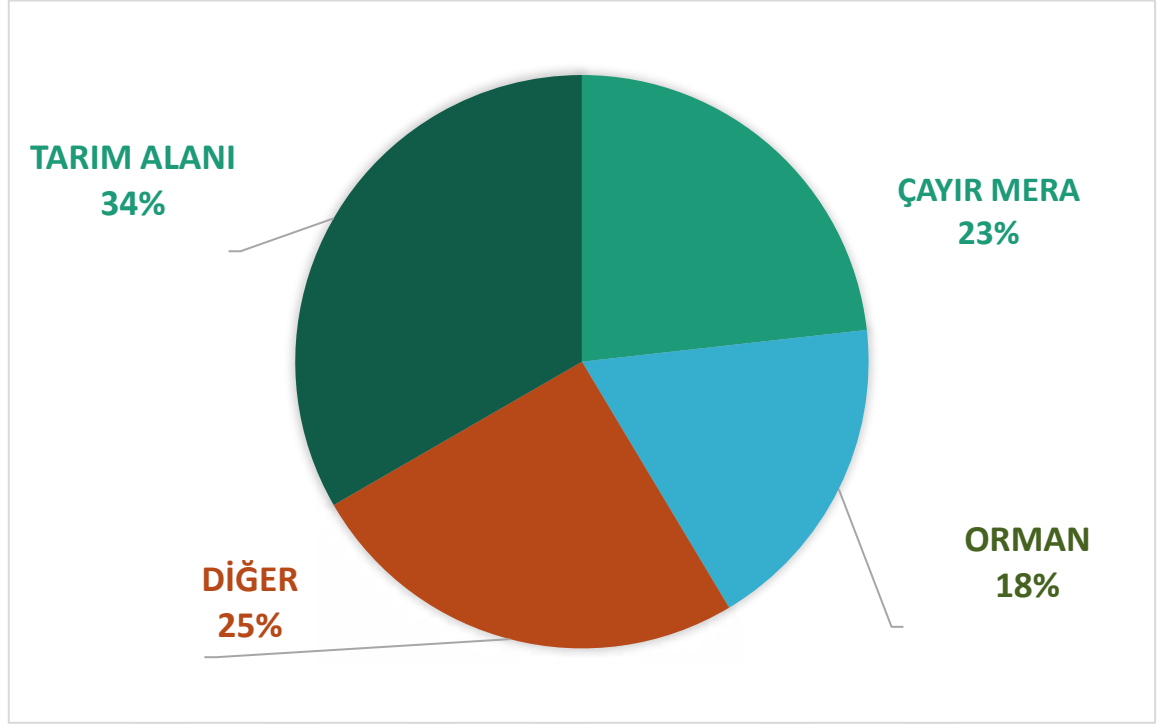
Tablo 29: Malatya İli Arazi Varlığı ve Dağılımı (2024)

Kullanım Şekli		Alanı (ha)	Oranı %
Tarım Alanı		421.993	34
Çayır – Mera		283.961	23
Orman ve Fundalıklar		234.745	18
Yerleşim Alanları ile Göl ve Göletler		315.075	25
T O P L A M		1.231.300	100
SULAMA DURUMU			
Sulanabilir Alan (ha)			391.541
Ekonomik Sulanabilir Alan (ha) (DSİ)			168.738
Sulanan Alan (ha)	DSİ	98.569	152.538 (%39)
	Halk- Köy Hiz.	53.969	

Kaynak: Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024

Malatya ile arazi varlığı ve dağılımını gösteren Tablo 29'u incelediğimizde mera ve ormanlık alanların %41 oranla toplam arazi içindeki payının yarısına yakın olduğu görülecektir. Ormanlık alanlar içinde de çayır ve meralar büyük oranı kaplamaktadır. Tarım alanı içerisinde en büyük oranı da sulanabilir alan kaplamaktadır. Diğer alanlar olarak yerleşim alanları ile göl ve göletler 315.075 hektar ile toplam alanın %25'ini oluşturmaktadır. Malatya tarım alanlarının sulama durumuna göre ise %39'u sulanan, %53'ü ise sulanabilir alandan oluşmaktadır. Yani tarım alanlarının yarısından fazlasının

sulanabilir arazi kriterleri arasında olduğu söylenebilir. Toplam arazinin %93'ü verimli arazidir ve arazilerin büyük kesimi tarıma elverişli ekilebilir alanlardan oluşmaktadır (Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024).

Şekil 5: Malatya İli Arazi Dağılımı

Kaynak: Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024

Şekil 8'de Malatya ilinin arazi dağılımı görülmektedir. Şekle göre Malatya ili topraklarının %34'ü tarım alanı olarak kullanılabilirken, %41'i mera ve ormanlık alandır. Malatya ili topraklarının %34'ü kadar olan tarım alanından sadece %8'i susuzdur. %53'ü sulanabilirken, %39'i ise sulanan arazidir.

Malatya'da ormancılık, sınırlı bir düzeydedir. Önemli orman alanları Pütürge, Doğanşehir, Hekimhan ve Arguvan İlçelerinde bulunmakta olup, il genelinde toplam orman ve fundalık alanı 234.745 hektar olup arazi varlığının %18'ine tekabül etmektedir. Kaliteli orman alanının büyük bir kısmı Pütürge ilçesi sınırları dâhilindedir.

Malatya'da işlenmeyen tarım alanlarının büyük bölümünde çayır otu yetiştirilmekte olup, diğer bölümü hayvan otlatmada kullanılan yüksek eğime sahip makineli tarıma elverişsiz alanlardan oluşmaktadır. Bitkisel üretimde işlenen tarım alanları, kullanım şekli ve alan bilgisi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 30: Malatya İlinin Yıllara Göre Tarım Alanları Dağılımı

Yıl	Toplam Alan (da)	Ekilen Alan (da)	Nadas (da)	Sebze Bahçeleri Alanı (da)	Meyve, İçecek ve Baharat Bitkileri Alanı (da)	Süs Bitkileri Alanı (da)
2017	2.774.474	1.055.919	768.606	44.131	905.760	58
2022	2.743.940	1.043.204	671.055	41.914	987.717	50
2023	2.708.531	1.033.916	633.434	37.956	1.003.165	60

Kaynak: TÜİK, 2024

Yıllara göre Malatya tarım alanı verileri için Tablo 30'a baktığımızda Malatya'da toplam tarım alanında azalma olduğu görülürken, meyve, içecek ve baharat bitkileri alanının arttığı görülmektedir. Malatya'da tarlalar ilin tarım üretimi yapılacak alanlardan en fazlasını kaplar durumdadır. 2017 yılında tarla olarak kullanılan alan 1.055.919 dekar iken, bu alan 2023 yılına gelindiğinde 1.033.916 dekara kadar düşmüştür. Benzer şekilde sebze bahçeleri alanı da 2017 yılında 44.131 dekar iken 2023 yılında 37.956 dekara düşmüştür.

Tablo 31: 2023 Yılı Türkiye ve Malatya Tarım Alanları

	Toplam Alan (da)	Ekilen Alan (da)	Nadas (da)	Sebze Bahçeleri Alanı (da)	Meyve, İçecek ve Baharat Bitkileri Alanı (da)	Süs Bitkileri Alanı (da)
Türkiye	239.461.621	167.195.657	28.143.070	7.122.641	36.947.557	57.696
Malatya	2.708.531	1.033.916	633.434	37.956	1.003.165	60
Oran(%)	1,13	0,61	2,25	0,53	2,71	0,10

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 31'de Türkiye genelindeki tarım alanları ile Malatya ilinin tarım alanları karşılaştırılmış ve oranları verilmiştir. Türkiye genelindeki tarım alanı 239.461.621 dekar iken, Malatya ilindeki tarım alanı 2.708.531 dekardır. Malatya'nın toplam alanı Türkiye'nin toplam alanına oranı yaklaşık olarak %1,13'tür. Türkiye genelinde ekilen alan 167.195.657 dekar iken, Malatya'da 1.033.916 dekardır. Malatya'nın Türkiye geneline oranı %0,61 olarak hesaplanmıştır. Türkiye genelinde nadas alanı 28.143.070

dekar iken, Malatya'da 633.434 dekar'dır. Malatya'nın Türkiye geneline oranı %2,25'tir. Malatya'da sebze bahçeleri alanı 37.956 dekar, meyve, içecek ve baharat bitkileri alanı ise 1.003.165 dekar'dır. Türkiye geneline oranları sırasıyla %0,53 ve %2,71'dir. Malatya'da süs bitkileri alanı 60 dekar iken, Türkiye genelinde bu alan 57.696 dekar'dır. Bu durumda Malatya'nın süs bitkileri alanının Türkiye geneline oranı %0,10 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, Malatya'nın tarım alanlarının Türkiye genelindeki tarım alanları içindeki konumunu göstermektedir. Özellikle meyve, içecek ve baharat bitkileri alanında Malatya'nın Türkiye genelindeki payının belirgin olduğu görülmektedir.

3.2.2. Bitkisel Üretim

Malatya ilinin tarım alanlarının en büyük kısmı tarla bitkileri üretimine tahsis edilmiştir. Malatya'da üretilen tarla bitkileri buğday, arpa, fiğ, mısır, korunga, fasulye, ayçiçeği, aspir, çavdar, mercimek, nohut, şeker pancarı, tütün, yulaf, yonca, tritikale, patates olarak sayılabilir. Malatya ilinde tarla bitkilerinde özellikle tahıl ekim alanları neredeyse tüm tarla bitkileri üretimine tahsis edilen alanı kaplamaktadır. Bu bağlamda gerek endüstri bitkileri gerekse yağlı tohumların ekim alanları görece dar bir yer kaplamaktadır (Eren, 2018: 65).

Malatya'da buğday, arpa, mısır gibi tahılların yanı sıra sebzeler de başarıyla yetiştirilir. Toprakların verimli olması ve sulama imkanlarının yaygın olması, çiftçilere çeşitli tarım ürünleri üzerinde çalışma fırsatı sunar. Bağcılık da Malatya'nın önemli tarım faaliyetlerinden biridir. Üzüm yetiştiriciliği, şarapçılık, pekmez ve kuru üzüm üretimi gibi çeşitli alanlarda değerlendirilir. Bu, şehre hem ekonomik katkı sağlar hem de yöresel ürünlerin tanıtımına katkıda bulunur.

Malatya'nın tarımsal çeşitliliği, şehrin ekonomik ve kültürel yapısını şekillendirir. Çiftçilerin emeğiyle yeşeren tarım ürünleri, hem yerel tüketicilere sağlıklı ve taze ürünler sunar hem de şehrin dış ticaret gelirlerine katkıda bulunur. Bu da Malatya'nın kırsal ve kentsel alanlarında yaşayan insanların yaşam kalitesini artırır ve şehrin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlar. Malatya ilinin tarıma elverişli alanlara sahip olması bitkisel üretimine olumlu şekilde yansımaktadır. Çok çeşitli sebze ve meyve, tarla ürünleri Malatya ilinin bitkisel üretimi içerisinde bulunmaktadır.

Tablo 32: 2023 Yılı Türkiye Geneli ve Malatya İli Bitkisel Üretim (Tarla Ürünleri)

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı (%)
Şeker Pancarı	23.500.000	63.530	0,27
Buğday	22.000.000	130.232	0,59
Arpa	9.200.000	97.208	1,05
Patates	5.700.000	9.544	0,16
Nohut	580.000	2.955	0,50
Toplam	60.980.000	303.469	0,49

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2024

Tablo 32’de 2023 yılına ait Türkiye genelinde bazı tarım ürünlerinin üretim miktarları ile birlikte Malatya ilinin üretim miktarları ve Malatya üretiminin Türkiye üretimi içindeki payları verilmiştir. Türkiye genelinde üretilen şeker pancarı miktarı 23.500.000 ton iken, il düzeyinde üretim 63.530 ton olarak kaydedilmiştir. Malatya’nın Türkiye genelindeki şeker pancarı üretimine katkısı %0,27’dir. Türkiye genelinde üretilen buğday miktarı 22.000.000 ton iken, Malatya’da üretim 130.232 ton olarak belirtilmiştir. İlin Türkiye genelindeki buğday üretimine katkısı %0,59 olarak hesaplanmıştır. Türkiye genelinde üretilen arpa miktarı 9.200.000 ton iken, il düzeyinde üretim 97.208 ton olarak verilmiştir. İlin Türkiye genelindeki arpa üretimine katkısı %1,05 olarak görünmektedir. Türkiye genelinde üretilen patates miktarı 5.700.000 ton iken, il düzeyinde üretim 9.544 ton olarak belirtilmiştir. İlin Türkiye genelindeki patates üretimine katkısı %0,16’dır. Son olarak nohut üretimine baktığımız zaman Türkiye genelinde üretilen nohut miktarı 580.000 ton iken, il düzeyinde üretim 2.955 ton olarak kaydedilmiştir. Malatya’nın Türkiye genelindeki nohut üretimine katkısı %0,50’dir. Toplamda Türkiye genelinde üretilen miktarlar 60.980.000 ton iken, il düzeyinde toplam üretim 303.469 ton olarak verilmiştir. Bu durumda Malatya’nın Türkiye genelinde üretime katkısı %0,49 olarak hesaplanmıştır.

Bu veriler, Malatya ilinin, Türkiye geneline göre tarım üretimindeki konumunu ve bu ilde üretilen belirli tarım ürünlerinin önemini göstermektedir. Malatya’daki bitkisel üretim miktarı Türkiye genelinde üretilen bitkisel üretimle kıyaslandığında ilde yapılan

bitkisel üretimin Türkiye geneli için düşük olduğu söylenebilir. Ama arpa üretimi açısından ilin Türkiye genelinde önemli bir paya sahip olduğu da görülmektedir.

Tablo 33: Malatya İlinin Bitkisel Üretimi (İlk Beş Ürün)

	Ürün Adı	2017 Üretim (Ton)	2023 Üretim (Ton)	Değişim
Tarla Ürünleri	Buğday	72.207	130.232	%80 artış
	Arpa	56.803	97.208	%71 artış
	Şeker pancarı	65.471	63.530	%3 azalış
	Yonca	172.492	193.165	%12 artış
	Mısır	58.870	151	%99 azalış
Meyve Üretimi	Kayısı	672.670	328.767	%51 azalış
	Elma	30.459	30.147	%1 azalış
	Üzüm	7.999	15.261	%91 artış
	Dut	8.097	8.502	%5 artış
	Armut	5.644	4.963	%12 azalış
Sebze Üretimi	Domates	29.646	38.839	%31 artış
	Salatalık	18.065	10.425	%42 azalış
	Kavun	16.253	26.808	%65 artış
	Karpuz	12.221	15.696	%28 artış
	Biber	10.694	10.224	%4 azalış

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 33'te Malatya'da 2017 ve 2023 yıllarında üretilen bazı tarla ürünleri, meyve ve sebzelerin üretim miktarları karşılaştırılmıştır. Tarla ürünlerine baktığımız zaman buğday üretimi 72.207 ton iken, 2023 yılında 130.232 tona yükselmiş ve 2023 yılına kadar %80'lik bir artış yaşanmıştır. Arpa üretimi 56.803 ton iken, 2023 yılında 97.208 tona çıkmış ve %71'lik bir artış görülmektedir. Şeker pancarı üretimi 65.471 ton iken, 2023 yılında 63.530 tona düşmüş ve %3'lük bir azalış yaşanmıştır. Yonca üretimi 172.492 ton iken, 2023 yılında 193.165 tona çıkmış ve bu da %12'lik bir artışı göstermektedir. Mısır üretimi 58.870 ton iken, 2023 yılında 151 tona düşmüş ve %99'luk bir azalış yaşanmıştır.

Meyve üretimin de ise kayısı 672.670 ton iken, 2023 yılında 328.767 tona düşmüş ve %51'lik bir azalış görülmüştür. Elma üretimi 30.459 ton iken, 2023 yılında 30.147 tona düşmüş ve %1'lik bir azalış olmuştur. Üzüm üretimi 7.999 ton iken, 2023 yılında 15.261 tona çıkmıştır ve bu da %91'lik bir artışı temsil etmektedir. Dut üretimi 8.097 ton iken, 2023 yılında 8.502 tona çıkmış ve %5'lik bir artış olmuştur. Armut üretimi ise 5.644 ton iken, 2023 yılında 4.963 tona düşmüş ve bu %12'lik bir azalışı ifade etmektedir.

Sebze üretimine baktığımız zaman domates 29.646 ton iken, 2023 yılında 38.839 tona çıkmış ve bu %31'lik bir artışı temsil etmektedir. Salatalık üretimi 18.065 ton iken, 2023 yılında 10.425 tona düşmüş ve %42'lik bir azalış olduğunu göstermektedir. Kavun üretimi 16.253 ton iken, 2023 yılında 26.808 tona çıkmış ve %65'lik bir artış yaşanmıştır. Karpuz üretimi 12.221 ton iken, 2023 yılında 15.696 tona çıkmış ve %28'lik bir artışı göstermektedir. Biber üretimi ise 10.694 ton iken, 2023 yılında 10.224 tona düşmüş ve bu %4'lük bir azalışı ifade etmektedir.

Tablo 33'te görüldüğü gibi pozitif yönlü en fazla değişimin yaşandığı üzümdür. 2017 yılında üzüm üretimi 7.999 ton iken 2023 yılında %91 artışlık bir değişim ile üretim 15.261 ton olmuştur. Sebze olarak üretimin en fazla olduğu ürün domates olsa da pozitif değişimin en fazla olduğu ürün kavundur. Pozitif yönlü etkilenen ürünler; tarla üretim verilerine göre buğday, arpa ve yonca, meyvecilik verilerine göre üzüm ve dut, sebze üretimi verilerine göre ise domates, kavun ve karpuzdur. Negatif yönlü etkilenen ürünler ise tarla üretim verilerine göre şekerpancarı ve mısır, meyvecilik verilerine göre kayısı, elma ve armut, sebze üretimi verilerine göre ise salatalık ve biberdir.

Malatya ili tarıma uygun olduğundan, çeşitli tarım ürünlerinde organik tarım yapma imkanları bulunmaktadır. Başta kayısı olmak üzere elma, dut, badem, buğday, arpa ve nohutta organik tarım yapılmaktadır. İyi tarım uygulamaları, tarla üretim koşullarının hijyenik olması, ilaç ve gübre kullanımının kontrol edilmesi, toplanan ürün numunelerinde ilaç kalıntısı olmaması nedeniyle insan sağlığı ve ihracat açısından herhangi bir sorun olmaması nedeniyle artmaktadır. Yüksek rakımlı sulanan tarlalarda patates ve diğer bitki tohumlarını kaliteli ve verimli bir şekilde üretebilmektedir. Bu, yerli tohum üretimini geliştirmek için bir fırsattır. İlde 2 adet tohumluk üretim işletmesi bulunmaktadır. Sebze yetiştiriciliğinin giderek artması ve uygun iklim koşulları da fidan için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Şarka virüsü nedeniyle sert çekirdekli meyve bitki materyalinin girişi yasaklanmıştır ve ilde özellikle kayısı olmak üzere diğer meyve çeşitlerinin yüksek ekim alanına sahip olması fidan endüstrisini öne çıkarmaktadır. İlde yıllık yaklaşık 1.14 milyon fidan üretimi olan 31 fidan üretim işletmesi bulunmaktadır (Malatya Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024).

3.2.3. Tahıllar

Malatya'nın tarım coğrafyasında tahıllar, toprakların verimli doğası ve iklim koşullarıyla uyum içinde yetiştirilen önemli ürünler arasındadır. Şehirde, buğday, arpa ve mısır gibi tahıl türleri geniş tarım arazilerinde yetiştirilir ve hem yerel tüketim hem de ticari amaçlarla değerlendirilir.

Buğday, Malatya'nın tarım portföyünde önemli bir yer tutar. Şehrin verimli toprakları ve uygun iklim şartları, kaliteli buğday üretimini teşvik eder. Malatya'da yetiştirilen buğday, un ve diğer tahıl işleme endüstrileri için önemli bir hammaddestir. Arpa da Malatya'nın tahıl üretiminde önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık alanında kullanılan arpa, aynı zamanda bira endüstrisinde de değerlendirilir. Malatya'nın iklim ve toprak özellikleri, arpa yetiştiriciliği için uygun bir ortam sunar. Mısır da Malatya'da yetiştirilen bir tahıl türüdür. Yaz aylarında ekilen mısır, insan beslenmesinde ve hayvan yemi olarak kullanılır. Malatya'da yetiştirilen mısır, verimli topraklar ve modern tarım teknikleri sayesinde yüksek kalitede ve verimli bir şekilde üretilir.

Tahılların Malatya tarımındaki önemi, şehrin ekonomik ve sosyal yapısında belirleyici bir rol oynar. Bu ürünler, çiftçilere gelir sağlamanın yanı sıra, yerel ve ulusal pazarlarda da önemli bir ticari faaliyeti destekler. Ayrıca, tahıllar Malatya'nın gıda güvenliğine katkıda bulunur ve tarım sektörünün sürdürülebilirliğini sağlar.

Tablo 34: Malatya'da Tahıl Üretim Alanı ve Miktarı

ÜRÜN	2022		2023		
	ALAN	ÜRETİM	ALAN	ÜRETİM	ÜLKE İÇİ
	(DA)	(TON)	(DA)	(TON)	SIRALAMASI
Buğday	454.866	97.272	475.772	130.232	27 (%0,5)
Arpa	374.746	80.176	377.056	97.208	31 (%1)
Mısır	14.704	77.739	830	151	65

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 34'te 2022 ve 2023 yıllarında Malatya'da belirli tarım ürünlerinin ekilen alanları ve üretim miktarları ile ülke içi sıralamaları verilmiştir. Malatya'da 2022 yılında toplam 844.316 dekar alan tahıl üretimine ayrılmış ve toplam 255.187 ton tahıl üretilmiştir. 2023 yılında ise tahıl üretimine ayrılan alan toplam 853.658 dekar olup 227.591 ton tahıl üretimi yapılmıştır.

Buğdayın, 2022 yılında ekilen alanı 454.866 dekardır ve üretim miktarı 97.272 tondur. 2023 yılında ise ekilen alan 475.772 dekara yükselmiş ve üretim miktarı 130.232 tona çıktığı görülmektedir. Malatya, 2023 yılı buğday üretim miktarıyla ülke içi sıralamasında 27. sırada yer almaktadır.

Arpanın, 2022 yılında ekilen alanı 374.746 dekardır ve üretim miktarı 80.176 tondur. 2023 yılında ekilen alan 377.056 dekara hafifçe artış göstererek üretim miktarının 97.208 tona yükseldiği görülmektedir. Malatya, 2023 yılı arpa üretim miktarıyla ülke içi sıralamasında 31. sırada olduğu gösterilmektedir.

Mısırın ise 2022 yılında ekilen alanı 14.704 dekardır ve üretim miktarı 77.739 tondur. 2023 yılında ekilen alan 830 dekara düşmüş ve üretim miktarı 151 tona gerilemiştir. Malatya, mısır üretim miktarıyla ülke içi sıralamasında 65. sırada yer almaktadır.

Bu verilere göre, buğday ve arpa üretiminde artışlar gözlenirken, mısır üretiminde belirgin bir azalma yaşandığı görülmektedir. Buğday ve arpa üretimi Türkiye'deki tarım alanları içinde önemli bir yer tutarken, mısırın düşük ekim alanı ve üretim miktarı dikkat çekmektedir. Tarım politikaları ve ekonomik koşulların yanı sıra iklim etkileri de bu değişimlerde etkili olabilmektedir.

TÜİK verilerine göre Malatya ili 2023 yılında tahıl ürünlerinde 3.420.462\$ ithalat, 563.932\$ ise ihracat yapmıştır (TÜİK, 2024).

3.2.4. Baklagiller

Malatya, baklagillerin başarılı bir şekilde yetiştirildiği verimli tarım arazilerine sahip olan bir şehirdir. Şehrin iklim ve toprak koşulları, özellikle nohut ve mercimek gibi baklagil türlerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesine olanak tanır.

Nohut, Malatya'nın önemli tarım ürünlerinden biridir. Protein ve lif açısından zengin olan nohut, hem yerel tüketim için hem de ticari amaçlarla geniş alanlarda yetiştirilir. Malatya'da nohut üretimi, çiftçilere gelir sağlamanın yanı sıra sağlıklı beslenmeyi teşvik etmek açısından da önemlidir. Mercimek de Malatya'nın tarım portföyünde önemli bir yere sahiptir. Hem yeşil mercimek hem de kırmızı mercimek çeşitleri yetiştirilir.

Mercimek, hem kuru olarak tüketilir hem de yemeklerde kullanılır. Malatya'da yetiştirilen mercimek, hem yerel tüketim için hem de ulusal pazarlarda talep görmesiyle önemli bir gelir kaynağıdır.

Baklagillerin Malatya tarımındaki rolü, hem çiftçilere ekonomik kazanç sağlaması hem de tarım arazilerinin verimliliğini artırmasıyla büyük önem taşır. Bu ürünler, şehrin tarımsal çeşitliliğini zenginleştirirken, aynı zamanda yerel ve ulusal gıda güvenliğine de katkı sağlar. Malatya'nın baklagil üretimi, şehrin tarımsal mirasının önemli bir parçasını oluşturur ve yerel ekonomiye sürdürülebilir katkılar sunar.

Tablo 35: Malatya’da Baklagil Üretim Alanı ve Miktarı

ÜRÜN	2022		2023		
	ALAN	ÜRETİM	ALAN	ÜRETİM	ÜLKE İÇİ
	(DA)	(TON)	(DA)	(TON)	SIRALAMASI
Nohut	29.519	2.991	30.088	2.955	29 (%0,5)
Fasulye (kuru)	3.931	925	1.330	311	30
Mercimek	1.057	116	582	67	24

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 35’te 2022 ve 2023 yıllarında Malatya’da bazı baklagil ürünlerinin ekilen alanları, üretim miktarları ve ülke içi sıralamaları verilmiş. Malatya’da 2022 yılında 29.519 dekar alana nohut ekilip 2.991 ton ürün elde edilmiştir. 2023 yılında ise üretim alanı 30.088 dekarken üretim miktarı 2.955 ton olmuş ve Malatya nohut üretiminde Türkiye sıralaması içinde 29. sırada yer almıştır. Fasulye, 2022 yılında ekilen alan 3.931 dekadır ve üretim miktarı 925 tondur. 2023 yılında ekilen alan azalarak 1.330 dekara düşmüş ve üretim miktarı da 311 tona gerilediği görülmektedir. Malatya, fasulye üretiminde Türkiye sıralaması içinde 30. sıradadır. Mercimeğin ise 2022 yılında ekilen alan 1.057 dekadır ve üretim miktarı 116 tondur. 2023 yılında ekilen alan 582 dekara düşmüş ve üretim miktarı da 67 tona gerilemiştir. Malatya ili, mercimek üretiminde Türkiye sıralaması içinde 24. sırada yer aldığı görülmektedir. Bu verilere göre, nohut, fasulye (kuru) ve mercimek gibi baklagil ürünlerinde ekilen alanlarda ve üretim miktarlarında genelde bir düşüş eğilimi görülmektedir. Özellikle fasulye ve mercimekteki azalışların belirgin olduğu görülmektedir. Bu durum, tarımsal politikalar, iklim koşulları ve piyasa taleplerinin etkisiyle ilişkilendirilebilmektedir.

3.2.5. Sanayi Bitkileri

Malatya, bereketli toprakları ve güneşli iklimiyle Türkiye'nin tarım açısından en önemli bölgelerinden biridir. Bu coğrafi avantajlar, şehrin sanayi bitkileri üretimindeki başarısının temelini oluşturur. Malatya'nın tarımsal zenginlikleri, ekonomik çeşitliliğini ve gücünü ortaya koyar.

Kayısının nefis tadı ve eşsiz aroması, Malatya'nın en önemli markalarından biridir. Bu muhteşem meyve, sadece yerel tüketim için değil, aynı zamanda dünya çapında talep gören bir ihracat ürünüdür. Kurutulmuş kayısı, kayısı suyu ve diğer kayısı bazlı ürünler, Malatya'nın ekonomisine sağlam bir temel oluşturur.

Şeker pancarı da Malatya'nın tarım portföyünde önemli bir yer tutar. Tarla sahiplerinin emeğiyle yetiştirilen şeker pancarı, şeker fabrikalarında işlenir ve kaliteli şeker üretimine katkı sağlar. Bu da hem tarım sektörüne hem de ekonomiye önemli bir gelir kaynağı sunar.

Tütün, Malatya'da ekonomik açıdan önemli bir yere sahiptir. Hem tütün üretimi hem de işlenmesi, çiftçilere gelir sağlarken, tütün endüstrisi de yerel ekonomiyi canlandırır. Ancak, tütünün sağlık açısından oluşturduğu risklerin de farkında olunmalı ve bu konuda bilinçli adımlar atılmalıdır.

Nohut da Malatya'nın tarım çeşitliliğini artıran bir diğer önemli üründür. Bu sağlıklı baklagil, iç piyasada ve dış ticarete değerlendirilir, böylece ekonomiye katkı sağlar.

Malatya'nın tarım ve sanayi bitkileri, şehrin ekonomik çeşitliliğini ve gücünü gösterir. Ancak, bu zenginliklerin sürdürülebilirliği ve doğru yönetimi, gelecek nesillere aktarılması gereken önemli bir mirastır.

Tablo 36: Malatya’da Sanayi Bitkileri Üretim Alanı ve Miktarı

ÜRÜN	2022		2023		
	ALAN	ÜRETİM	ALAN	ÜRETİM	ÜLKE İÇİ
	(DA)	(TON)	(DA)	(TON)	SIRALAMASI
Şeker Pancarı	22.849	117.015	14.230	63.530	30 (%0,6)
Tütün	10.772	2.236	10.456	1.991	9 (%2,7)
Ayçiçeği	9.971	2.600	13.885	3.916	16
Fasulye (kuru)	3.931	925	1.330	311	30
Yem Bitkileri (Yonca, Fiğ, Korunga Yulaf)	101.137	362.585	109.638	450.340	30

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 36’da 2022 ve 2023 yıllarında Malatya ilinde belirli tarım ürünlerinin ekilen alanları, üretim miktarları ve ülke içi sıralamaları verilmiştir. Şeker pancarının 2022 yılında ekilen alanı 22.849 dekar ve üretim miktarı 117.015 tondur. 2023 yılında ise ekilen alan azalarak 14.230 dekara düşmüş, ancak üretim miktarı 63.530 tona yükselmiştir. Malatya, şeker pancarı üretim miktarında ülke içi sıralamasında 30. sırada yer almaktadır. Tütünün 2022 yılında ekilen alanı 10.772 dekar ve üretim miktarı 2.236 tondur. 2023 yılında ekilen alan hafifçe azalarak 10.456 dekara düşmüş ve üretim miktarı da 1.991 tona gerilemiştir. Malatya tütün üretim miktarına göre ülke içi sıralamasında 9. sıradadır. Ayçiçeğinin 2022 yılında ekilen alanı 9.971 dekar ve üretim miktarı 2.600 tondur. 2023 yılında ekilen alan artarak 13.885 dekara çıkmış ve üretim miktarı da 3.916 tona yükselmiştir. Malatya, ayçiçeği üretim miktarına göre ülke içi sıralamasında 30. sıradadır. Fasulyenin 2022 yılında ekilen alanı 3.931 dekar ve üretim miktarı 925 tondur. 2023 yılında ekilen alan azalarak 1.330 dekara düşmüş ve üretim miktarı da 311 tona gerilemiştir. Malatya ili fasulye üretiminde 30. sıradadır. Son olarak yem bitkilerine (Yonca, Fiğ, Korunga, Yulaf) baktığımızda 2022 yılında ekilen alanı 101.137 dekar ve üretim miktarı 362.585 tondur. 2023 yılında ekilen alan artarak 109.638 dekara çıkmış ve üretim miktarı da 450.340 tona yükselmiş. Malatya, yem bitkileri üretim miktarına göre ülke içi sıralamasında 30. sırada yer almaktadır.

Tablo 36’ da da görüldüğü gibi Malatya’da üretim miktarı en fazla olan sanayi bitkisi 450.340 ton ile yem bitkileridir. Bu verilere göre, şeker pancarı ve ayçiçeği gibi

ürünlerde ekilen alanlarda ve üretim miktarlarında artışlar gözlemlenirken, tütün ve kuru fasulye gibi ürünlerde azalışlar yaşanmıştır. Yem bitkileri kategorisinde ise hem alan hem de üretim miktarında artışlar dikkat çekmektedir. Bu değişimler, tarım politikaları, iklim koşulları ve pazar talepleri gibi faktörlerden etkilenmektedir.

3.2.6. Sebzeçilik

Kışla karşılaştırıldığında, ulusal sebze ihracatının yaz aylarındaki ihracat rakamları %50'nin altındadır. Bu amaçla ilimizde yazlık üretim ve ihracatı destekleyecek yayla koşullarında örtü altı yetiştiriciliği ve organize örtü altı alanlarının kurulması sanayinin gelişmesini teşvik edecektir. İlimizin iklimi yazlık ve kışlık sebze üretimine uygundur.

Malatya, zengin tarım potansiyeli sayesinde çeşitli sebzelerin başarılı bir şekilde yetiştirildiği bir bölgedir. Özellikle domates, biber, patlıcan, salatalık ve kabak gibi sebzeler, Malatya'nın tarım ürünleri arasında önemli bir yer tutar. Seraların yaygın olarak kullanıldığı bölgelerde modern tarım teknikleriyle bu sebzeler hem yerel tüketim hem de ticari pazarlar için üretilmektedir. Malatya'nın tarımı, yerel ekonomiye katkı sağlamanın yanı sıra, bölgenin tarımsal zenginliğini ve çeşitliliğini de gözler önüne sermektedir.

Tablo 37: Malatya'da 2023 Yılı Sebze Üretimi

ÜRÜNLER	2022		2023		
	ALAN (da)	ÜRETİM (TON)	ALAN (da)	ÜRETİM (TON)	ÜLKE İÇİ SIRALAMASI
Kavun	18.545	24.642	17.678	26.808	20 (%1,56)
Karpuz	3.124	13.977	3.287	15.696	36 (%0,4)
Biber	5.836	12.241	4.446	10.224	44
Hıyar	2.717	12.133	2.252	10.425	29
Patlıcan	1.128	3.058	932	2.436	29
Domates	5.877	30.258	7.188	38.839	39
Fasulye (Taze)	745	883	319	359	60
Soğan (Yeşil)	328	461	263	386	46
Kabak (Çerezlik)	1.200	36	140	6	20
Sarımsak (Kuru)	297	242	159	130	34
Diğer (...)	2.086	4.848	1.297	3.080	...
TOPLAM	41.883	102.779	37.961	108.389	

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 37’de 2022 ve 2023 yıllarında Malatya’da çeşitli sebze ürünlerinin ekilen alanları, üretim miktarları ve ülke içi sıralamaları verilmiştir. Kavunun, 2022 yılında ekilen alanı 18.545 dekar ve üretim miktarı 24.642 tondur. 2023 yılında ekilen alan hafifçe azalarak 17.678 dekara düşmüş, ancak üretim miktarı 26.808 tona yükselmiştir ve ülke içi sıralamasında 20. sırada yer almaktadır. Karpuzun, 2022 yılında ekilen alanı 3.124 dekar ve üretim miktarı 13.977 tondur. 2023 yılında ekilen alan biraz artarak 3.287 dekara çıkmış ve üretim miktarı da 15.696 tona yükselmiştir ve ülke içi sıralamasında 36. sıradadır. Domatesin, 2022 yılında ekilen alanı 5.877 dekar ve üretim miktarı 30.258 tondur. 2023 yılında ekilen alan artarak 7.188 dekara çıkmış ve üretim miktarı da 38.839 tona yükselmiştir ve ülke içi sıralamasında 39. sıradadır. Biberin, 2022 yılında ekilen alanı 5.836 dekar ve üretim miktarı 12.241 tondur. 2023 yılında ekilen alan azalarak 4.446 dekara düşmüş ve üretim miktarı da 10.224 tona gerilemiştir. Malatya ili, biber üretim miktarına göre ülke içi sıralamasında 44. sırada yer almaktadır. Diğer sebzeler, 2022 yılında 2.086 dekar ekilmiş ve 4.848 ton üretim yapılmıştır. 2023 yılında ise ekilen alan 1.297 dekara düşmüş ve üretim miktarı 3.080 tona gerilemiştir.

Kavun üretiminde 2023 yılında bir miktar alan azalmasına rağmen, üretim miktarında artış görülmüştür. Karpuz ise hem alan hem de üretim miktarında artış yaşamıştır. Biber, hıyar ve patlıcanın 2023 yılında hem alan hem de üretim miktarlarında azalma yaşanmıştır. Bu ürünlerdeki düşüşler, ekonomik koşullar, iklim etkileri veya tarımsal üretim stratejilerindeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Domates üretimi 2023 yılında önemli bir artış göstermiştir. Fasulye (taze), soğan (yeşil), kabak (çerezlik), sarımsak (kuru) gibi diğer ürünlerde düşüşler gözlemlenmiştir. Bu ürünlerdeki değişimler, tarım politikaları ve pazar talepleri gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Malatya’nın toplam tarım ürünleri üretimi 2023 yılında 108.389 ton olarak gerçekleşmiş ve önceki yıla göre artış göstermiştir. Bu artış, tarım sektöründeki büyüme potansiyelini ve ülke içi tarımsal üretim kapasitesini yansıtmaktadır.

3.2.7. Meyvecilik

Malatya, meyvecilik için uygun toprak ve iklim koşullarına ve yeterli suya sahiptir. Malatya’da ağırlıklı olarak kayısı, elma, kiraz, üzüm ve diğer meyve çeşitleri üretilmektedir.

Tablo 38: Malatya 2023 Yılı Meyve Üretim Miktarı (Ton)

ÜRÜN	2022		2023		ÜLKE İÇİ SIRALAMASI
	MEYVELİK ALANI	ÜRETİM	MEYVELİK ALANI	ÜRETİM	
	(DA)	(TON)	(DA)	(TON)	
Kayısı	877.908	336.782	892.022	328.767	1 (%42)
Dut	1.341	8.625	1.449	8.502	1 (%12)
Bağ	35.325	16.146	34.277	15.261	29 (%0,9)
Elma	20.492	27.226	21.309	30.147	11
Badem	20.304	2.493	21.583	2.717	24
Ceviz	19.875	4.013	21.413	4.774	32
Kiraz	4.704	3.628	4.643	3.731	29
Şeftali	1.068	1.408	1.006	1.463	29
Armut	1.655	5.022	1.646	4.963	22 (%1)
Diğer (...)	3.008	4.912	3.834	7.931	...
TOPLAM	985.680	410.255	1.002.746	408.256	

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 38’de Malatya’nın 2022 ve 2023 yıllarındaki meyvelik alanları ve üretim miktarları verilmiştir. Kayısı hem meyvelik alanı hem de üretim miktarı bakımından en büyük üründür. Dut meyvelik alanı ve üretim miktarı bakımından küçük bir ürün olmasına rağmen, 8.502 ton üretimi yapılmıştır. Bağ üretimi için büyük bir alan ayrılmış olmasına rağmen, üretim miktarı düşüktür. Elmanın hem meyvelik alanında hem de üretim miktarında artış olduğu görülmektedir. 2023 yılında 30.147 tona yükselerek üretimde önemli bir artış gösterip ülke sıralaması içinde 11. sırada yer almaktadır. Badem ve cevize baktığımızda, her ikisi de meyvelik alanı ve üretim miktarında artış göstermiştir. Kiraz ve şeftali ise meyvelik alanı ve üretim miktarlarında nispeten küçük olan ürünlerdir. Armut için ayrılan meyvelik alan da ve üretim miktarında hafif bir azalma görülmektedir. Diğer meyve ürünleri ise toplamda küçük bir meyvelik alanı kaplıyorlar ancak üretim miktarları yüksektir.

Türkiye'nin meyve üretiminde önemli ürünler arasında kayısı belirgin bir şekilde öne çıkıyor. Elma, badem ve ceviz gibi diğer ürünlerde ise artan bir üretim trendi görülüyor. Malatya Tarım İl Müdürlüğü’nün verilerine göre Malatya ilinde en çok yetiştiriciliği yapılan tarım ürünü, 328.767 ton ile kayısıdır. Kayısı üretimini, 30.147 ton

ile elma, 15.261 ton ile bağ (üzüm) takip etmektedir. Malatya %42 kayısı ve %12 dut üretimi ile Türkiye içinde birinci sırada yer almaktadır.

3.2.7.1. Kayısı

Malatya kayısı, şehrin ekonomisine önemli katkılar sağlar. Hem tarım sektöründe istihdamı artırır hem de kayısı ticareti ve işlenmesiyle ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Ayrıca, Malatya'nın tanıtımında ve turizminde önemli bir rol oynar.

Malatya, Türkiye'nin önemli tarım bölgelerinden biridir ve özellikle kayısı üretiminde ünlüdür. Malatya'da yetiştirilen kayısı çeşitlerinin başında Hacıhaliloğlu gelmektedir. Bu çeşit, Malatya kayısının yaklaşık %90'ını oluşturur ve kurutulmuş halde de tercih edilir. Son yıllarda ise Kabaası ve Soğancı çeşitlerinin de üretimi artmıştır. Hasanbey, Çöloğlu, Çataloğlu, Şekerpare, Yeğen, Hacıkız, Paşamışmış ve Turfanda ise diğer önemli Malatya kayısı çeşitleridir. Bu çeşitlerin bir kısmı sofralık olarak tüketilirken, Hacıhaliloğlu, Kabaası, Soğancı ve Çataloğlu gibi bazıları kurutma işlemine daha uygun meyve yapısına sahiptir. Kurutma için uygun olan çeşitlerin belirleyici özelliği, yüksek kuru madde içeriğidir; bu çeşitlerde kuru madde oranı genellikle %24-30 arasında değişirken, sofralık çeşitlerde bu oran %18-20 arasında bulunur. Kurutma amaçlı yetiştirilen Hacıhaliloğlu, Soğancı, Çataloğlu ve Kabaası çeşitleri orta büyüklükte meyveler verir. Kayısı çekirdekleri, kabuk ve iç olmak üzere iki kısımdan oluşur ve meyvenin ağırlığının yaklaşık %12'sini oluşturur. Çekirdek içinde bulunan bileşikler arasında glikozitler, amigdalin, nişasta ve yağ yer alır. Acı çekirdekler genellikle ilaç ve kozmetik sanayiinde kullanılırken, tatlı çekirdekler genellikle gıda endüstrisinde değerlendirilir. Çekirdek alındıktan sonra geriye kalan kabuklar yakacak olarak kullanılır (Malatya Valiliği, 2024).

Malatya, dünyaca ünlü kayısılarıyla bilinir. Bu şehirde yetişen kayısının öne çıkan özellikleri arasında renk, tat, koku, aroma ve kuru madde bakımından zenginliği gelmektedir. Malatya kayısının en belirgin özelliği ise içerdiği kuru madde oranının, hem ülkemizin diğer bölgelerinde yetişen kayısı türlerine hem de dünyanın diğer ülkelerindeki kayısı çeşitlerine kıyasla oldukça yüksek olmasıdır. Türkiye'nin diğer bölgeleri ve dünya genelindeki kayısıların kuru madde oranı genellikle %15 civarında iken, Malatya kayısının bu oranı %25-30 arasında değişmektedir. Bu durum, Malatya kayısını kurutmak için son derece uygun hale getirmektedir.

Malatya'da yaklaşık olarak 3-4 kg yaş kayısıdan 1 kg kuru kayısı elde edilebilirken, diğer bölgelerde ve ülkelerde bu oran genellikle 7 kg civarındadır. Bu da Malatya kayısının kurutulması için ekonomik bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca, Malatya'nın iklim şartları, hasat döneminde doğal kurutma işlemi için son derece elverişlidir, bu da kurutma işleminin maliyetini düşürmektedir (BİLSAM, 2011).

Tablo 39: 2023 Yılı Malatya Kayısı Rekoltesi

İLÇE ADI	Toplam Meyve Veren Ağaç Sayısı	Ağaç Başına Ortalama Verim (Kg)	Toplam Yaş Kayısı Üretimi (Ton)	Kurutmalığa Ayrılacak Kayısı Miktarı (Ton)	Elde Edilecek Kuru Kayısı Miktarı (Ton)
AKÇADAĞ	1.380.800	66.38	91.651	73.320	18.330
ARAPGİR	14.160	0.00	0	0	0
ARGUVAN	139.000	32.00	4.448	3.558	890
BATTALGAZİ	1.234.700	27.83	34.366	27.493	6.873
DARENDE	1.254.500	48.33	60.634	48.507	12.127
DOĞANŞEHİR	444.700	46.83	20.827	16.661	4.165
DOĞANYOL	177.250	30.67	5.436	4.349	1.087
HEKİMHAN	812.905	36.67	29.807	23.845	5.961
KALE	179.276	34.00	6.095	4.876	1.219
KULUNCAK	416.500	34.00	14.161	11.329	2.832
PÜTÜRGE	204.100	42.67	8.708	6.967	1.742
YAZIHAN	693.720	62.71	43.506	34.805	8.701
YEŞİLYURT	1.048.600	63.14	66.212	52.969	13.242
İL TOPLAMI	8.000.211	40.40	385.850	308.680	77.170

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 39, 2023 yılında Malatya ilinin ilçelerindeki kayısı üretimine ve işlenmesine ilişkin verileri içermektedir. Akçadağ'da toplam meyve veren ağaç sayısı oldukça yüksektir. Ağaç başına ortalamada 66.38 kg verim ile toplam yaş kayısı üretimi 91.651 ton olarak gerçekleşmiştir. Kurutmalığa ayrılan kayısı miktarı 73.320 ton iken, elde edilecek kuru kayısı miktarı 18.330 ton olduğu görülmektedir. Arguvan'da toplam meyve veren ağaç sayısı 139.000, ağaç başına verim 32.00 kg olarak hesaplanmıştır. Toplam yaş kayısı üretimi 4.448 ton, kurutmalığa ayrılan miktar 3.558 ton ve elde edilecek kuru kayısı miktarı 890 ton olarak belirlenmiştir. Battalgazi'de toplam meyve veren ağaç sayısı 1.234.700, ağaç başına verim 27.83 kg. Toplam yaş kayısı üretimi 34.366 ton, kurutmalığa ayrılan miktar 27.493 ton ve elde edilecek kuru kayısı miktarı 6.873 tondur. Darende'de 1.254.500 meyve veren ağaç ile toplam yaş kayısı üretimi 60.634 tondur. Kurutmalığa ayrılan kayısı miktarı 48.507 ton ve elde edilecek kuru kayısı miktarı 12.127 ton olarak gerçekleşmiştir. Diğer ilçelerde (Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Pütürge, Yazıhan, Yeşilyurt) meyve veren ağaç

sayısı, ağaç başına ortalama verim, toplam yaş kayısı üretimi, kurutmalığa ayrılan kayısı miktarı ve elde edilecek kuru kayısı miktarı farklılık göstermektedir.

Malatya ilindeki toplam meyve veren ağaç sayısı 8.000.211, ağaç başına ortalama verim 40.40 kg olarak hesaplanmıştır. Toplam yaş kayısı üretimi 385.850 ton, kurutmalığa ayrılan miktar 308.680 ton ve elde edilecek kuru kayısı miktarı 77.170 ton olarak belirlenmiştir. Bu veriler, Malatya'nın kayısı üretimindeki dağılımını ve toplam üretim miktarlarını göstermektedir. Bazı ilçelerin yüksek verimli olduğu, diğerlerinin ise daha düşük verimle üretim yaptığı görülmektedir. Ayrıca kurutmalığa ayrılan kayısı miktarı ile elde edilen kuru kayısı miktarı, üretimin ne kadarının kurutulmuş ürün olarak işlendiğini ve pazarlandığını göstermektedir.

Tablo 40: Türkiye ve Malatya’da Kayısı Üretimi

YILI	DÜNYA	TÜRKİYE		MALATYA				ORAN
	ÜRETİMİ							
	(TON)	ALAN	YAŞ KAYISI ÜRETİM MİKTARI (TON)	ALAN	AĞAÇ SAYISI (ADET)	YAŞ KAYISI ÜRETİM MİKTARI (TON)	KURU KAYISI ÜRETİM MİKTARI (TON)	
		(DA)		(DA)				
2020	3.720.000	1.322.000	864.000	849.871	7.817.251	381.737	85.275	45%
2021	3.762.000	1.337.000	850.000	856.422	7.819.720	391.088	86.039	46%
2022	3.826.000	1.360.000	818.000	877.908	7.952.831	336.782	75.776	41%
2023		1.449.405	750.000	892.022	8.066.936	328.767	77.170	42%

Kaynak: (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024)

Tablo 40'ta, 2020 ve 2023 yılları arasında Dünya ile Türkiye genelinde ve Malatya ilindeki yaş ve kuru kayısı üretim miktarları ile bu üretimlerin yıllara göre değişim oranları gösterilmektedir. Dünya üretimine baktığımız zaman 2020'den 2023'e doğru yaş kayısı üretimi artış göstermiştir. 2020'de 3.720.000 ton iken, 2023 yılında 3.826.000 tona yükselmiştir. Türkiye'de 2020 ve 2023 yılları arasında kayısı üretim alanı artmıştır. 2020'de 1.322.000 dekar iken, 2023 yılında 1.449.405 dekara çıkmıştır. Türkiye'nin yaş kayısı üretim miktarında yıllar içinde azalış olmuş ve 2020'de 864.000 ton olan kayısı üretim miktarı 2023 yılında 750.000 tona düşmüştür. Malatya'da kayısı üretim alanında azalma, ağaç sayısında ise artış olduğu görülmektedir. Malatya'nın yaş kayısı üretim miktarı 2020 yılında 381.737 ton iken, 2023 yılında 328.767 tona gerilemiştir. Malatya'da kuru kayısı üretimi ise 2020'de 85.275 ton iken, 2023 yılında

77.170 tona düşmüştür. Malatya'nın Türkiye kayısı üretimine oranı yıllar içinde değişmiştir. 2020'de %45 olan oranı, 2023 yılında %42'ye düşmüştür.

Türkiye yıllık olarak yaklaşık 800.000 ton taze kayısı üretiyor ve bunun önemli bir kısmını kuru kayısıya dönüştürüyor. Dünya yaş kayısı üretiminin yaklaşık %20'si Türkiye'den gelmekte olup dünya pazarındaki kuru kayısı üretiminin ise yaklaşık %80'i Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Malatya ili, Türkiye taze kayısı üretiminin %60'ını ve kuru kayısı üretiminin ise %90'ını gerçekleştirmektedir. Ülkedeki 15 milyon civarındaki toplam kayısı ağacının yaklaşık 8 milyonu Malatya ilinde bulunmaktadır. Bu verilere göre, Malatya ilinin dünya yaş kayısı üretiminde %12'lik, dünya kuru kayısı üretiminde ise yaklaşık %70'lik bir payı bulunmaktadır (BİLSAM, 2009).

Tablo 41: Türkiye ve Malatya Kuru Kayısı İhracatı

YILI	DÜNYA	TÜRKİYE		MALATYA			ORTALAMA İHRACAT FİYATI (\$/KG)
	KURU KAYISI						
	İHRACAT MİKTARI						
	(TON)	KURU KAYISI İHRACAT MİKTARI (TON)	KURU KAYISI İHRACAT GETİRİSİ (1000\$)	KURU KAYISI ÜRETİMİ (TON)	KURU KAYISI İHRACAT MİKTARI (TON)	GETİRİSİ (1000\$)	
2020	153.833	89.909	265.019	85.275	49.122	144.909	2,95
2021	159.000	90.203	347.905	86.039	48.469	184.666	3,81
2022	169.700	76.335	401.731	75.776	40.294	212.067	5,263
2023		70.869	408.074	77.170	28.310	164.198	5,80

Kaynak: (Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024)

Tablo 41'de 2020 yılı itibarıyla Dünya, Türkiye ve Malatya ilinin kuru kayısı ihracat miktarları ve bu ihracatların bin dolar bazında getirisi gösterilmiştir. Dünya kuru kayısı ihracat miktarı 2020 yılında 153.833 ton iken 2023 yılında 169.700 tona yükselmiştir. Bu yükseliş kuru kayısının dünya çapında talep gördüğünü ve ihracat miktarlarının arttığını göstermektedir. Türkiye'nin kuru kayısı ihracat miktarı 2020'de 89.909 ton iken, 2023 yılında 70.869 tona düşmüştür. Türkiye'nin kuru kayısı ihracatından elde ettiği getiri 2020 yılında 265.019 bin dolar iken, 2023 yılında 408.074 bin dolara yükselmiştir. Türkiye'nin kuru kayısı ihracatından elde ettiği gelir artmıştır. Malatya'nın kuru kayısı üretimi 2020 yılında 85.275 ton iken, 2023 yılında 77.170 tona düşmüştür. Kuru kayısıda ihraç ettiği miktar da azalarak 49.122 tondan 28.310 tona

düşmüştür. Malatya'nın kuru kayısıdan elde ettiği ihrac getirisi 2020 yılında 144.909 bin dolar iken, 2023 yılında 16.305 bin dolara düştüğü görülmektedir. Tablodaki ortalama ihracat fiyatı, yıllara göre farklılık göstermektedir. 2020 yılında 2,95 \$/kg iken, 2023 yılında 5,80 \$/kg'a yükselmiştir. Bu da kuru kayısı için alınan fiyatların yükseldiğini göstermektedir. Türkiye'de kuru kayısı üretimi ve ihracat miktarı arasındaki ilişki ters orantılıdır. Üretim miktarı azalırken, ihracat miktarı ve getirisi artmıştır. Bu da ürün kalitesinin ve fiyatların önemli faktörler olduğunu göstermektedir. Malatya'nın kuru kayısı ihracatındaki artış, hem miktar hem de fiyat bazında Türkiye'nin ve dünyanın genel eğilimlerini yansıtmaktadır.

Tablo 42: 2006-2023 Yılları Arası Kayısı Üretim ve İhracat Değerleri

YIL	Malatya Meyve Veren Ağaç Sayısı	Malatya Yaş Kayısı Üretim (Ton)	Malatya Kuru Kayısı Üretim (Ton)	Çevre İllerin Kuru Kayısı Üretim (Ton)	İhraç Edilen Türkiye Toplam Kuru Kayısı Miktarı (Kg)	Türkiye Toplam Kuru Kayısı İhracat Getirisi (Dolar)	Kuru Kayısı Ortalama İhracat Fiyatı(\$/Kg)
2006	6.674.350	242.871	55.600	6.991	110.972.000	194.607.735	1,754
2007	6.740.050	267.733	64.575	14.860	102.281.000	236.613.673	2,313
2008	6.803.250	362.873	84.100	19.375	98.086.000	318.573.000	3,247
2009	6.889.000	340.085	76.475	24.535	97.875.000	276.210.428	2,822
2010	6.912.350	220.927	51.210	8.150	89.511.000	347.582.887	3,883
2011	6.971.800	409.646	127.300	14.900	89.751.000	364.938.201	4,066
2012	7.068.500	510.000	125.000	27.218	101.540.334	298.301.477	2,938
2013	7.135.350	411.825	95.000	20.945	117.861.061	315.263.534	2,675
2014	7.287.000	38.654	7.100	2.010	79.043.500	348.184.877	4,405
2015	7.475.000	336.000	76.500	15.500	65.555.039	304.081.735	4,638
2016	7.558.000	402.000	92.500	14.250	79.171.994	290.672.143	3,671
2017	7.687.200	672.670	152.000	21.475	94.874.662	266.874.090	2,812
2018	7.626.832	401.363	80.818	8.500	91.430.000	254.344.448	2,782
2019	7.99.755	391.792	87.642	750	99.665.000	254.084.227	2,549
2020	7.817.251	381.737	85.275	18.979	89.909.000	265.019.803	2,948
2021	7.819.720	391.088	86.039	11.532	90.203.000	347.905.336	3,857
2022	7.952.831	336.782	75.776	-	76.235.000	401.731.000	5,263
2023	8.066.436	328.767	77.110	-	70.869.000	408.074.000	5,800

Kaynak: Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2024

Tablo 42'ye göre Malatya'da meyve veren ağaç sayısı en fazla 8.066.436 ile 2023 yılındadır. En fazla yaş kayısı üretimi 2017 yılında 672.670 ton, kuru kayısı üretimi ise yine 2017 yılında 152.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında Malatya'da meyve veren kayısı ağacı sayısı 6.674.350'ken 2023 yılında 8.066.436 adet olmuştur. Buna bağlı olarak da Malatya'da yaş kayısı üretimi artmış, 2006 yılında 242.871 tondan 2023 yılında 328.767 tona yükselmiştir. Kuru kayısı üretimi ise 2006 yılında 55.600 tondan

77.110 tona yükselmiştir. Malatya ilinde kayısı üretimi bu şekildeyken çevre illerdeki kuru kayısı üretimi 2021 yılında 11.532 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam Malatya'nın kayısı üretimi ile ülke genelinde ne kadar önde olduğunu göstermektedir. Türkiye genelinde 2006 yılında kayısı ihracatı 110.972.000 kilo, kayısı ihracatından elde edilen gelir 194.607.735 dolarken, 2023 yılında kuru kayısı ihracatı 70.869.000 kilo, kuru kayısı ihracatından elde edilen getiri ise 408.074.000 dolar seviyesine yükselmiştir.

3.3. Malatya İlinin Tarımsal İhracatı

Tablo 43: Türkiye ve Malatya'nın Tarımsal Ürünlerinin İthalat, İhracat Değerleri

	TÜRKİYE		MALATYA			
Yıl	İhracat (dolar)	İthalat (dolar)	İhracat (dolar)	İthalat (dolar)	İhracatta payı	İthalatta payı
2015	5.293.786.450\$	7.501.499.855\$	36.927.374\$	29.648.002\$	% 0,69	%0,39
2016	5.686.894.442\$	7.345.238.507\$	34.212.632\$	36.186.099\$	% 0,60	% 0,49
2017	5.579.338.974\$	9.374.404.688\$	23.702.356\$	35.485.047\$	% 0,42	% 0,37
2018	5.846.649.329\$	9.498.144.101\$	30.373.032\$	51.915.104\$	% 0,51	% 0,54
2019	5.588.545.345\$	9.835.392.346\$	28.994.952\$	48.682.450\$	% 0,51	% 0,49
2020	5.956.937.222\$	9.834.246.293\$	23.065.424\$	43.810.923\$	% 0,38	% 0,44
2021	7.156.041.479\$	12.082.079.734\$	37.825.901\$	39.516.321\$	% 0,52	% 0,32
2022	7.767.814.768\$	14.771.685.246\$	33.089.990\$	30.541.900\$	% 0,42	% 0,20
2023	9.631.414.537\$	13.799.234.766\$	28.708.109\$	56.620.348\$	% 0,29	% 0,41

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 43'te Türkiye genelinde ve Malatya özelinde tarımsal ürünlerin 2015-2023 yılları arasındaki dış ticaret verileri gösterilmektedir. Türkiye'nin tarımsal ihracatında 2015 ve 2023 yılları arasında en yüksek ihracat getirisi 9.631 milyar dolar ile 2023 yılında, en düşük ihracat getirisi 5.293 milyar dolar ile 2015 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin ihracatı 2015 yılında 5.293 milyar dolar iken, 2023 yılında 9.631 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye'nin ithalatı ise 2015 yılında 7.501 milyar dolar iken, 2023 yılında 13.799 milyar dolara çıkmıştır. Türkiye'nin ihracatında gözlemlenen artışlar, özellikle pandemi sonrası küresel ticaretin toparlanmasıyla ilişkilendirilebilir. 2019 yılı pandemi dönemi, küresel tedarik zincirlerinde ve talep üzerinde önemli etkilere sahip olmuş, bu da dış ticaret verilerindeki dalgalanmaları etkilemiştir.

Malatya'nın tarımsal ihracatına baktığımız zaman 2015 ve 2023 yılları arasında en yüksek ihracat getirisi 37.825 bin dolar ile 2021 yılında, en düşük ihracat getirisi ise 23.065 bin dolar ile 2021 yılında gerçekleşmiştir. Malatya'nın ihracatı 2015 yılında 36.927 bin dolar iken, 2023 yılında 28.708 bin dolara gerilemiştir. Malatya'nın ithalatı ise 2015 yılında 29.648 bin dolar iken, 2023 yılında 56.620 bin dolara yükselmiştir. Malatya'nın Türkiye içerisindeki ihracat payı 2015 yılında %0,69 iken, 2023 yılında %0,29'a düşmüştür. İthalat payı ise 2015 yılında %0,39 iken %0,41'e yükselmiştir. Malatya'nın hayvansal ihracat getirisinin Türkiye ihracatı içerisinde payı 2016 yılında %0,60, 2018 yılında %0,51 ve 2021 yılında ise %0,52'dir.

Malatya'nın dış ticaret verilerindeki bu değişimler, özellikle tarım ürünleri ve meyve ihracatındaki dalgalanmalarla ilişkilidir. Deprem ve pandemi gibi doğal afetler ve küresel sağlık krizleri, bu veriler üzerinde etkili olmuştur.

3.4. Malatya İlinde Tarımın Ekonomiye Yararları

Malatya'da tarım alanında yatırım yapmanın avantajları bulunmaktadır.

1. Bölgesel teşviklerin varlığı (IPARD, Fırat Kalkınma Ajansı, SSK prim indirimi, vergi indirimi, faiz desteği),
2. Gelişmiş bir ulaşım ağının (hava, karayolu, demiryolu), şehirler arası kavşaklar arasında olması,
3. Tarım ve hayvancılık alanlarının çokluğu,
4. Bol miktarda yüzey ve yeraltı suyu kaynakları ile sulanabilecek arazi alanının bulunması,
5. Temiz toprak, su ve hava imkanları,
6. Uygun iklim yapısı,
7. Meyve yetiştirme faaliyetleri için mikro iklim bölgelerinin bulunması,
8. Güçlü tarım kurumlarının (il gıda, tarım ve hayvancılık büroları) ve Ar-Ge araştırma kurum ve kuruluşlarının (tarım kolejleri, kayısı araştırma istasyonları) varlığı,
9. Tarımsal-endüstriyel altyapının yeterliliği tarım için avantaj sağlamaktadır.

Bu özellikler Malatya ilinde tarım ve hayvancılık yatırımlarının yapılması konusunda avantajlar oluşturmaktadır.

Malatya, tarım potansiyeli yüksek bir şehirdir. İklimi genellikle ılıman olduğundan, çeşitli tarım ürünlerinin başarılı bir şekilde yetiştirilmesine olanak tanır. Özellikle verimli toprakları ve Fırat Nehri'nin sulama imkanları, tarımsal üretimi destekleyen önemli faktörlerdir. Malatya, öncelikle dünyaca ünlü kayısılarıyla tanınmasına rağmen, meyve ve sebzelerin geniş bir yelpazesinin de yetiştirilebildiği bir bölgedir. Bu çeşitlilik, yatırımcılara ürün portföylerini çeşitlendirme fırsatı sunar. Ayrıca, bölgenin turistik potansiyeli ve kültürel zenginlikleri, tarım ürünlerinin pazarlaması ve turizmle ilişkilendirilerek ek gelir sağlama imkânı sunar. Türkiye'deki tarım sektörüne yönelik teşvikler ve yerel bilgi birikimi de Malatya'da tarım yatırımlarını destekleyen diğer avantajlardır. Bu nedenlerle, Malatya'da tarım alanında yatırım yapmak, hem yerel potansiyeli hem de ulusal ve uluslararası pazarlara erişim avantajlarıyla cazip bir seçenek olabilir.

Malatya, tarıma dayalı ekonomiden sanayiye dayalı ekonomiye hızlı bir geçiş yaşamaktadır. Ancak bu süreç her geçen gün hızlanırken, tarımın ekonomisine olan etkisi de önemini korumaktadır. Malatya'nın tarım sektörünün il ekonomisinde bu kadar önemli olmasının en önemli nedenlerinden biri, kayısının başkenti olmasıdır. Kayısı Türkiye'nin birçok yerinde ve dünyanın birçok ülkesinde yetiştirilmektedir ancak Malatya kayısı kendine has tat ve aroması ile kuru kayısı üretimine oldukça uygundur. Bu da Malatya'yı dünyanın bir numaralı kuru kayısı üretimi haline getirmiş ve "Malatya Kayısı" markası altında haklı bir üne kavuşmuştur.

Kayısı yetiştiriciliği Malatya ekonomisinde önemli bir yer tutmakta olup, Malatya'nın kuru kayısı üretimi dünyada birinci sırada yer almaktadır. Malatya'nın ülke ekonomisine yıllık 400-450 milyon dolar katkı sağladığı düşünüldüğünde, bu sektörün ilimiz ve ülkemiz için önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Malatya'nın doğal coğrafi yapısı ve uygun iklimi hayvan yetiştiriciliği için elverişlidir. Malatya'da son yıllarda modern hayvancılık, süt ve kümes hayvancılığı da gelişmiştir. Ayrıca Karakaya Baraj Gölü'nün oluşmasıyla birlikte eskiden nehir balıkçılığı şeklinde yapılan küçük çaplı balıkçılık, çevre köy sakinlerinin geçim kaynağı haline gelmiştir. Yıllar içerisinde büyükbaş (sığır) ve küçükbaş (keçi, koyun), kümes hayvanları (kaz, hindi, ördek) ve arı varlığı sayılarında da artış olmuştur. Geniş meraların zayıf olması küçükbaş hayvancılığı etkilemektedir. Bu alanlar ıslah edildiği takdirde küçükbaş hayvan varlığı daha da artış gösterebilecektir. Hayvansal ürün ihracatını değerlendirecek olursak et ve yumurta ürünleri dış ticarete önemli bir paya sahiptir. Balıkçılık sektöründeki üretim kapasitesini artırmak ve su ürünleri yetiştiriciliği alanında modern yöntemleri kullanmak önemlidir. Bu, daha fazla ürünün piyasaya sunulmasını ve ihracat potansiyelinin genişlemesini sağlar. Bal ihracatı en son 2020 yılında gerçekleşmiştir. Bal ihracatı yapabilmek için ürünün belirli kalite standartlarına uygun olması ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilir olması gereklidir. Arı sayısındaki artış üretim miktarını artırabilir, ancak ürünün kalitesi, hijyen standartlarına uygunluğu ve etkin pazarlama stratejileri olmadan ihracat potansiyeli gerçekleşemez. Süt ürünleri ihracatı 2021 yılında önemli bir artış yaşamış fakat 2023 yılında tekrar düşmüştür. Yün ve yün iplik ihracatında da önemli düşüşler yaşanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda hayvansal ürün ihracatında en yüksek paya sahip olan et ve yumurtanın dış ticarete ki önemini korumak için kümes hayvancılığında modern tesisler ve teknolojik yeniliklerin kullanımı artırılmalıdır.

Malatya'da hayvansal ihracat ve ithalat rakamlarında yıllar içerisinde artış görülmüş fakat Malatya'nın Türkiye genelinde dış ticaretteki payı düşük seviyelerde kalmaya devam etmiştir. Malatya'da hayvancılık ihracatını artırmak için kırsal alanlardaki alt yapının geliştirilmesi yoluyla bölgesel Pazar ulusal pazara açılıp ekonomik kalkınmaya teşvik edilmelidir. Bölgedeki hayvancılık potansiyelini ve kapasitesini geliştirmek için modern yetiştirme yöntemleri ve teknolojileri kullanılmalıdır. Yemleme, sağlık kontrolü ve üreme programları gibi konularda iyileştirmeler yaparak hayvan sağlığı ve verimliliği artırılabilir. Uluslararası standartlara uygun hayvan sağlığı ve hijyen koşulları sağlanmalıdır. Hayvansal ürünlerin sertifikalandırılması ve belgelendirme süreçlerine özen gösterilmelidir. Bu süreçler,

ürünlerin uluslararası pazarlarda kabul edilmesini ve güvenilirliğini artırır. Güçlü bir lojistik ve dağıtım ağı oluşturarak ürünlerin zamanında ve güvenilir bir şekilde hedef pazarlara ulaştırılmasını sağlamak önemlidir. Pazarlama ve tanıtım faaliyetlerine yatırım yaparak Malatya'da üretilen hayvansal ürünlerin uluslararası pazarda tanıtımını artırmak gerekir. Dijital pazarlama stratejileri, uluslararası fuarlar ve ticaret misyonları gibi etkinlikler bu süreçte önemli rol oynar. Yerel ticaret odaları, ihracatçı birlikleri ve dış ticaret destek kuruluşları ile iş birliği yaparak yeni pazarlara giriş fırsatları araştırılmalıdır. Bu stratejiler, Malatya'da hayvancılık ihracatını artırmak için temel adımları oluşturur. Hayvancılığın genişlemesiyle tarımda kullanılan doğal gübre miktarı artacak ve dolayısıyla tarımın da verimliliği artmış olacaktır.

Fırat Kalkınma Ajansı Rapor'unda (2023), kırsaldan kente doğru yaşanan yoğun göç dalgasının olduğu tarım ve hayvancılık ile uğraşan genç nüfus sayısında da bu sebeple günden güne azalma söz konusu olduğu belirtilmiştir. Bu sektördeki kişilerin yaş ortalamasının bir hayli yüksek olduğu bilinmekle birlikte genç nüfusun tarım ve hayvancılığa yönlendirilmesinin gelecek nesillerin sağlıklı gıdaya erişimlerinin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Özellikle tarımsal alanda eğitilmiş gençlerin genç nüfusun tarımsal üretime girişimci veya çalışan olarak aktif katılımlarının teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Tarımsal uygulamalarda mekanizasyonun yaygınlaştırılması amacıyla teşviklerin artırılmalı, tarımsal uygulamalarda birim tarım alanı ile traktör ve tarım alet makinası uyumunun sağlanması, tarımsal işlemlerde ortak makine kullanımının artırılması, arazi toplulaştırması ile tarım alanlarının daha rantabl kullanımının ve alternatif ürün deseni ve üretim modellerinin geliştirilmesi, tarım makinaları üretim ve sanayisinde Ar-Ge çalışmalarına önem verilmesi ve en önemlisi çiftçilerimizin tarımsal uygulamalar ve makine kullanımı konusunda eğitimlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Malatya'nın tarım üretimi ve ihracatı, şehrin ekonomik ve sosyal kalkınmasında kilit bir rol oynar. Malatya'da tarımla uğraşanların çoğunluğu kayısı, buğday, şeker pancarı, arpa, nohut, mercimek, mısır ve çavdar gibi tarım ürünleriyle geçinmektedir. Malatya kayısı gibi dünya çapında ünlü bir ürünün yanı sıra diğer tarım ürünleri de şehrin tanıtımına ve dış ticaret performansına önemli katkılar sağlar. Malatya iklimi birçok ürün yetiştirmek için elverişlidir. Örneğin elma, dut, ceviz, üzüm ve kiraz yetiştiriciliği de meyvecilik sektöründe öne çıkmaktadır. Bağcılık da kara üzümler,

özellikle Arapgir bölgesinde yetiştirilenler, Türkiye'nin en ünlü üzüm çeşididir. Üretim miktarlarına baktığımızda 2023 yılında, kayısı ve dut Türkiye sıralamasında birinci olmuştur. Tarımsal ürünlerin ihracatına baktığımızda Malatya'da üretimi çoğunlukta olan ceviz, dut ve kiraz ihracatı Türkiye tarafından konulan ihracat yasakları olan ürünlerdir. Fakat elma ve üzüm üretiminin artması ve ülke içindeki sıralamalarının iyi olması ihraç edilebilmelerini göstermektedir. Malatya'nın tarımsal ürünlerinin ithalat ve ihracat oranı Türkiye oranına göre fazlasıyla düşüktür. 2023 yılında Malatya'nın tarımsal ihracata katkısı %0.29'dur.

Tarım sektörü ekonomik bağımsızlığın sürdürülebilmesi için önemli bir faktördür ve en önemli gelir tarımsal ihracattan gelmektedir. Bir ülkenin ekonomik büyümesi, kırsal kalkınma ve dış ticaret dengesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, tarımın sürdürülebilirliğinin ve rekabet gücünün artırılması için çeşitli politika ve stratejilerin geliştirilmesi önemlidir. Bu yüzden Malatya için tarım sektörünü dikkate almalıyız. Mevcut ekili arazilerin verimini arttırmak için yeni teknolojilerin uygulanması, verimsiz olduğu düşünülen arazilerin açılarak tarımsal ürünlerin arttırılması gereklidir. Tarımın teknolojik olarak yenilenmesi ve verimliliğin artırılması üretim maliyetlerini azaltarak rekabet gücünü artırır ve ihracatı destekler. Sosyal açıdan kırsal kesimde düşük gelirli çiftçilere yeterli sosyal güvence sağlanmalıdır. Ürünleri için Pazar yaratan ve başarılı bir şekilde ihracat yapan ülkeler, kendi üreticilerinin gelişmesini sağladıkça gelir düzeylerini ve refahını arttıracaktır. Tarımsal gelirin artmasıyla birlikte milli gelir düzeyi de artacak, dış ticaret oranı da artacak ve bu da ülkeye fayda sağlayacaktır.

Tarım sektöründe enerjiye önem vermek ve bu kaynağı etkin şekilde kullanmak için çeşitli stratejiler uygulanabilir. Öncelikle, enerji verimliliğini artırmak amacıyla modern teknolojiler ve düşük enerji tüketimli tarım makineleri kullanılabilir. Yenilenebilir enerji kaynakları, özellikle güneş ve rüzgar enerjisi, tarım alanlarında enerji maliyetlerini düşürürken çevresel etkileri de azaltır. Enerji yönetim sistemleri kurarak enerji tüketimini izlemek ve optimize etmek, tasarruf sağlamaya yardımcı olur. Ayrıca, tarım üreticilerine enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı hakkında eğitim verilmeli ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Devlet destekleri ve teşvikler, enerji verimliliği projelerine finansal destek sağlayarak yeni teknolojilerin benimsenmesini teşvik eder. Enerji depolama çözümleri, yenilenebilir enerjinin daha

verimli kullanılmasını sağlar. Son olarak, tarım ve enerji alanında yapılan araştırma ve geliştirme çalışmaları, yeni teknolojilerin ve yöntemlerin geliştirilmesini destekleyerek enerji verimliliğini artırabilir ve tarımsal üretkenliği artırabilir.

6 Şubat 2023 tarihinde ülkemizde gerçekleşen Pazarcık ve Elbistan merkezli iki büyük deprem, dünya genelinde benzerine nadir rastlanan bir örnek teşkil etmiştir. Bu depremler on bir ilde etkili olmuş ve yaklaşık 13,5 milyon vatandaşımızın yaşadığı geniş bir bölgede ciddi bir yıkıma neden olmuştur. En fazla yıkımın olduğu illerden biri olan Malatya afet bölgesi ilan edilmiştir. Asrın felaketi olarak nitelendirilen bu depremlerin, sosyal, beşerî ve iktisadi hayata önemli etkilerinin olduğu açıktır. Depremler genellikle altyapıya ve tarım arazilerine zarar verir. Malatya gibi tarımın önemli olduğu bir bölgede, depremlerin yol açtığı altyapı hasarı, sulama sistemlerinin zarar görmesi ve üretim arazilerinin kaybı, tarım ürünlerinin üretimini ve kalitesini olumsuz etkileyebilir. Bu durum, ihracat için gereken ürün miktarı ve kalitesini düşürebilir ve dolayısıyla ihracat gelirlerinde azalmaya neden olabilir. Ayrıca, depremin ekonomik belirsizlik yaratarak yatırımcı güvenini azaltması, tarım sektöründeki gelişmeleri ve yatırımları olumsuz etkileyebilir. Malatya'nın 2023 yılındaki tarımsal ihracat değerindeki düşüşün, depremin doğrudan ve dolaylı etkileriyle ilişkilendirilmesi mümkündür.

Deprem sonrasında Malatya'da hayvan ihracatının yüksek, kuru kayısı ihracatının ise düşük olmasının nedeni, depremden kaynaklanan hasarın tarım alanlarını ve altyapıyı olumsuz etkilemesidir. Tarım arazilerindeki hasar ve altyapı sorunları, kayısı üretimini ve ihracatını zorlaştırabilirken, hayvan ürünleri kısa vadeli talep değişimlerine daha esnek yanıt verebilir. Ayrıca, kaynakların acil ihtiyaçlara yönlendirilmesi ve lojistik aksamalar, kayısı ihracatında düşüşe neden olabilir. Bu etmenler, kuru kayısı ihracatındaki azalmanın ve hayvan ihracatındaki artışın arkasındaki temel sebeplerdir. Deprem gibi doğal afetler tarım ve hayvancılık sektörlerini ciddi şekilde etkileyebilir, bu nedenle bu alanlarda çeşitli önlemler almak önemlidir. Tarım alanında, toprağın erozyonunu önlemek için teraslama gibi yöntemler kullanılabilir ve su kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmek amacıyla barajlar ve su depolama havuzları inşa edilebilir. Ayrıca, deprem anında güvenliği sağlamak için tarım makineleri ve ekipmanlarının sabitlenmesi gerekmektedir. Tarım yapılarının da depreme dayanıklı olarak inşa edilmesi, seraların ve depo binalarının sağlam bir şekilde tasarlanması önemlidir.

Hayvancılıkta ise, hayvan barınaklarının depreme dayanıklı şekilde inşa edilmesi ve iç mekanın güvenli bir şekilde düzenlenmesi gerekir. Hayvanların sağlık ve kimlik bilgileri düzenli olarak güncellenmeli ve acil durum planları hazırlanmalıdır. Ayrıca, yeterli miktarda yem ve su stoku bulundurulmalı ve su kaynaklarının güvenliği sağlanmalıdır. Hem tarım hem de hayvancılık alanında, acil durum planları ve kurtarma ekipleri ile iletişim kurarak hazırlıklı olmak, deprem sonrası olası zararları minimize etmek açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydemir, C. (2013). Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 115-138.
- Aydemir, C. Pıçak, M. (2007). GAP Bölgesi’nde Hayvancılığın Gelişimi ve Türkiye İçindeki Konumu, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 13-37.
- Bartl, K., Mayer, A. C., Gómez, C. A., Muñoz, E., Hess, H. D., & Holmann, F. (2009). Economic evaluation of current and alternative dual-purpose cattle systems for smallholder farms in the central Peruvian highlands. *Agricultural Systems*, 101(3), 152-161. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2009.05.003>
- Başol, K. Durman, M. Çelik, M. Y. (2005). Kalkınma Sürecinin Lokomotif; Doğal Kaynaklar. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 14, 61-71.
- Behçet, R. Gül, H. Oral, H. Oral, F. (2014). Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli Bakımından Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Yeri. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 3(1), 65-73.
- Boz, İ. (2004). *Tarım Sektörünün İktisadi Kalkınmadaki Rolü*, İçinde, Kalkınma Ekonomisi: Seçme Konular, (Ed: Sami Taban-Muhsin Kar), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Coğrafya Dünyası, Malatya İklim ve Bitki Örtüsü, <http://www.cografya.gen.tr/tr/malatya/iklim.html#:~:text=Bitki%20%C3%B6rt%C3%BCs%C3%BC%3A%20Malatya%20il%20topraklar%C4%B1n%C4%B1n,Geni%C5%9F%20Malatya%20Ovas%C4%B1%2C%20bozk%C4%B1r%20g%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCndedir>. (Erişim: 05.08.2020)
- Çayır, M. (2020). 2019 Yılı İşgücü Piyasası Araştırmaları, Malatya İli İşgücü Piyasası Araştırma Raporu, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, Malatya.
- ÇED ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü. Malatya İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu, Malatya Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Malatya.
- Çetin, B. (2013). *Uygulamalı Tarım Ekonomisi*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Dinler, Z. (2000). *Tarım Ekonomisi*. Ekin Kitabevi, Bursa.

- Doğan, A. (2009). Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 365-392.
- Doğan, M. (2011). *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Malatya*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğaner Gönel, F. (2010). *Kalkınma Ekonomisi*. 1. Baskı, Efil Yayınevi, Ankara.
- DPT, (20017). Dokuzuncu Kalınma Planı 2007-2013, Hayvancılık, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı Raporu, Ankara.
- Ege, H. (2011), *Tarım Sektörünün Ekonomideki Yeri ve Önemi*, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Malatya İli Biyokütle Enerjisi Potansiyeli <https://bepa.enerji.gov.tr/> (30.01.2022)
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Malatya İli Güneş Enerjisi Potansiyeli, <https://gepa.enerji.gov.tr/MyCalculator/pages/44.aspx> (30.01.2022)
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Malatya İli Rüzgar Enerjisi Dağılımı, <https://repa.enerji.gov.tr/REPA/iller/MALATYA-REPA.pdf> (30.01.2022)
- Erbay, R. (2013). Ekonomik Kalkınmada Tarımın Rolü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 1-16.
- Eren, A. (2018). *Malatya İli Tarım Potansiyeli Üzerine Bir İnceleme*, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Niğde.
- Fırat Kalkınma Ajansı, (2020). Malatya'da Öne Çıkan Sektörler, https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/YATIRIM_VE_TANITIM_DOKUMANLARI/MALATYA%20DA%20%C3%96NE%20%C3%87I_KAN%20SEKT%C3%96RLER.pdf (15.01.2022).
- Fırat Kalkınma Ajansı, Coğrafi Yapı ve İklim, <https://fka.gov.tr/cevre-detayi-104> (Erişim: 18.10.2020)
- Gezer, İ. Özcan, Ş. Tuğrulca, O. Özbudak, K. Aksoğan Korkmaz, A. Kabadayı, S. (2011). *Malatya Vizyon 2023 (Malatya İl gelişim Raporu, BİLSAM Yayınları, Malatya*.

- Göğebakan, G. (2002). *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560)*, Uğurel Matbaası, Malatya.
- Green Solar Network Fotovoltaik (PV) Güneş Enerji Sistemi Nedir? Sistem Bileşenleri Nelerdir? <https://www.greensolarnetwork.org/bilgi-bankasi/fotovoltaik-pv-gunes-enerji-sistemi-nedir-sistem-bilesenleri-nelerdir> (30.01.2022)
- Gülçubuk, B., Ataseven, Y., Gül, U., & Kan, M. (2017). Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından desteklenen projelerin istihdam yaratma açısından değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(1), 189-200.
- Gültekin, R. (2017). Geçmişten Günümüze Tarımın Toplumsal Düzen Üzerine Etkisi, *Apelasyon Tarım, Gastronomi, Turizm, Sağlık, Kültür, Yaşam Dergisi*, 49, <http://apelasyon.com/Yazi/732-gecmisten-gunumuze-tarimin-toplumsal-duzen-uzerine-etkisi> (Erişim: 05.01.2021).
- Gürsul, M. (2020). *7749 Numaralı Malatya Şer'iyyesicilinin 9183 Sayfalarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Hacıhasanoğlu, T. (2015). *Hayvancılık Sektöründe Maliyet - Hacim - Kâr Analizi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- İnan, İ. H. (2012). Trakya Bölgesinde Tarım ve Hayvancılığın Durumu. *Türkiye Ekonomik Kurumu*, 16, 1-17.
- Karaosmanoğlu, F. (2003). Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Türkiye, *Görüş Dergisi*, 30-34.
- Karataş, İ. A. (2016). Şehir Pazarlamasına Göre Malatya'nın Ziyaretçiler Tarafından Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 187-204.
- Kaynak, M (2003). Yeni Dünya Düzeni ve Kalkınma Konulu Kongre, Gazi Üniversitesi. 8-9 Mayıs, 2003.
- Kazgan, G. (2003). *Tarım ve Gelişme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kınal, F. (1991). *Eski Anadolu Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

- Kocaaslan, M. M. (2018). *Malatya İçin Güneş Pillerinden Elektrik Enerji Eldesi Ve Maliyet Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Koçer, N. N., Ünlü, A., (2007). Doğu Anadolu Bölgesinin Biyokütle Potansiyeli ve Enerji Üretimi, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 175-181.
- Kozan, M. (2020). Roma İmparatorluğu Döneminde Malatya. Ed. Başkan, Y. Zengin, M. Yazıcı O. Karacan, O. İçinde: *Ortaçağda Malatya Makaleler*, BİLSAM Yayınları, Malatya.
- Köseman, A. Şeker, İ. (2015). Malatya İli Sığır, Koyun ve Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Vet. Dergisi*, 29(2), 137-143.
- Kundi, T. (2005). *Hekimhan ve Civarı Maden Yatakları*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Malatya İklimi, <https://www.iklim.gen.tr/malatya-iklimi.html> (11.12.2021)
- Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, Tarihçe, <https://www.malatyatso.org.tr/malatyainin-tarihcesi> (22.01.2022)
- Malatya Valiliği (2019). Brifing Dosyası, Malatya Valiliği Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Malatya.
- Malatya Valiliği, Bitki Örtüsü, <http://malatya.gov.tr/cografi-konum> (Erişim: 10.06.2024)
- Malatya Valiliği, Coğrafi Konum, <http://www.malatya.gov.tr/cografi-konum> (14.02.2022)
- Malatya Valiliği, <http://www.malatya.gov.tr/cografi-konum> (Erişim: 11.09.2020)
- MASKİ, Başlıca Akarsularımız, <https://www.maski.gov.tr/sayfa.asp?id=232> (11.01.2022)
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Resmi İstatistikler <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=MALATYA> (Erişim: 14.10.2020)

- Metin, T. (2013). Selçuklular Döneminde Malatya, Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı, Kurum Listesi, <https://mebbis.meb.gov.tr/kurumlistesi.aspx> (12.03.2022)
- MTA Genel Müdürlüğü, Malatya İli Maden ve Enerji Kaynakları, https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/malatya_madenler.pdf (Erişim: 07.08.2023)
- Nüfusu, Malatya Nüfusu, <https://www.nufusu.com/il/malatya-nufusu> (Erişim: 10.10.2020)
- Öter, F. (2019). *Malatya İlinde Hayvancılık Sektörünün Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Özcan, K. (2005). *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Polikristalin silikon, <https://stringfixer.com/tr/Polycrystalline silicon> (30.01.2022)
- Polat, M. (2017). Hayvancılık sektörünün TRA2 bölgesinin ekonomik kalkınması üzerine etkileri. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3(2), 2149-5939.
- Saraçoğlu, M. Bulut, E. (2004). Tarımın Kalkınmadaki Rolü ve Türkiye’de Tarımsal Teşvikler, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 47-62.
- Seçer, A. & Boğa, M. (2016). Niğde ilinin Çamardı ilçesinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde pazarlama yapısı, yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. Türk Tarım- Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 4(2), 79–83. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v4i2.79.83.548>.
- Sevimli, L. (2020). Büyükbaş hayvancılık desteklerinin yerel kalkınmaya ve hayvancılık sektörüne katkıları: Aksaray ili araştırması (Yayın Numarası: 625375) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şahin, K. Gül, A. Koç, B. Dağıstan, E. (2001). Adana İlinde Entansif Süt Sığı03.06.2020)

- T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Malatya İli Entegre Kumaş Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu, Fırat Kalkınma Ajansı, Malatya.
- Tanrıvermiş, H. (2005). Tarımda Sosyal Politikalar, Türkiye’de Tarım, (Ed. Yavuz, F), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara.
- TİGEM, (2020). 2019 Yılı Hayvancılık Sektör Raporu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Topal, R. Ş. (2010). Tarım Sektörünün Topluma Karşı Sorumlulukları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 1-31.
- Torgut, E. Annayev, S. Türkekul, B. Kart, M. Ç. Ö. (2019). Türkiye’de Uygulanmakta Olan Hayvancılık Desteklemelerinin Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelere Etkisi: İzmir İli Örneği. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 29-45.
- Tuğrulca, O. (2006). *Malatya Siyasi Tarihi*, Yeni Zamanlar Dağıtım, İstanbul.
- Turan, Z. Şanver, D. Öztürk, K. (2017). Türkiye’de Hayvancılık Sektöründen Süt İnekçiliğinin Önemi ve Yurt İçi Hasılaya Katkısı ve de Dış Ülkelerle Karşılaştırılması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 60-74.
- Turgut Özal Tıp Merkezi, <https://totm.inonu.edu.tr/index.php?s=haber&hid=200> (19.02.2022).
- Turhan, Y. (2020). Kalkınma Kavramının Tarihsel Süreci ve Ekonomik Analizi. *UIİİD-IJEAS*, (29), 149-164
- Uçum, İ., & Gülçubuk, B. (2018). Hayvancılığa dayalı yerel sanayi işletmelerinde üretim ve yerel ekonomiye katkı sürecinde yaşanan sorunlar. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.v21i41625.472849>
- Ürkmez, N. (2016). Osmanlı Devleti’nde Bir Toplumsal Dayanışma Örneği: 1893 Malatya Depremi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 970-986.
- Vikipedi, Monokristalin silikon, https://tr.wikipedia.org/wiki/Monokristalin_silikon

Yakar, Ö. Y. Fırat, F. Bozdağ, N. Baydoğan, A. E. (2004). *Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönelir ile Malatya*. Malatya Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Malatya.

Yıldırım, A. (2006). Karakaya Barajı ve Doğal Çevre Etkileri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6), 32-39.

Yıldız, C., Keçecioğlu, Ö. F., Karadöl, İ., Şekkeli, M. (2018). Kararsız HES ve GES Üretimlerinin Düzenlenmesi İçin Optimal Enerji Karışımı Tespiti: Malatya İli Örneği. *Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi (GMBD)*, 4(2), 84-90.

